

Allemaal beestjes – Ongewenste gasten bij Beschut Wonen Antwerpen.

*Een onderzoek naar blootstelling aan en effect van schurft,
bedwantsen, kakkerlakken en knaagdieren.*

Opleiding: Aanvullende vorming voor preventieadviseurs niveau 2

Promotienummer: 133

Verdedigingsperiode: najaar 2022

Naam cursist: Serge De Pauw

Naam promotor: Marc Hoppenbrouwers

Inhoudsopgave

Woord Vooraf.....	p.5
Inleiding.....	p.6
Samenvatting.....	p.8
Aanleiding en probleemstelling	p.10
Doelstelling(en)	p.14
1. Het creëren van bewustwording in de organisatie.....	p.15
2. Het wegnemen van ongerustheid.....	p.15
3. Concrete preventiemaatregelen.....	p.16
4. Het thema biologische agentia en plaagdieren wordt verankerd in het Globaal Preventieplan (GPP) en Jaaractieplan (JAP).....	p.17
5. Update bestaande functieanalyses.....	p.17
6. Herzien/updaten programma van de gezondheidsbeoordeling.....	p.17
7. Uitwerken implementatieplan (voorstel).....	p.18
Wettelijk kader: interpretatie, toepassingsgebied en houvast.....	p.20
1. Richtlijn 2000/54/EG van het Europees Parlement en de Raad van 18 september 2000 – betreffende de bescherming van werknemers tegen de risico's van blootstelling aan biologische agentia op het werk en wijzigingen (2006/2015).....	p.20
2. Codex over het Welzijn op het Werk	p.20
2.1. Boek VII (Biologische agentia) van de Codex over het Welzijn op het Werk.....	p.20
2.2. Boek I: Algemene Beginselen - Algemene principes betreffende het welzijnsbeleid.....	p.24
2.3. Boek III (Arbeidsplaatsen).....	p.24
3. Biocidewet.....	p.25
4. General Data Protection Regulation (GDPR) of Algemene verordening gegevensbescherming (AVG).....	p.25
Voorstelling Beschut Wonen Antwerpen.....	p.27
1. Beknopte identificatiefiche Beschut Wonen Antwerpen.....	p.27
2. Missie en organisatie.....	p.29
3. Personeelsorganisatie en functieprofielen.....	p.32
4. Taken.....	p.34
Voorstelling GPD.....	p.37
Biologische agentia.....	p.38
Schurft.....	p.41
1. Wat is schurft of scabiës ?.....	p.41
2. Welke beroepscategorieën lopen een (hoger) risico ?.....	p.42
3. Hoe raak je besmet ?.....	p.42

4. Waar treden de symptomen op ?.....	p.44
5. Hoe wordt schurft behandeld ?.....	p.45
6. Hygiënische maatregelen.....	p.46
7. Resistentie en media-aandacht.....	p.47
8. Preventiemaatregelen.....	p.48
8.1. Persoonlijke preventiemaatregelen voor residenten.....	p.49
8.2. Persoonlijke preventiemaatregelen voor medewerkers van Beschut Wonen A'pen.....	p.50
8.2.1. Verhoogd risico.....	p.50
8.2.2. (Mogelijke) besmetting.....	p.50
8.3. Instructies voor de behandeling van besmette bewoners.....	p.51
8.3.1. Behandeling lichaam.....	p.51
8.3.2. Behandeling omgeving.....	p.52
Plaaagdieren.....	p.53
Bedwantsen.....	p.54
1. Wat zijn bedwantsen ?.....	p.54
2. Hoe word je gebeten en waar manifesteren de symptomen zich ?.....	p.55
3. Toename bedwantsen en aanwezigheid in media.....	p.56
4. Hygiënische maatregelen en bestrijding.....	p.57
4.1. Schematisch stappenplan voor woonbegeleiders.....	p.60
5. Welke beroepscategorieën lopen een hoger risico ?.....	p.61
6. Preventiemaatregelen.....	p.61
6.1. Algemeen.....	p.61
6.2. Proactief.....	p.62
6.3. Na (vermoeden van) aanwezigheid.....	p.62
6.4. Na behandeling.....	p.63
6.5. Na besmetting.....	p.63
Kakkerlakken.....	p.64
1. Wat zijn kakkerlakken ?.....	p.64
2. Hoe kan je de aanwezigheid van kakkerlakken vaststellen ?.....	p.65
3. Gezondheidsrisico's.....	p.66
4. Hygiënische maatregelen en bestrijding.....	p.66
5. Preventiemaatregelen.....	p.68
Algemeen.....	p.69
Kieren en spleten.....	p.69
Keukens.....	p.69
Badkamers, doucheruimtes, wc's, wasplaatsen en kelders.....	p.69
Huismuizen.....	p.71
1. Wat zijn huismuizen ?.....	p.71
2. Gezondheidsrisico's.....	p.72
3. Preventiemaatregelen.....	p.73
4. Bestrijding.....	p.74

Ratten.....	p.76
1. Wat zijn ratten ?.....	p.76
2. Gezondheidsrisico's.....	p.77
3. Preventie- en weringsmaatregelen	p.77
4. Bestrijding.....	p.78
Risicobeoordeling.....	p.80
1. Algemeen.....	p.80
2. MUOPO.....	p.81
3. Methodiek.....	p.83
3.1. SOBANE-strategie (Déparis-methode).....	p.83
3.2. Checklist EU-OSHA.....	p.84
3.3. Risicomatrix (5x5).....	p.84
4. Goed om weten.....	p.86
5. Conclusie.....	p.87
Geraadpleegde bronnen.....	p.89
Bijlages.....	p.92
I. Functieanalyse Medewerker backoffice.....	p.93
II. Functieanalyse Woonbegeleider.....	p.94
III. Functieanalyse Klusjesman/vrouw.....	p.96
IV. Risicomatrix (5x5).....	p.100
V. Checklist EU-OSHA (European Agency For Safety And Health At Work) toegepast op Beschut Wonen Antwerpen.....	p.103

Woord Vooraf

Tussen droom en daad staan altijd praktische bezwaren; en wat initieel een goed (en vooral een voor de hand liggend) idee lijkt, blijkt in de realiteit toch wel wat voeten in de aarde te hebben. Schurft, bedwantsen en andere fraaie consoorten : we zouden dat spreekwoordelijke varkentje wel eens even wassen. Simpel. Biologische agentia dus. Boek VII van de Codex over het Welzijn op het Werk bijgevolg. Wettelijk lekker afgebakend. Geen gedoe met meervoudige wettelijke verplichtingen, verstopt in allerlei Koninklijke Besluiten of obscure Europese regelgeving. Niet dus. Of tenminste niet helemaal. Zo eenvoudig werd het niet. En toch weer wel. Schijn bedriegt bovendien. Het ene biologische agens is blijkbaar het andere niet. En hebben we het hier überhaupt wel over biologische agentia ?

In een wereld vol toenemende onwetendheid, *fake news* en op sensatie beluste *clickbait* is ook over scabies en bedwantsen het laatste broodjeapverhaal nog niet geschreven. Hoe bescheiden ook: dit werk heeft de bedoeling – niet de ambitie – om wat licht en objectiviteit in het maatschappelijk discours te brengen over deze fenomenen. Er is geen reden tot paniek, maar wel nood aan reflectie, gezond verstand en preventie. Welzijn op het werk begint en eindigt met rust binnen een organisatie. Ik wil de lezer dan ook bij deze gerust stellen: ook binnen Beschut Wonen Antwerpen wordt de soep niet zo heet gegeten als ze wordt opgediend.

Waarom dat allemaal zo is, ontdek je hopelijk op de volgende bladzijden.

Dit alles was niet mogelijk geweest zonder de input en stimulansen van een flink aantal mensen. Mijn welgemeende dank gaat dan ook – in willekeurige volgorde - uit naar François Colin (diensthoofd arbeidsveiligheid Gemeenschappelijke Preventiedienst, GPD), kritisch klankbord en reflecterende sparring partner die me voortdurend uitdaagde en me soms het vuur aan de schenen legde met lastige en onverwachte vragen. De eerste externe (sic) die ik sprak, was Gunter Van Keer, sociaal verpleegkundige van de Dienst Gezondheid van de stad Antwerpen, en in zijn eentje zowat de schurftexpert van de koekenstad. Vannes Aerts (adjunct-coördinator Beschut Wonen Antwerpen) wil ik bedanken voor het telkens weer en opnieuw beantwoorden van een waslijst aan “kleine vraagjes”. Thijs Van Lier (coördinator Beschut Wonen Antwerpen) trok me terecht aan de oren wat betreft de voorstelling van de organisatie waarvoor hij verantwoordelijk is. Daniëlle Maes (hoofd arbeidsarts GPD) wil ik bedanken voor het openen van mijn ogen wat betreft de zogenaamde pathogene kenmerken en me vooral gerust te stellen dat mijn vermoeden over (de relatieve onbruikbaarheid van) Boek VII niet helemaal ongegrond was. Mijn uitvoerig gesprek met Kathleen Anthonis, SHE Manager van het Instituut voor Tropische Geneeskunde, was eveneens een belangrijk sluitstuk. Met haar inhoudelijk pingpongen over de gebruikte risicomatrix zorgde ze voor een extra injectie zelfvertrouwen. Mijn promotor Marc Hoppenbrouwers wil ik bedanken voor zijn suggesties, aanvullingen en kritische opmerkingen. Hij was diegene die vanaf het prille begin waakte over de juiste richting en reikwijdte van dit werk. Mijn collega's van de GPD – Carolien, Kristel, Ben, Pol, Guytan, Kris en Stefaan – wil ik ook graag bedanken. Hun ongeduld en nieuwsgierigheid naar mijn tekst wordt gewaardeerd. *Last but not least* een expliciet dankwoord voor mijn vriendin Greetje, die ik de voorbije maanden net die keer te vaak ongevraagd heb bestookt met horrorverhalen en grafisch beeldmateriaal. Ik zal het daarom hier en thuis nooit meer hebben over *scabies crustosa*. Beloofd!

Veel lees- en krabplezier.

Serge De Pauw, juli 2022

Inleiding

Maatschappelijke zorg komt de facto overeen met het werken voor en met mensen. Bij elk contact tussen mensen is er **per definitie overdracht van kiemen**. Mensen kunnen ziek worden van mensen. Thuis, op het werk of in de padelclub. Het is dus aannemelijk te veronderstellen dat bijvoorbeeld de woonbegeleiders van Beschut Wonen Antwerpen meermaals per dag worden blootgesteld aan en/of besmet door een of andere kiem – in de groepswoningen en/of op kantoor - maar dat hoeft niet noodzakelijk uit te monden in een infectie of een allergie. In sommige gevallen is er natuurlijk wél overdracht van ziektekiemen en kan zo'n medewerker ziek worden. Of hij/zij effectief ziek wordt, hangt dan weer af van diverse factoren zoals onder andere het eigen immuunstelsel en de algemene achterliggende gezondheidstoestand van het personeelslid¹.

Beschut Wonen Antwerpen is geen (psychiatrisch) ziekenhuis; daarom moet de mogelijke blootstelling aan schadelijke biologische agentia of plaagdieren enigszins van bij de start worden genuanceerd. **Nergens** is hier namelijk sprake van **welbewuste blootstelling**. Is er dan geen probleem binnen Beschut Wonen Antwerpen met schurft en plaagdieren zoals bedwantsen bijvoorbeeld? Jawel, maar het moet niet worden overdreven. Momenteel is de situatie min of meer onder controle. Het is te zeggen: er wordt in grote mate reactief opgetreden; en nog onvoldoende proactief. Elk nadeel heeft ook hier zijn voordeel: hier liggen dus kansen voor het grijpen.

Tegelijkertijd is het belangrijk te beseffen dat een steriele omgeving simpelweg niet bestaat, tenzij in een laboratoriumcontext. Het leven is helaas/gelukkig geen steriele bedoening. Dat heeft de coronapandemie nog maar recent pijnlijk bewezen. Het is bovendien utopisch te denken dat je ongewenste indringers zoals huismuizen of (bruine) ratten te allen tijde buiten kan houden. Wat biologische agentia zoals scabiës en plaagdieren betreft zetten preventieve en/of hygiënische maatregelen maar zo veel zoden aan de dijk. Ze beperken weliswaar de kans op blootstelling, maar het blijft in vele gevallen dweilen met de kraan open. Het is eveneens utopisch om de kans op besmetting of hinder te reduceren tot nul. Voor Beschut Wonen Antwerpen is **voortdurende waakzaamheid** bijgevolg geboden. Een stedelijke context - met al zijn maatschappelijke problemen en kenmerken - gecombineerd met de psychische kwetsbaarheid van de bewoners blijft een ideale voedingsbodem voor schurft, bedwantsen, kakkerlakken en knaagdieren.

Door het wegnemen van onwetendheid, door gerust te stellen, door te informeren, door voor te lichten, door op te leiden en door de situatie voortdurend te monitoren is de buit al half binnen. De (groeps)woningen structureel op orde en proper houden, plus fysieke weringsmaatregelen (zoals het dichtmaken van kieren, spleten, keldergaten, et cetera) leggen extra positief gewicht in de weegschaal. De nucleus van dat beleid wat betreft blootstelling aan biologische agentia en plaagdieren is de **participatieve risicoanalyse**. Die ontbrak in de organisatie, maar is er – door dit eindwerk - nu wel. Daaruit blijkt dat zowel de kans op blootstelling als het effect (schade) beperkt zijn. Mits het nemen van een aantal perfect realiseerbare preventiemaatregelen kan er niettemin nog winst worden geboekt. Bovendien valt schurft niet te vergelijken met pakweg ebola – vervelend ja, maar perfect te genezen -, zijn bedwantsen of kakkerlakken perfect te bestrijden; en is het buiten houden van huismuizen en ratten geen olympische discipline, noch homerische strijd.

---

¹ Van twee medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen is geweten dat ze te kampen hebben met gezondheidsproblemen. Eén medewerker heeft een immuunziekte en kan hierdoor nog maar halftijds werken. Daarnaast is er momenteel ook een personeelslid langdurig afwezig omwille van leverkanker.

Aan die conclusies kan een ambitieus, maar tegelijkertijd zeker **haalbaar actieplan** (zie p.18) worden gekoppeld.

Biologische agentia blijken buiten de gebruikelijke context – namelijk laboratoria of ziekenhuizen - na enige rondvraag niet echt de populairste leerling te zijn binnen het vakgebied van de preventieadviseur. Integendeel. Als gevolg daarvan valt er niet of nauwelijks terug te vallen op eerdere eindwerken of onderzoeken. Biologische agentia binnen een habitat zoals Beschut Wonen zijn helemaal **terra incognita**, zo blijkt. Het informatiecentrum van het Veiligheidsinstituut werd meermaals gecontacteerd, namelijk in november 2021 en april 2022, maar kon ook geen eenduidig of direct bruikbaar referentiekader bieden.

Schurft, bedwantsen, kakkerlakken en knaagdieren vallen stricto sensu niet onder de Codex Welzijn op het werk. De schurftmijt is namelijk een ectoparasiet; en die vallen niet onder de toepassing van de Codex. Bedwantsen, kakkerlakken en knaagdieren zijn in theorie (mogelijke) dragers van bacteriën, virussen en schimmels, maar in de context van Beschut Wonen Antwerpen (begrijp: het type werkzaamheden en het gebrek aan rechtstreekse blootstelling) komen deze niet in voldoende relevante mate voor om te spreken van blootstelling aan biologische agentia. De kans dat een woonbegeleider in direct contact komt met kakkerlakken of de bruine rat is namelijk heel klein. Hij/zij zou dit al echt moedwillig moeten doen. Dat betekent echter niet dat medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen géén risico's lopen. Het nietsvermoedend transporteren van bedwantsen (van een (groeps)woning naar kantoor, of erger: naar de privéwoning) of het doorgeven van een scabiësinfectie is nog niet gebeurd binnen Beschut Wonen Antwerpen, maar valt helaas ook niet uit te sluiten. Daarom zal **Boek VII (Biologische agentia)** van de Codex over het Welzijn op het Werk naar de *geest* van de wet worden gehanteerd. Ten slotte en daarom ook zal **Boek I. Titel 2: Algemene beginselen betreffende het welzijnsbeleid** als houvast worden gebruikt.

Gezond verstand, zoals zo vaak, primeert. Medische kennis is nergens vereist. Dit document werd niet gemaakt door een preventieadviseur arbeidshygiënist (PA-AH)². Ook niet door een arbeidsarts of verpleegkundige. Wie zich wil verdiepen in allerlei fascinerende ziektebeelden of saillante medische details, zal zijn/haar voldoening elders moeten halen. Die honger wordt hier niet gestild.

Het is de bedoeling dat Beschut Wonen Antwerpen dit werk kan gebruiken als een **startpunt** voor het uitwerken van een Globaal Preventieplan (GPP) en een Jaaractieplan (JAP) enerzijds; en het maken van concrete instructies en opleidings- en voorlichtingsmomenten anderzijds. Op die manier wordt dit werk meteen geborgd in de organisatie. De bal ligt bij deze met andere woorden in hun kamp. Wordt dus vervolgd!

---

² Het is niet mogelijk om een arbeidshygiënist onderzoek te laten doen in de groepswoningen van Beschut Wonen Antwerpen. De kamers of studio's moeten immers worden beschouwd als privéwoningen. En daar geldt, conform de grondwet, de zogenaamde onschendbaarheid van de woning (art. 15) en het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer en de eerbiediging van het privé- en het gezinsleven (art. 22). Bewoners dienen hoe dan ook altijd hun toestemming te geven, voor welk onderzoek ook.

Samenvatting

In de periode 2018 – 2022 werd Beschut Wonen Antwerpen een aantal keren opgeschrikt door de aanwezigheid van schurft en bedwantsen in een aantal van haar vestigingen waar residenten met een Ernstige Psychiatrische Aandoening (EPA) in groepsverband wonen. Slachtoffers waren telkens residenten; medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen hebben tot hier toe steeds de dans weten te ontspringen. Ook gevallen waarbij scabiës of plaagdieren van die huizen mee naar kantoor of de privéwoningst werden verhuisd zijn gelukkig al die die tijd uitgebleven. Om de situatie onder controle te krijgen (en houden) werd voor de betrokken woningen een overeenkomst gesloten met Rentokil³.

Figuur 1. Maatregel Rentokil (Home Leroux dd. 13/07/2022)

Naast deze reactieve maatregel blijkt de organisatie vooral nood te hebben aan preventieve maatregelen. Uit een diepgaande bevraging met verschillende personeelsleden ter plaatse bleek dat er vooral **ongerustheid** heerst op de werkvloer; en dan voornamelijk bij hen die om professionele redenen op regelmatige tijdstippen te vinden zijn op die locaties. Dat onbehagen is in grote mate het gevolg van een gebrek aan kennis over de vijf behandelde diersoorten, namelijk de schurftmijt, de bedwants, de kakkerlak⁴, de huismuis en de (bruine) rat. Vooral de schurftgevallen zorgden voor

³ In de loop van 2021 en 2022 werd elk pand van Beschut Wonen Antwerpen bezocht en kon worden vastgesteld dat op alle adressen lokdoosjes staan om huismuizen te bestrijden. Ook die worden voorzien door de firma Rentokil.

⁴ Kakkerlakken werden op uitdrukkelijk verzoek van Beschut Wonen-MIN (dat in de loop van 2022 werd overgenomen door Beschut Wonen Antwerpen) opgenomen in de scope van dit werk. Vooral hun panden hebben last van dit ongedierte.

grote ongerustheid bij de organisatie; niet in het minst omwille van het feit dat scabiës de laatste tijd op regelmatige tijdstippen in de media opduikt. Dat alleen leidde tot een hogere mate van **altheid**. Wat die twee recente schurftgevallen vooral aantoonde was dat er bij Beschut Wonen Antwerpen niemand echt goed wist wat met zo'n situatie aan te vangen, hoe snel en adequaat te reageren, wie te contacteren, enzovoort. Medewerkers beschikken over onvoldoende correcte informatie; houvasten zoals procedures en draaiboeken schitteren door hun afwezigheid.

Om een zo objectief mogelijk beeld te krijgen van de situatie en de problematiek werd ten eerste de **wettelijk context(en)** getoetst. Lees: wat zegt de wet ? Welke wettelijk kaders bieden houvast ? Zijn die bruikbaar en toepasbaar ?

Vervolgens werd een **participatieve risicoanalyse** gemaakt. Daarbij werd gekozen voor een **5x5 risicomatrix**. De scores werden samen met de adjunct-coördinator ondersteunende dienst bepaald, die op zijn beurt de woonbegeleiders en de klusjesman-onderhoudsmedewerker heeft geconsulteerd. Als extra bouwstenen voor de risicobeoordelingen werd gewerkt met twee checklists, namelijk de algemene van EU-OSHA (*zie p.83*) en SOBANE (*zie p.84*). De eerste werd afzonderlijk ingevuld; nadien werden de versies naast elkaar gelegd. (Ter info: er waren nergens verschillen.) Uit die analyse blijkt dat er nooit echt reden is geweest voor grote ongerustheid om te beginnen. We hebben hier namelijk niet te maken met dodelijke ziektes. **Na** het invoeren van de **preventiemaatregelen** blijkt uit de risicoanalyse dat de **situatie aanvaardbaar** is. Medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen moeten zich geen al te grote zorgen maken over blootstelling aan welk biologisch agens ook. Maar dat betekent niet dat er geen zaken kunnen worden aangepakt om de situatie fysiek te verbeteren en mogelijke psychosociale belasting te verminderen. Die maatregelen kunnen worden samengevat in drie entiteiten, zijnde ten eerste eliminerende **fysieke preventie- en weringsmaatregelen** (in de groepswoningen), ten tweede **basishygiëne** (in de groepswoningen) en ten derde **voorlichting, sensibilisering en opleiding** (voor personeelsleden en residenten). Met het toepassen van die Heilige Drievuldigheid kunnen alle medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen elke avond opnieuw met een gerust hart gaan slapen, zonder eerst schuiven, handtassen, kieren en huidplooiën te moeten controleren op ongewenste gasten.

Wat de vijf ongewenste diersoorten betreft, wil dit werk een aantal (eenvoudige en duidelijke) antwoorden bieden op een aantal pertinente vragen. Wat zijn ze (niet) ? Is er sprake van gezondheidsrisico's ? Hoe hou je ze buiten ? Wat moet je doen als ze toch in huis zijn ? Hoe vermijd je dat het probleem zich herhaalt ?

Per type worden er ten slotte ook een aantal concrete preventiemaatregelen aangeboden. Het moge duidelijk zijn dat de nadruk daarbij ligt op schurft en bedwantsen. De aanpak daarvan is namelijk net dat tikkeltje complexer dan pakweg kelderraampjes dichten of etenswaren netjes opbergen in afsluitbare Tupperware potjes en doosjes.

Aanleiding en probleemstelling

Beschut Wonen Antwerpen werd in de loop van 2021-2022 in drie concrete opvallende gevallen geconfronteerd met de aanwezigheid van ongewenste bezoekers. Meer bepaald ging het om 1 geval van **bedwantsen** op de kamer van een bewoner in Home Leroux; en twee afzonderlijk gemelde gevallen van **schurft** in het trainings- en crisishuis Huis De Grooff, respectievelijk in september 2021 en januari 2022. In het laatste geval ging het om een nieuwe bewoner die in behandeling was voor schurft, maar nagelaten had om dit te melden tijdens de intake.

Figuur 2. Home Leroux

Figuur 3. Huis De Grooff

Met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid is het binnen brengen van tweedehandsspullen (zoals kleding en kleinere meubeltjes) afkomstig van rommelmarkten en kringloopwinkels de oorzaak van bedwantsen in kamers en gemeenschappelijke ruimtes. Eén concreet geval kan worden toegewezen aan een bewoonster met verzamelwoede en een voorliefde voor knuffeldieren. Ze had haar kamer letterlijk volgestouwd, hield een vogeltje als huisdier en onderhield haar kamer onvoldoende. Tel daarbij een oud huis met veel gaten en kieren en die combinatie vormt de perfecte habitat voor bedwantsen.

Ook in het verleden waren er regelmatig cases, zoals een uitbraak van bedwantsen in 2018 in Home Leroux. In dat laatste geval werd het ongedierte aangetroffen in twee kamers. Om geen verdere risico's te lopen werd de volledige verdieping preventief aangepakt, als was er sprake van een heuse plaag. Sinds 2021 worden er op die locatie periodiek systematische onderhoudsacties uitgevoerd

door Rentokil. Vier maal per jaar komt deze firma langs om preventief bedwantsen tegen te gaan in een vijftal gevoelige locaties⁵.

Beschut Wonen Antwerpen beschikt (helaas) niet over historisch cijfermateriaal. Vast staat wel dat het in alle cases uitsluitend ging om residenten. Gevallen voor 2018 werden er niet genoteerd; de organisatie werd er simpelweg niet mee geconfronteerd. Personeelsleden van Beschut Wonen Antwerpen zijn tot nu toe altijd de spreekwoordelijke dans ontsprongen.

Daarnaast werden tijdens de jaarlijkse bedrijfsrondgangen door de Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD) in 2021 en 2022 – in dit geval het oude en nieuwe inloopadres én de groepswoonings van de organisatie – op meerdere adressen de aanwezigheid van **muizen** vastgesteld. Vanuit de dienst Dierenoverlast van de stad Antwerpen wordt de situatie weliswaar systematisch gemonitord, maar de maatregelen zijn grotendeels reactief. Proactief worden er vooral naar de infrastructuur toe (dichten van gaten in keldermuren bijvoorbeeld) geen of onvoldoende structurele stappen gezet. Op de wekelijkse bewonersvergaderingen wordt er gesensibiliseerd over het thema, maar de boodschap overbrengen blijft een moeilijke zaak. Bewoners laten namelijk vaak etenswaren rondslingeren in (half) open verpakkingen; en dat niet alleen in keukens en eetplaatsen, maar ook in kelders en (binnen)tuintjes. Voor een aantal locaties wordt er systematisch gewerkt met de firma Rentokil. De dienst Dierenoverlast van de stad Antwerpen bevestigt overigens dat verschillende groepswoonings (zoals Almaras of Markgravelei bijvoorbeeld) in zogenaamde muizengevoelige buurten zijn gelokaliseerd.

Daarnaast maakten meerdere bewoners melding van **ratten**, voornamelijk in kelders en tuinen. Vooral in groepswoonings in het oude stadscentrum van Antwerpen duiken ratten op. De oude stadskern wordt niet alleen getypeerd door heel veel cafés en restaurants (en dus voedsel), maar is ook in grote mate gebouwd bovenop de oude stadsriolen, de zogenaamde ruien.

Kakkerlakken, ten slotte werden niet gemeld bij Beschut Wonen Antwerpen. Het probleem stelt zich echter wél uitdrukkelijk bij zusterorganisatie Beschut Wonen-MIN, die door Beschut Wonen Antwerpen in de loop van de zomer 2022 formeel werd overgenomen. (Daarom ook dat kakkerlakken op uitdrukkelijk verzoek worden opgenomen in dit werk.) Het patrimonium van Beschut Wonen-MIN is in heel grote mate vergelijkbaar met dat van Beschut Wonen; en omdat ze vanaf juli 2022 één organisatie vormen, worden ook kakkerlakken opgenomen in de risico-inventarisatie, -evaluatie - en analyse.

De probleemstelling wat de aanwezigheid van schadelijke biologische agentia en ongedierte betreft, kan in grote mate worden opgedeeld in drie significante parameters. Ten eerste is er de **psychische pathologie** van (bepaalde) bewoners – waarbij de ene (al) een hogere mate van zelfstandigheid heeft ten opzichte van de andere. Ten tweede is er de staat en **fysieke geografische inplanting van de groepswoonings** waarin ze verblijven. De psychische kwetsbaarheid van de bewoners vertaalt zich frequent in ontoereikende (persoonlijke) hygiëne en zelfzorg; een beperkt ziekte-inzicht, een gebrek aan kennis over en inzicht in mogelijke aandoeningen en overlast; en het ontbreken van besef over de beschikbaarheid van een afdoende behandeling. Het pijnpunt van orde en hygiëne in de

---

⁵ Het gaat hier concreet om Co-housing Home Leroux, Huis De Grooff, Co-housing G. Belliardstraat, Co-housing Lange Batterij en Co-housing Breughelstraat. Op de eerste locatie waren er al meerdere uitbraken. Dat is te verklaren door het grote verloop en de aanwezigheid van psychisch minder stabiele bewoners. Residenten met een verslavingsgevoeligheid zijn gehuisvest in Co-housing Breughelstraat. Problemen met hygiëne ten slotte doen zich het vaakst voor op het adres van Co-housing Lange Batterij. (zie p. 32)

privévertrekken en de gemeenschappelijke ruimtes is bovendien de ideale positieve katalysator voor de verspreiding van ongewenste biologische agentia en plaagdieren.

Niet onbelangrijk ook is het feit dat het onderhoud en beheer van het patrimonium verdeeld wordt tussen Beschut Wonen Antwerpen zelf en AG Vespa⁶. Dat impliceert dan geen van de twee partijen de volledige regie ervan in handen heeft. Het nieuwe aanloopadres in de Falconrui en het gros van de groepswohnungen zit in de patrimoniumportefeuille van en wordt beheerd door AG Vespa. Zij staan in voor onderhoud en herstellingen van gebouwen en technische installaties. Daarnaast is Beschut Wonen Antwerpen huurder van een beperkt aantal panden. Dat betekent dat ze nergens moeten instaan voor eigenaarsonderhoud; enkel het huurdersonderhoud is voor hun rekening. Periodieke, structurele controle van de staat en onderhoud van die woningen is lange tijd niet op een consistente manier gebeurd. Curatieve maatregelen primeren doorgaans over preventieve. De invulling van de rollen en verantwoordelijkheden tussen Beschut Wonen Antwerpen en AG Vespa is weliswaar duidelijk omschreven, maar het probleem situeert zich doorgaans op het budgettaire vlak. Bovendien moet er vaak een historische inhaalbeweging worden gemaakt, waardoor de zaken trager lopen dan gewenst, gewild en gehoopt. Tel daarbij de gebruikelijke carousel van budgetten en begrotingen en het moge duidelijk zijn dat het in orde brengen en houden van woningen niet evident is. Sommige panden zijn oud, bevinden zich pal in drukke (historische) buurten en hebben bijgevolg te kampen met zaken waarmee elke grote stad wordt geconfronteerd zoals knaagdieren, zwerfvuil en andere typische stedelijke ongemakken.

Bovenop de kenmerken van de bewoners en de wooninfrastructuur is er een derde determinerende factor, namelijk **Beschut Wonen Antwerpen als organisatie** zélf. Interne houvasten zoals procedures, draaiboeken, afsprakenkaders, specifieke opleidingen, informatiesessies, instructies of performante instrumenten over hoe met deze ongewenste gasten om te gaan, bestaan simpelweg niet. Toch is er sprake van een duidelijke cultuuromslag waarbij meer en meer wordt ingezet op het opmaken van richtlijnen. Dat heeft twee redenen. Ten eerste werd Beschut Wonen, zoals gezegd, hier vóór 2018 niet mee geconfronteerd. Daarnaast is de samenwerking met en de ondersteuning van de Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD) pas de afgelopen twee, drie jaar in een stroomversnelling geraakt. Voordien diende de organisatie noodgedwongen op zichzelf terug te vallen.

Aan systematisch cijfermateriaal is, zoals eerder vermeld, niet of nauwelijks aan te geraken. Noodplannen zijn in de eerste plaats gericht op risico's die verband houden met brand en agressie, niet met infectieziektes zoals schurft of plagen zoals bedwantsen. Een preventiebeleid biologische agentia bestaat alleen in naam; is voornamelijk ad hoc en hangt af van de goede intenties van (individuele) bewoners en medewerkers. Idem voor de aankopen van persoonlijke beschermingsmiddelen (PBMs). Of bestrijdingsmiddelen. Die worden ad hoc, naar eigen inzichten en goeddunken en met de beste bedoelingen aangekocht.

Nieuwkomers, inclusief stagiairs en ervaringswerkers, worden onthaald door de HR-medewerker en vervolgens direct opgevangen door medewerkers van de drie teams (administratie, woonbegeleiders en team activatie/dagbesteding). Een afzonderlijk **onthaal** wat betreft veiligheid en gezondheid op het werk wordt niet standaard aangeboden. Stilstaan bij specifieke risico's zoals biologische agentia gebeurt bijgevolg niet. Problemen worden reactief aangepakt, wanneer ze zich namelijk stellen. Er was, tot voor kort, geen urgentie. Daar was ook weinig reden toe: problemen doken slechts sporadisch op; en geen enkel personeelslid werd (ernstig) ziek, ontwikkelde een allergie, liep een infectie of vergiftiging op. Er werd niet stilgestaan bij het feit dat woonbegeleiders en bewoners via

---

⁶ AG VESPA is het autonoom gemeentebedrijf voor vastgoed en stadsprojecten in Antwerpen.

niet-bewuste werkzaamheden toch blootgesteld kunnen worden aan (toxines van) schadelijke biologische agentia en bijgevolg lichamelijke letsels of hinder kunnen oplopen. Het is pas met de recente concrete gevallen, de toenemende mediatisering van schurft en bedwantsen en de inhaalbeweging van de inspanningen van de Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD) dat de thema's hoger op de agenda zijn geraakt bij Beschut Wonen Antwerpen.

De afdeling Medisch Toezicht van de Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD) is verantwoordelijk voor het gezondheidstoezicht van de personeelsleden, die nu periodiek en systematisch worden opgevolgd.

Uiteraard is het plots opduiken van de schurftmijt of de bedwants geen een-op-een verhaal met Beschut Wonen Antwerpen. Hier is namelijk sprake van een breder maatschappelijk fenomeen. (*zie p.47*)

Het ontbreekt de organisatie ten slotte aan voldoende bewustzijn, aandacht en degelijke kennis van zaken omtrent de risico's die gepaard gaan met blootstelling aan schadelijke biologische agentia en ongedierte. De risico's zelf zijn niet of te weinig gekend. Dat is geen verwijt, maar in tegendeel een uitnodiging om het thema structureel te verankeren in het globale welzijnsbeleid. Momenteel is een uitgewerkt **dynamisch risicobeheersingssysteem (DRBS) nog toekomstmuziek**. Beschut Wonen Antwerpen heeft de afgelopen twee jaren, samen met de Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD), niettemin een constructief traject afgelegd. Vanuit een positieve invalshoek betekent dit dat het beleid van Beschut Wonen Antwerpen rond veiligheid en gezondheid op het werk een significante stap omhoog op de welzijns maturiteitsladder heeft gezet, maar dat er tegelijkertijd ook nog een groot groeipotentieel is. Daarbij openbaren zich een aantal opportuniteiten. Gelukkig leeft binnen de vereniging de ambitie om het reactieve, ad hoc beleid stapsgewijs te transformeren in een proactief preventiebeleid. De opmaak van een Globaal Preventieplan (GPP) en een Jaaractieplan (JAP), waarin ook uitdrukkelijk aandacht wordt besteed aan de problematiek van ongewenste biologische agentia en de preventieve bestrijding van ongedierte, zijn daar een mooi voorbeeld van. Een belangrijke eerste stap was de opmaak van de functieanalyses voor backoffice medewerkers, woonbegeleiders en de klusjesman/onderhoudsmedewerker.

Doelstelling(en)

Hoofddoelstelling - zonder meer - is de **veiligheid, gezondheid en algemeen welzijn** (in de mate van het mogelijke) te vrijwaren van alle medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen die bij het uitvoeren van hun werk in bepaalde arbeidssituaties (in casu bij bezoek aan de groepswooningen) niet-welbewust worden blootgesteld aan specifieke biologische agentia en plaagdieren. (Een aangename, gezonde en veilige werkomgeving komt bovendien ook rechtstreeks ten goede aan het welzijn van de residenten. Op die manier kan er een wisselwerking ontstaan waarvan iedereen beter wordt, personeelsleden én bewoners.)

Elke onderneming, dus ook Beschut Wonen Antwerpen, is wettelijk verplicht te zoeken naar oplossingen om de **blootstelling van werknemers aan de risicofactor biologische agentia (en ongedierte)** te vermijden of op zijn minst te verminderen. Beroepsrisico's moeten met andere woorden op zijn minst worden ingeperkt en zo veel mogelijk beheerst.

De Welzijnswet verplicht Beschut Wonen Antwerpen ertoe om de veiligheid en gezondheid van de werknemers in alle aspecten van het werk te verzekeren; en dat door aan risicobeheer te doen door het toepassen van **algemene preventieprincipes**, namelijk :

- ➔ door risico's te vermijden/voorkomen/verminderen tot een aanvaardbare drempel
- ➔ door risico's die te niet vermijden zijn te evalueren
- ➔ door risico's aan de bron te bestrijden

Vertaald naar de praktijk betekent dit :

- ➔ de **gevaren** van/in de arbeidssituatie identificeren + inventariseren + afbakenen
- ➔ belangrijkste **risicofactoren** identificeren + inventariseren⁷
- ➔ identificeren van de specifieke (en indirecte) **oorzaken**
- ➔ het aanbieden van **specifieke oplossingen**
- ➔ de **waarschijnlijkheid aan blootstelling** verminderen, waarbij de duur + frequentie van die blootstelling wordt meegenomen als factor
- ➔ de **omstandigheden** waarin die blootstelling gebeurt verbeteren (preventie door geheel van technische, organisatorische en mensgerichte maatregelen)
- ➔ het **beperken** van de **ernst van de schade** (op vlak van lichamelijke en psychosociale gezondheid)

Hét middel bij uitstek en het startpunt van alles is het maken van een **risicoanalyse** betreffende de risico's die gepaard gaan met blootstelling aan scabiës en plaagdieren.

De ambitie is het verbeteren van de **arbeidsomstandigheden**, volgens het participatieve principe en rekening houdend met het eigen karakter en tempo van de organisatie. Niet te snel, niet te traag zodat de duurzaamheid van die verbetering gewaarborgd wordt. De jaarlijkse inspecties van de werkplaatsen zijn en blijven onontbeerlijk om bepaalde belangrijke problemen inzake veiligheid en gezondheid op het werk op te (kunnen) sporen. Het is aannemelijk te veronderstellen dat de woonbegeleiders en/of de klusjesman/onderhoudsmedewerker een zekere vorm van bedrijfsblindheid vertonen; en bijgevolg (letterlijk) geen of minder oog hebben voor bepaalde

---

⁷ In een kleine onderneming van minder dan 20 werknemers is het volgens SOBANE voor de werkgever doorgaans mogelijk om de voornaamste risicofactoren te identificeren door middel van de *Déparis-overleggids, niveau I, Opsporing*) -- chemische en biologische risico's (rubriek II van Déparis)

problemen en onaanvaardbare toestanden, zoals de aanwezigheid van ongedierte of het gebrek aan elementaire hygiëne in de woningen.

Dit kan alleen door de inbreng van de werkgever (belichaamd door de hiërarchische lijn) en alle betrokken medewerkers. Vandaar dat de klemtoon op het **participatieve proces** dient te liggen. Hun kennis over de werkvloer, de job-inhoud (het wat en het hoe) en de kenmerken van de bewoners is onontbeerlijk voor het welslagen van gelijk welke preventiemaatregel. Via het Globaal Preventieplan (GPP) en Jaaractieplan (JAP) zal in de toekomst duidelijk moeten worden gemaakt én structureel verankerd dat de verantwoordelijkheid voor het in de praktijk brengen van de preventiemaatregelen hoe dan ook bij de werkgever en de hiërarchische lijn ligt.

Koken kost inderdaad doorgaans geld, maar hoeft niet altijd per se duur te zijn. Dit werk heeft als bonusdoelstelling aan te tonen dat preventiemaatregelen niet altijd (veel) geld hoeven te kosten, veel inspanningen vragen van een organisatie en ook nog 'ns nadelen lijken te hebben. Met (relatief) eenvoudige ingrepen (zogenaamde '*quick wins*') kan namelijk heel wat onheil achteraf worden vermeden. Een preventiebeleid biedt per definitie immers ook altijd heel wat voordelen. Het is de bedoeling dat de positieve dingen ook in de verf worden gezet. Te vaak wordt alleen of grotendeels stilgestaan bij de inspanningen en de minpunten.

Concreet kunnen de doelstellingen als volgt worden gedefinieerd :

1. Het creëren van bewustwording in de organisatie

Onbekend is onbemand. Beschut Wonen Antwerpen is hierop geen uitzondering. Binnen de organisatie heerste er, tot voor kort, een aanzienlijke mate van **onwetendheid** wat betreft de risico's op blootstelling aan schurft of bedwantsen. Meer zelfs: de grote meerderheid van de medewerkers kan nauwelijks iets vertellen over de gevolgen die voor hen gepaard (kunnen) gaan met de aanwezigheid van plaagdieren of scabiës in de groepslocaties. Omdat het op zich, zeker historisch gezien, niet zo heel vaak voorkomt, staat het thema ook niet hoog op de agenda. Er is weliswaar weet van occasionele gevallen van schurft of bedwantsen sinds 2018, maar die werden telkens reactief opgevolgd en opgelost, zonder dat er werd gewerkt aan een voldoende **structurele borging**. Voor gevoelige locaties werd een overeenkomst afgesloten met Rentokil. Dat is zeker een goede maatregel, maar ze mag niet louter op zichzelf staan. Het is zaak om dat onderdeel van de aanpak te kaderen in een groter en breder geheel. Het is algemeen geweten dat de Dienst dierenlast van de stad Antwerpen periodiek langs komt om huismuizen te bekampen, maar bewoners worden niet op een structurele manier gewezen op de nood aan en de voordelen van bepaalde, specifieke preventiemaatregelen, zoals bijvoorbeeld het correct bewaren en opbergen van voedsel(resten). Uiteraard ligt hier een grote rol en verantwoordelijkheid voor de bewoners. Zij zullen mee in dit bad moeten worden getrokken. Met informatieverstrekking en goede afspraken kan binnen Beschut Wonen Antwerpen het gebrek aan kennis over het thema netjes worden weggewerkt.

2. Het wegnemen van ongerustheid

Schurft en bedwantsen zijn al een tijd niet meer weg te denken in de media. Dat en enkele concrete gevallen binnen de organisatie hebben geleid tot een hogere mate van ongerustheid, ongemak en weerstand. Door informatie, voorlichting en opleiding leren medewerkers de mogelijke risico's (her)kennen: alle noodzakelijke informatie over biologische agentia en plaagdieren is namelijk beschikbaar. De risico's zijn gekend, de mogelijke schade duidelijk. Door dit - in een geest van openheid met wederzijds respect en vertrouwen - in een **formeel informatie-, voorlichtings- en opleidingsengagement** te gieten wordt die ongerustheid structureel gecounterd enerzijds; en krijgen medewerkers praktische kapstokken om hun werkomstandigheden zo aanvaardbaar mogelijk te

maken anderzijds. Op die manier leren ze situaties te herkennen en beoordelen (zoals de (mogelijke) aanwezigheid van bedwantsen in binnengebracht tweedehands meubilair bijvoorbeeld) en weten ze vervolgens wat ze moeten doen, wie ze moeten contacteren (in casu de dienst Medisch Toezicht en de preventieadviseur arbeidsveiligheid van de Gemeenschappelijk Preventiedienst), waar ze zelf moeten op letten, et cetera.

Personeelsleden van Beschut Wonen Antwerpen zijn met andere woorden op de hoogte van **a priori- en a posteriori preventiemaatregelen**. Ze weten wat ze kunnen doen om problemen te vermijden; en ze weten exact wat ze moeten doen wanneer problemen zich daadwerkelijk stellen. Ze weten ten slotte ook wat de noodzakelijke maatregelen zijn om te vermijden dat het probleem zich opnieuw stelt.

Net zoals bij de factor onwetendheid zullen ook hier de residenten moeten worden geïnformeerd en gesensibiliseerd wil het proces enige kans op slagen hebben.

Het informeren en opleiden van medewerker verhoogt het inzicht in en kennis van biologische agentia en plaagdieren – en de manieren van overdracht - maar kan tegelijkertijd ook zorgen voor ongerustheid en zelfs (een verhoogde mate van) **smetvrees**. Het is dus zaak hierin een goed evenwicht te vinden.

Figuur 4. Smetvrees grafisch

3. Concrete preventiemaatregelen (volgens preventiehiërarchie)

Alle preventie- en beheersmaatregelen zijn gedefinieerd, concreet, toepasbaar, begrijpelijk en aanvaard binnen de organisatie. Betrokken medewerkers (waarbij de nadruk ligt op de woonbegeleiders en de klusjesman/onderhoudsmedewerker) zijn geconsulteerd en hebben hun akkoord verleend. Het principe van participatie is toegepast en geborgd.

(Kleinere) organisatorische en bouwtechnische maatregelen (eliminatie) zoals het dichtens van gaten, kieren, kelderramen, enzovoort kosten relatief weinig geld en moeite, maar leveren snel directe resultaten op. De uitvoering ervan is een gedeelde verantwoordelijkheid van AG Vespa en Beschut Wonen Antwerpen, waarbij een expliciete rol is weggelegd voor de klusjesman/onderhoudsmedewerker.

Beschut Wonen Antwerpen beschikt op korte termijn over **uitgeschreven instructiefiches/kaarten en procedures**. Opgeleide medewerkers weten bijgevolg wat ze moeten en kunnen doen in geval dat ze zelf effectief worden blootgesteld aan schurft (met gevolg) of worden geconfronteerd met ongedierte. Beschut Wonen Antwerpen beschikt daarmee over performante instrumenten om elke uitbraak of plaag te lijf te gaan.

Naast informeren en opleiden valt en staat alles in deze context met **hygiënische maatregelen**. Orde, netheid en (persoonlijke) zindelijkheid zijn de sleutels tot succes. Hier is een cruciale taak weggelegd voor de woonbegeleiders. Het zijn immers zij die de bewoners moeten meekrijgen in het verhaal.

Datzelfde geldt bijvoorbeeld voor het aanpassen van het huishoudelijke reglement en praktische afspraken.

Het (professionele) **bestrijdingsprogramma** tegen insecten en knaagdieren, ten slotte, is efficiënt.

4. Het thema biologische agentia en plaagdieren wordt verankerd in het Globaal Preventieplan (GPP) en Jaaractieplan (JAP)

Nog in 2022 wordt een eerste aanzet gegeven om beide plannen in de steigers te zetten. Dat zal gebeuren nadat het stof van de overname van Beschut-MIN gaan liggen is. Daarnaast wordt de risicoanalyse opgenomen in het risicodossier. De huidige gezondheidsbeoordeling wordt periodiek aan het licht gehouden tegen diezelfde analyse; en aangepast waar nodig.

5. Update bestaande functieanalyses

De Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD) kijkt in het licht van dit werk en rekening houdend met de overname van Beschut Wonen-MIN of de drie functieanalyses die in 2021 werden opgemaakt voor medewerker backoffice, woonbegeleider en klusjesman/vrouw een update nodig hebben. Dit is voorzien in kwartaal 4 van 2022.

6. Herzien/updates programma van de gezondheidsbeoordeling

Vanuit diezelfde optiek zal de dienst Medisch Toezicht van de Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD) in 2023 eveneens bekijken of de overname gevolgen heeft voor de gezondheidsbeoordeling, inclusief vaccinaties, van de medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen.

Binnen Beschut Wonen Antwerpen is duidelijk dat - indien een medewerker een infectie, ziekte, een vergiftiging of een allergie opdoet die kan worden toegewezen aan een blootstelling op het werk - de preventieadviseur-arbeidsarts van de Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD) onmiddellijk op de hoogte moet worden gebracht. Hij/zij zal zich uitspreken over te nemen beschermings- of preventiemaatregelen.

7. Uitwerken implementatieplan (voorstel)

Praatjes vullen geen gaatjes. Woorden moeten worden omgezet in daden. Dat kan het best aan de hand van een actieplan. Daarbij is **timing** een eerste belangrijke parameter. Wat kan onmiddellijk worden gerealiseerd (*quick wins* op korte termijn die geen zware inspanning vragen, noch qua personeelsinzet noch qua centen) ? Wat zijn de maatregelen die worden gepland (middellange termijn, binnen 3 maanden) ? Wat vraagt meer tijd (reflectie, planning, ...) en moet er worden gebudgetteerd (lange termijn) ? Een tweede parameter is bepalen wie **verantwoordelijk** is voor wat.

Op basis van de risicoanalyse kan een voorstel voor een **actieplan** er als volgt uitzien :

KORTE TERMIJN	MIDDELLANGE TERMIJN (3M)	LANGE TERMIJN (+12M)
Directie/hiërarchische lijn neemt onwetendheid en ongerustheid weg bij woonbegeleiders en klusjesman/onderhoudsmedewerker door info- en voorlichtingssessies over schurft en ongedierte te voorzien.	Directie/hiërarchische lijn werkt (op basis van aanbevelingen eindwerk) een formeel uitgewerkt informatie, voorlichtings- en opleidingsengagement uit.	Directie/hiërarchische lijn maakt per locatie een inventaris (1) op van zichtbare bouwfysische gebreken die rechtstreeks kunnen leiden tot overlast van plaagdieren.
Directie/hiërarchische lijn communiceert (op basis van aanbevelingen eindwerk) alle preventiemaatregelen naar alle medewerkers.	Directie/hiërarchische lijn werkt (op basis van aanbevelingen eindwerk) procedures uit voor uitbraken en aanwezigheid van scabiës en plaagdieren.	Woonbegeleiders maken per woning een stand van zaken wat betreft orde, netheid en hygiëne op.
Woonbegeleiders nemen onwetendheid en ongerustheid weg bij residenten door periodiek het thema schurft en ongedierte te bespreken tijdens de wekelijkse bewonersvergaderingen.	Directie/hiërarchische lijn voorziet (op basis van aanbevelingen eindwerk) uitgeschreven instructiefiches/kaarten voor schurft, bedwantsen, kakkerlakken, huismuizen en ratten.	Directie/hiërarchische lijn werkt, op basis van inventaris (1) een plan van aanpak uit wat betreft structurele bouwfysische ingrepen . Dat plan bepaalt wie (AG Vespa of Beschut Wonen Antwerpen) wat doet.
Woonbegeleiders werken, om de aanwezigheid van bedwantsen te vermijden, schriftelijke afspraken uit over het binnenbrengen van tweedehands spullen (kledij, meubilair, ...) en communiceren dit naar de bewoners.	Directie/hiërarchische lijn voert, samen met Gemeenschappelijke interne preventiedienst (GPD), een update uit van de drie functieanalyses (medewerker backoffice, woonbegeleider, klusjesman/onderhoudsmedewerker)	Directie/hiërarchische lijn en woonbegeleiders werken een (generiek) hygiëneprotocol (richtlijnen, afspraken) uit dat expliciet de risico's die gepaard gaan met schurft, bedwantsen, kakkerlakken, huismuizen en ratten vermeld voor alle woningen. Het bestaande huishoudelijke reglement wordt vanuit dat licht, waar nodig, aangepast.
Woonbegeleiders informeren bewoners over het voorkomen en behandelen van schurft.	Directie/hiërarchische lijn ziet erop toe dat Beschut Wonen Antwerpen voldoet aan de	Directie/hiërarchische lijn werken een vervang- en aankoopbeleid uit wat betreft

	wettelijke verplichtingen. Er is meer bepaald een risicoanalyse, een (aanzet tot) een risicodossier, een voorafgaandelijke kennisgeving en naamlijsten van niet welbewust blootgestelde werknemers.	meubelen en vloerbekleding. (Oude, met stof beklede items worden vervangen door afwasbare versies. Tapijt wordt vervangen door linoleum, et cetera.)
Directie/hiërarchische lijn maakt nominatieve lijst op van alle medewerkers die blootgesteld (kunnen) worden aan biologische agentia (van groep 2) en ongedierte en bezorgt die aan dienst Medisch Toezicht van de Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD).	Het (professionele) bestrijdingsprogramma tegen insecten en knaagdieren is op maat van de organisatie en efficiënt.	Directie/hiërarchische lijn maakt aanzet tot het uitwerken van een Globaal Preventieplan (2023-2027) en Jaaractieplan 2023 waarin de risico's op blootstelling aan biologische agentia en plaagdieren expliciet wordt opgenomen. De periodiciteit van de risicoanalyse biologische agentia/plaagdieren wordt bepaald op 5 jaar.
	Directie/hiërarchische lijn werkt een protocol uit waarmee werknemers onmiddellijk op de hoogte worden gebracht van iedere uitbraak of incident met schurft en plaagdieren.	De dienst Medisch Toezicht van de Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD) bekijkt of de overname van Beschut Wonen-MIN consequenties heeft wat betreft de gezondheidsbeoordeling.

Uit dit plan komt duidelijk naar voren wie de belangrijkste **interne stakeholders** zijn, namelijk de algemene coördinator (hij is immers de hoogste in rang binnen de hiërarchische lijn) en zijn rechterhand, de adjunct-coördinator die verantwoordelijk is voor de gebouwen. Samen met de preventieadviseur arbeidsveiligheid (PA-AA) en de arbeidsarts van de Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD) vormen zij de hefbomen van het welzijnsbeleid in het algemeen; en het preventief bestrijden van schurft en plaagdieren in het bijzonder.

Wettelijk kader: interpretatie, toepassingsgebied en houvast

1. Richtlijn 2000/54/EG van het Europees Parlement en de Raad van 18 september 2000 – betreffende de bescherming van werknemers tegen de risico's van blootstelling aan biologische agentia op het werk en wijzigingen (2006/2015)

Deze Europese Richtlijn vormt de basis voor het KB van 4 augustus 1996 betreffende de bescherming van de werknemers tegen de risico's bij blootstelling aan biologische agentia op het werk; en werd omgezet naar de Codex over het Welzijn op het Werk.

Deze richtlijn zoomt specifiek in op de rapportering en registratie van prikaccidenten. Medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen komen hier echter niet mee in aanraking.

2. Codex over het Welzijn op het Werk⁸

- 2.1. Boek VII (Biologische agentia) van de Codex over het Welzijn op het Werk

Werknemers die bij het uitvoeren van hun werk blootgesteld worden aan biologische agentia ressorteren onder **Boek VII (Biologische agentia) van de Codex over het Welzijn op het Werk**⁹.

Werkgevers zijn wettelijk verplicht om - in het kader van de risicoanalyse - voor alle werkzaamheden waarbij zich een risico kan voordoen bij blootstelling aan biologische agentia de aard, de mate en de duur van die blootstelling van de werknemers te bepalen. En dit om drie redenen. Ten eerste om elk risico voor de gezondheid of de veiligheid van de werknemers te kunnen beoordelen. Ten tweede moet worden vastgesteld welke maatregelen noodzakelijk zijn. Ten derde dient te worden gedetermineerd voor welke werknemers speciale beschermende maatregelen en maatregelen in verband met het gezondheidstoezicht nodig kunnen zijn. **(Art.VII.1-4)**

Die risicoanalyse wordt verricht door de werkgever in samenwerking met de bevoegde preventieadviseur en de preventieadviseur-arbeidsarts. De werkgever baseert zich daarbij op alle beschikbare informatie, met in het bijzonder :

---

⁸ Het Besluit KB van 4 augustus 1996 betreffende de bescherming van de werknemers tegen de risico's bij blootstelling aan biologische agentia op het werk is **niet van toepassing op** organismes zoals **ectoparasieten** (of uitwendige parasieten zoals de schurftmijt). Gezien de specifieke omstandigheden én expliciete vraag van Beschut Wonen Antwerpen worden deze wél opgenomen in de scope van dit werk. De redenen hiervoor zijn de concrete recente gevallen (van zowel schurft als bedwantsen) en de negatieve psychologische effecten die die cases binnen de organisatie hebben teweeggebracht. Er zijn met andere woorden wel degelijk risico's verbonden aan de blootstelling aan de schurftmijt en plaagdieren. Boek VII (Biologische agentia) van de Codex over het Welzijn op het Werk wordt daarom **niet naar de letter, maar naar de geest van de wet** gehanteerd. (Dat is zowel het advies van dr. Daniëlle Maes als Kathleen Anthonis van het Instituut van Tropische Geneeskunde.)

⁹ Cfr. KB van 4 augustus 1996 betreffende de bescherming van de werknemers tegen de risico's bij blootstelling aan biologische agentia op het werk.

- de classificatie van biologische agentia zoals bedoeld in Bijlage VII.1-1 die een gevaar voor de menselijke gezondheid zijn of kunnen zijn;
- aanbevelingen, verstrekt door de instanties die door de Minister als bevoegd worden beschouwd;
- informatie over ziekten die werknemers kunnen oplopen als gevolg van hun beroepsactiviteiten;
- allergene of toxogene effecten van de biologische agentia die de werknemers ten gevolge van hun werk kunnen ondervinden;
- het feit dat een werknemer is getroffen door een infectie of een ziekte die rechtstreeks verband houdt met zijn/haar werk. **(Art.VII.1-5)**

Voor diensten op het gebied van **gezondheidszorg** - waartoe we in het kader van dit werk ook Beschut Wonen Antwerpen rekenen - is de werkgever verplicht speciale aandacht te besteden aan :

- de onzekerheid over de aanwezigheid van biologische agentia in het organisme van patiënten;
- het gevaar van het in het organisme van patiënten aanwezige of vermoede biologische agentia;
- de aard van het werk verbonden risico's. **(Art.VII.1-6)**

De risicoanalyse moet op gezette tijden worden herhaald. In ieder geval telkens wanneer er een verandering plaatsvindt van de omstandigheden die van invloed kunnen zijn op de blootstelling van werknemers aan biologische agentia. In ieder geval ook indien blijkt dat een werknemer wordt getroffen door een infectie of een ziekte die het resultaat zou zijn van zo'n blootstelling. **(Art.VII.1-7)**

Indien er werknemers worden blootgesteld aan biologische agentia uit gevarencategorieën 3 of 4 moet de werkgever op de arbeidsplaats een naamlijst van blootgestelde werknemers bijhouden. Deze lijst moet ter beschikking (kunnen) worden gesteld van de met het toezicht belaste ambtenaren van de Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg (FOD WASO -Toezicht Welzijn op het Werk). **(Art.VII.1-10)**

Gedurende ten minste 10 jaar na het einde van de blootstelling wordt die lijst in de hoofdzetel van het departement of de afdeling belast met het medisch toezicht van de interne of externe dienst van de werkgever bewaard. **(Art.VII.1-11)** In het geval van Beschut Wonen Antwerpen is dat de dienst Medisch Toezicht van de Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD) van de Groep Antwerpen.

Binnen Beschut Wonen Antwerpen worden niet welbewust biologische agentia gebruikt.

Werkzaamheden in **diensten voor sociale hulp** worden beschouwd als werkzaamheden die niet het welbewust voornemen impliceren om te werken met een biologisch agens¹⁰. Blootstelling aan micro-organismen is er bijgevolg per definitie altijd non-intentioneel. Het is dus niet evident, laat staan mogelijk om - conform de algemene preventiemaatregelen - het ene biologische agens te vervangen door een minder schadelijke of ongevaarlijke variant. **(Art.VII.1-14)** Het nemen van zogenaamde passende fysieke beheersingsmaatregelen is er evenmin evident. **(Art.VII.1-15)** Gezien de aard van het werk en vanuit het perspectief van de risicoanalyse is het met andere woorden technisch slechts minimaal mogelijk – de facto hygiënische en bouwfysische maatregelen – om de blootstelling van de werknemers aan micro-organismen te voorkomen. Niettemin dient de werkgever de risico's die gepaard gaan met die blootstelling tot een zodanig laag niveau als voor een adequate bescherming van de veiligheid en gezondheid van de betrokken werknemers noodzakelijk is, te reduceren. Dat kan

---

¹⁰ Biologische Agentia (Reeks SOBANE-strategie) p. 25

meer bepaald door volgende maatregelen toe te passen met inachtneming van het resultaat van de risicoanalyse :

- het vrijkomen van biologische agentia op de arbeidsplaats wordt vermeden of tot een minimum beperkt (door de opzet van de werkprocedures en technische controlemaatregelen);
- maximale beperking van het aantal werknemers dat wordt of kan worden blootgesteld;
- collectieve of persoonlijke beschermingsmaatregelen wanneer de blootstelling niet kan worden vermeden met de eerste;
- hygiënische maatregelen ter voorkoming of beperking van gevallen waarbij micro-organismen per ongeluk van de arbeidsplaats naar buiten worden overgebracht of vrijkomen;
- middelen voor het veilig verzamelen, opslaan en verwijderen van afvalstoffen¹¹ door werknemers, door het gebruik van veilige en herkenbare recipiënten, zo nodig na passende behandeling;
- opstellen van actieplannen voor gebruik bij ongevallen met biologische agentia. **(Art.VII.1-16)**

Indien uit de risicoanalyse blijkt dat de (eventuele) blootstelling verband houdt met een biologisch agens van groep 1 zonder identificeerbaar risico voor de gezondheid van de werknemers dan is de werkgever verplicht om de principes voor een goede arbeidsveiligheid- en hygiëne na te leven.

(Art.VII.1-17)

Indien echter uit de risicoanalyse blijkt dat de werkzaamheid niet het welbewuste voornemen impliceert te werken met een biologisch agens, maar wel blootstelling van de werknemers aan een biologisch agens met zich kan brengen – zoals bij de werkzaamheden in diensten voor sociale hulp zoals bijvoorbeeld Beschut Wonen Antwerpen – dan is de werkgever verplicht om maatregelen toe te passen van de artikelen VII.1-10 tot VII.1-14, VII.1-17 en VII.1-33 tot VII.1-55¹², tenzij uit de risicoanalyse blijkt dat dit niet noodzakelijk is.

In de gezondheidszorg omvatten de maatregelen voor een adequate bescherming van de veiligheid en gezondheid van de betrokken werknemers in het bijzonder de omschrijving van passende ontsmettings- en desinfectieprocedures; plus de uitwerking van procedures voor een veilige omgang met en verwijdering van besmette afvalmaterialen. **(Art.VII.1-19)**

Art.VII.1-33 verbiedt werknemers, die worden of kunnen blootgesteld aan micro-organismen, te eten of drinken in werkzones waar een kans op besmetting met biologische agentia bestaat. Er moeten verder voldoende was-en toiletfaciliteiten ter beschikking van de werknemers worden gesteld.

De werknemer is wettelijk verplicht om werkkledij en persoonlijke beschermingsmiddelen te voorzien voor zijn werknemers, conform de bepalingen van Boek IX (Collectieve bescherming en individuele uitrusting), titels 2 en 3 van de Codex Welzijn op het Werk. Binnen Beschut Wonen Antwerpen wordt, zoals eerder gesteld, niet bewust gewerkt met biologische agentia. Passende kleding of andere beschikte bijzondere kledij dient bijgevolg niet te worden voorzien door de werkgever. **(Art.VII.1-34)**

Werkkledij en persoonlijke beschermingsmiddelen – in het geval van Beschut Wonen Antwerpen de facto de werkkledij en veiligheidsschoenen van de klusjesman/onderhoudsmedewerker – die door

---

¹¹ Om werkbare redenen worden binnen de context van Beschut Wonen Antwerpen ook geïnfesteeerde zaken (zoals bijvoorbeeld meubels of bedlinnen met bedwantsen) hierbij gerekend. Strikt gezien zijn dat namelijk niet altijd afvalstoffen. Bepaalde zaken kunnen na een grondige desinfectie opnieuw worden gebruikt.

¹² Art.VII.1-51 tot en met Art.VII.1-55 refereren naar inenting. Voor geen van de biologische agentia waaraan werknemers van Beschut Antwerpen blootgesteld (kunnen) worden, zijn specifieke vaccins noodzakelijk.

blootstelling aan biologische agentia verontreinigd zou kunnen zijn, moet worden uitgetrokken bij het verlaten van de werkzone. Ze moeten gescheiden van andere kledij worden bewaard. Die mogelijk verontreinigde kledij en beschermende uitrusting moet worden ontsmet en gereinigd; of zo nodig worden vernietigd. De kosten van de hygiënische maatregelen mogen niet worden verhaald op de werknemers. **(Art.VII.1-35)**

De werknemer dient passende maatregelen te nemen zodat de werknemers een voldoende en adequate opleiding op basis van alle beschikbare gegevens krijgen. Meer bepaald in de vorm van voorlichting en instructies wat betreft :

- mogelijke gezondheidsrisico's;
- voorzorgsmaatregelen om blootstelling te voorkomen;
- hygiënische voorschriften;
- het dragen en gebruiken van beschermende uitrusting en kledij;
- de door de werknemers te nemen maatregelen in geval van en ter voorkoming van incidenten.

Die opleiding moet worden gegeven bij de aanvang van de werkzaamheden waarbij de werknemers met biologische agentia in aanraking komen. Ze moet worden aangepast aan de ontwikkeling van de risico's en aan het ontstaan van nieuwe risico's. Indien nodig moet de opleiding op gezette tijden worden herhaald. **(Art.VII.1-36)**

De werkgever is verplicht om de werknemers onmiddellijk op de hoogte te brengen van ieder ongeval of incident dat mogelijk heeft geleid tot het vrijkomen van een biologisch agens dat een infectie of een ernstige ziekte bij de mens kan veroorzaken. Bovendien moet de werkgever de werknemers zo snel mogelijk op de hoogte stellen van ieder ongeval of ernstig incident, de oorzaken ervan en van de genomen of te nemen maatregelen om de situatie te verhelpen. **(Art.VII.1-40)**

Werknemers zijn op hun beurt verplicht elk ongeval of incident¹³ met een biologisch agens mee te delen aan de werkgever, de bevoegde preventieadviseur of de preventieadviseur-arbeidsarts. **(Art.VII.1-41)**

Indien de risicoanalyse wijst op een risico voor de gezondheid van de werknemers dan is de werkgever verplicht om werknemers, tewerkgesteld aan activiteiten waarvan die risicoanalyse een gezondheidsrisico aantoonde, te onderwerpen aan een voorafgaande gezondheidsbeoordeling, een periodieke gezondheidsbeoordeling, en in voorkomend geval aan een onderzoek bij werkherleving. **(Art.VII.1-42)**

Voorafgaand aan de blootstelling aan biologische agentia van gevaargroepen 2, 3 en 4 moet elke betrokken werknemer een voorafgaande gezondheidsbeoordeling genieten. **(Art.VII.1-43)**

Werknemers die worden blootgesteld aan biologische agentia worden onderworpen aan periodiek gezondheidstoezicht overeenkomstig bijlage I.4-5¹⁴ van de codex over het welzijn op het werk, dat bestaat uit een gezondheidsbeoordeling die, naar gelang het geval, wordt aangevuld door aanvullende medische handelingen die bestaan uit gerichte onderzoeken. **(Art.VII.1-44)**

Wanneer werknemers getroffen zijn door een infectie of ziekte, een vergiftiging of allergie die kan worden toegeschreven aan hun werk, verwittigen zij onmiddellijk de preventieadviseur-arbeidsarts.

---

¹³ Hiermee wordt in het geval van Beschut Wonen Antwerpen een uitbraak of infestatie bedoeld, eerder dan een klassiek ongeval zoals in een laboratorium.

¹⁴ De frequentie van de periodieke gezondheidsbeoordeling en de frequentie en de inhoud van de aanvullende medische handelingen worden per risico bepaald in de nieuwe bijlage I.4-5 van de codex.

Indien blijkt dat een werknemer is getroffen door een infectie of ziekte, een vergiftiging of allergie die het resultaat zou zijn van blootstelling aan biologische agentia, onderwerpt de preventieadviseur-arbeidsarts de werknemers die een gelijksoortige blootstelling hebben ondergaan aan het gezondheidstoezicht. In dat geval wordt de risicoanalyse vernieuwd. **(Art.VII.1-45)**

De preventieadviseur-arbeidsarts houdt bij het gezondheidstoezicht rekening met het verhoogde risico voor de werknemers met eventuele verhoogde vatbaarheid als gevolg van toestanden en situaties zoals bijvoorbeeld zwangerschap of borstvoeding, pre-existente ziekte, medicijngebruik of stoornissen van het immuunsysteem, waarop de biologische agentia bijzondere effecten kunnen hebben. **(Art.VII.1-48)**

2.2. Boek I: Algemene Beginselen - Algemene principes betreffende het welzijnsbeleid

Omdat Boek VII (Biologische agentia) van de Codex over het Welzijn op het Werk sensu stricto geen wettelijk kader biedt voor ectoparasieten zoals de schurftmijt en plaagdieren zoals bedwantsen, kakkerlakken en knaagdieren (*zie voetnoot 5*) - maar er niettemin wel degelijk sprake is van risico's bij blootstelling eraan- bieden de **algemene principes van het welzijnsbeleid** (Codex Welzijn op het werk – Boek I: Algemene Beginselen - Titel 2: Algemene beginselen betreffende het welzijnsbeleid) houvast. Die stipuleren namelijk dat elke werkgever een beleid inzake het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk moet uitwerken. Dit beleid heeft immers als doel om arbeidsongevallen en beroepsziekten te voorkomen en de verhouding tussen mens en werk nader te bepalen, zodat beter rekening gehouden wordt met de mens in zijn totaliteit. Elke werkgever is verplicht de preventiemaatregelen die in zijn/haar onderneming of instelling van toepassing moeten zijn te bepalen op grond van de aard van de activiteiten die hij/zij verricht en op grond van het aantal werknemers die hij/zij tewerkstelt evenals hun specifiek risicoprofiel.

Binnen datzelfde Boek I zorgen ook de maatregelen in verband met het **gezondheidstoezicht op de werknemers** voor een bruikbare kapstok. Binnen Beschut Wonen kunnen bepaalde activiteiten zoals het bezoeken van groepswoningen worden beschouwd als zogenaamde “activiteiten met welbepaald risico”:

elke activiteit of werkpost waarvoor uit de resultaten van de risicoanalyse het bestaan blijkt van a) een identificeerbaar risico voor de gezondheid van de werknemer, te wijten aan de blootstelling aan een [...] biologisch agens (art. I.4-1§2.3°)

Het gezondheidstoezicht op de werknemers heeft immers tot doel de gezondheid van de werknemers te bevorderen en te behouden door risico's te voorkomen. Dit gebeurt door het stellen van preventieve handelingen.

2.3. Boek III (Arbeidsplaatsen)

Extra, maar in het geval van de (groeps)woningen van Beschut Wonen Antwerpen, minimale wettelijke houvast is er ook terug te vinden in **Boek III (Arbeidsplaatsen)** van de Codex Welzijn op het werk, meer bepaald in **Titel 1: Basiseisen betreffende arbeidsplaatsen**. Dat heeft betrekking op elke plaats die bestemd is als locatie voor werkplekken in gebouwen van de onderneming of inrichting, met inbegrip van elke andere plaats of inrichting waartoe de werknemer in het kader van de uitvoering van zijn werk toegang heeft. **(Art. III.1-1)**

De werkgever dient er namelijk voor te zorgen dat de arbeidsplaatsen en de gebouwen waarin personeelsleden zich bevinden worden schoongemaakt en onderhouden, teneinde elk risico voor het welzijn van die werknemers te voorkomen. **(Art. III.1-9)**

3. Biocidewet

De biocidewet heeft geen rechtstreekse betrekking op de werking van Beschut Wonen Antwerpen, maar wordt **louter** als **informatief kader** en voor de volledigheid aan dit werk toegevoegd.

Biociden zijn bestrijdingsmiddelen die gebruikt worden om ongewenste organismen af te schrikken, onschadelijk te maken of te vernietigen. Voorbeelden hiervan zijn onder andere muizen- en rattenvergif; en bestrijdingsmiddelen waarmee insecten zoals kakkerlakken of bedwantsen worden bestreden. Net als gewasbeschermingsmiddelen zijn het **pesticiden**.

Biocides zijn niet onschuldig. Heel wat biocides houden immers een hoog gezondheidsrisico in. Ze kunnen giftig, kankerverwekkend, mutageen of corrosief zijn. Biociden die een groot risico inhouden voor de gezondheid behoren tot het zogenaamde “gesloten circuit”. Zij mogen op de Belgische markt niet verkocht worden aan het grote publiek. Biocides zijn daarom grotendeels voorbehouden voor professionele gebruikers, sowieso in geval van biocides van dat gesloten circuit.

Indien er nood is aan grootschaligere verdelgung doet Beschut Wonen beroep op een professionele verdelgingsfirma of de dienst Dierenoverlast van de stad Antwerpen. In bepaalde, strikt beperkte gevallen worden er huis-tuin-en-keukenmiddelen aangewend die overal normaal verkrijgbaar zijn.

De regels en restricties inzake opslag, gebruik, verwijdering en van de maatregelen die dienen genomen te worden bij ongevallen of intoxicatie, enzovoort zijn terug te vinden in twee Koninklijke Besluiten, namelijk :

- Koninklijk besluit van 4 april 2019 betreffende het op de markt aanbieden en het gebruiken van biociden
- Koninklijk besluit 4 december 2013 tot wijziging van het koninklijk besluit van 19 november 1987 betreffende de bestrijding van voor planten en plantaardige producten schadelijke organismen

Daarnaast is er nog Verordening (EU) Nr. 528/2012 van het Europees Parlement en de Raad van 22 mei 2012 betreffende het op de markt aanbieden en het gebruik van biociden.

4. General Data Protection Regulation (GDPR) of Algemene verordening gegevensbescherming (AVG)

Het valt niet te ontkennen dat er rond schurft, bedwantsen, kakkerlakken en knaagdieren een connotatie van schaamte en zelfs taboe hangt. Aanwezigheid ervan wordt geassocieerd met armoede, marginaliteit en een gebrek aan zelfzorg en hygiëne. Medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen die hier persoonlijk geconfronteerd met worden, hebben bijgevolg **recht op discretie en bescherming van hun privacy**. In het geval van schurft is er bovendien zelfs sprake van het medisch beroepsgeheim, zowel wat de huis- als de arbeidsarts betreft. Dat geheim valt onder de eed van Hippocrates, waarin artsen zichzelf verplichten bepaalde beroepsregels, waaronder het beroepsgeheim¹⁵, te zullen respecteren.

---

¹⁵ De artseneed omvat onder andere volgende zin : “Ik zal geheimhouden wat ik krachtens mijn beroep van mijn patiënten weet, ook na hun dood.” <https://ordomedic.be/nl> Geraadpleegd op 24/05/2022.

Figuur 5. GDPR

Bescherming van persoonsgegevens ressorteert onder de zogenaamde GDPR¹⁶. Dat is een Europese verordening die de spelregels voor de verwerking van persoonsgegevens door particuliere bedrijven en overheidsinstanties in de hele Europese Unie standaardiseert. Ze werd van kracht op 25 mei 2018. Met de invoering van de Algemene Verordening Gegevensbescherming wilde de Europese Commissie bestaande misbruiken aan banden leggen. Het doel is niet alleen om de bescherming van persoonlijke gegevens van burgers binnen de Europese Unie te garanderen, maar ook om het vrije verkeer van gegevens binnen de Europese interne markt te waarborgen. De verordening geldt wereldwijd voor alle ondernemingen en organisaties die persoonsgegevens bijhouden en verwerken van natuurlijke personen in de Europese Unie, onafhankelijk of er al dan niet betaald wordt voor diensten of producten.

Van zodra een organisatie als Beschut Wonen Antwerpen, via de interne HR-dienst, een extern sociaal secretariaat of de dienst Medisch Toezicht van de Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD) een bestand bijhoudt met persoonsgegevens (rechthebbenden, klanten, personeelsleden, leveranciers, patiënten, ...) valt dit onder deze regelgeving.

De regelgeving omvat twee luiken, zijnde de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en de bescherming van persoonsgegevens. Vooral relevant in dit verband zijn de rechten van alle betrokkenen:

- recht op informatie en toegang tot persoonsgegevens: doel verwerking, bewaartermijn, derde ontvangers, rechten betrokkene;
- recht op inzage: kosteloos en binnen een maand (standaardrapport maken);
- recht op verbetering van onjuiste gegevens;
- recht op verwijdering (beter gekend onder de noemer "*right to be forgotten*");
- recht om verwerking te beperken;
- recht van bezwaar;
- recht op overdraagbaarheid van gegevens.

Net zoals de regelgeving rond biociden komt bij Beschut Wonen Antwerpen ook de GDPR-wetgeving slechts **indirect in beeld**. Reden waarom er hier niet verder wordt ingegaan.

---

¹⁶ GDPR. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=NL>
Geraadpleegd op 10/05/2022

Voorstelling Beschut Wonen Antwerpen

1. Beknopte identificatieve Beschut Wonen Antwerpen

Identificatiegegevens van de werkgever

Officiële benaming: Beschut Wonen Antwerpen

Handelsvorm : Welzijnsvereniging¹⁷

Structuur: autonoom gemeentebedrijf (AG)¹⁸

Straat + nr.: Falconrui 51

Postnummer: 2000 Gemeente: Antwerpen

Identificatienummer : 0458878195

☎: 03 298 14 70

<https://beschutwonenantwerpen.be/beschut-wonen>

Email : administratie@beschutwonenantwerpen.be

Hoofdbedrijvigheid : Woonbegeleiding voor personen met een Ernstige Psychiatrische Aandoening (EPA)

NACE-Bel code : 87907

Aantal werknemers (in 2022): 24

Bestuurder : Hugo Pietermans

Beschut Wonen Antwerpen heeft als **autonoom gemeentebedrijf** een unieke samenwerking met de Stad Antwerpen. De samenwerkingsovereenkomst stipuleert onder meer ondersteuning en advies

---

¹⁷ Een welzijnsvereniging is een samenwerking in de vorm van een publiekrechtelijke rechtspersoon die bepaalde opdrachten kan uitvoeren die aan een OCMW zijn toevertrouwd en voor leidinggevende, staf-, expert- en managementfuncties. Deel 3, titel 4 van het decreet over het lokaal bestuur bepaalt de deelname aan en de oprichting door een OCMW van een vereniging of vennootschap voor maatschappelijk welzijn. De wettelijke basis voor de werking van initiatieven beschut wonen werd vastgelegd in het Koninklijk Besluit van 10/07/1990.

¹⁸ Beschut Wonen Antwerpen is gestructureerd als een autonoom gemeentebedrijf. Dat is een dienst met rechtspersoonlijkheid opgericht door de gemeente en belast met een welbepaalde taak van gemeentelijk belang. Alle taken van gemeentelijk belang komen in aanmerking voor verzelfstandiging in zo'n autonoom gemeentebedrijf. Beschut Wonen Antwerpen is een zogenaamd Initiatief Beschut Wonen (IBW) en voert haar activiteiten uit in overeenstemming met de voorwaarden bepaald in het Besluit van de Vlaamse Regering van 06/07/2018 dat onder meer de erkenningen van de Vlaamse Initiatieven Beschut Wonen regelt.

van verschillende interne stedelijke diensten zoals Financiën, Personeel & Organisatie en de Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD).

De toezichthoudende instantie en subsidiërende overheid voor Beschut Wonen Antwerpen is het Agentschap Zorg en Gezondheid van de Vlaamse overheid. Zij waken over de erkenning, die elke zes jaar opnieuw aangevraagd dient te worden.

In het voormalige “godshuis Van der Biest” in de Falconrui is sinds eind maart 2022 de administratieve zetel van de verenging gehuisvest. Naast de gebruikelijke kantoorfunctie vervult de locatie ook de functie van een plek waar bewoners van Beschut Wonen Antwerpen elkaar kunnen ontmoeten. Het is eveneens de plaats waar de bewoners, de begeleiding en de buurt met elkaar in contact kunnen komen. Er is een semi-open binnentuin, een vergaderlokaal in de voormalige kapel en een klein cafeetje waar op verschillende manieren die contacten kunnen worden gelegd.

Figuur 6. Aanloopadres Falconrui

2. Missie en organisatie

Beschut Wonen Antwerpen¹⁹ richt zich tot **personen met een psychische kwetsbaarheid**. Officieel wordt dit aangeduid als een **Ernstige Psychiatrische Aandoening** (EPA). De organisatie biedt begeleiding, ondersteuning en toezicht aan volwassenen met een ernstige en langdurige psychische aandoening voor wie zelfstandig wonen niet of nog niet mogelijk is.

Het is daarbij de bedoeling dat de zorggebruiker en begeleid(st)er samen een traject afleggen met als doelstelling te komen tot een **zo groot mogelijke zelfstandigheid of 're-integratie' in de maatschappij**. Tijdens dit traject zal de begeleider samen met de zorggebruiker kijken naar de mogelijkheden en krachten van de zorggebruiker. Dit vraagt zowel van de zorggebruiker, zijn/haar netwerk (familie, vrienden, ...) alsook van de begeleider een krachtgerichte focus. De begeleid(st)er zal fungeren als een coach, iemand die de zorggebruiker ondersteunt in het (terug) opnemen van de regie en verantwoordelijkheid over het eigen leven.

Het voorzien van huisvesting is steeds secundair. De opdracht van een Initiatief Beschut Wonen (IBW) bestaat uit het aanbieden van begeleiding. In de loop van de jaren hebben de meeste IBW's ook huisvesting aangeboden, maar volgens de regelgeving is dat niet hun hoofdplicht.

De werking van Beschut Wonen Antwerpen is gericht op **herstelgerichte zorg**. Dat laatste gebeurt in nauw overleg met een externe hulpverlener (in casu een huisarts, psychiater of psycholoog). Er wordt gewerkt vanuit een "netwerk" rond een cliënt. Dus niet alleen externe hulpverleners, maar ook familie, vrienden, burens enzovoort. Dat netwerk heeft niet onmiddellijk een toezichtende of controlerende rol. Herstel wil net zeggen dat de regie in handen van de cliënt wordt gelegd en dat dat netwerk daarbij een ondersteunende rol speelt.

Beschut Wonen Antwerpen kan sinds 2018 ook terugvallen op twee ervaringsmedewerkers.

Beschut Wonen Antwerpen heeft **vier woonvormen**.

Huis De Grooff is het **trainings- en crisishuis**. In deze woning biedt de organisatie huisvesting aan 14 bewoners die een intensievere begeleiding nodig hebben. Vanuit deze extra ondersteuning wordt ingezet op het verder ontwikkelen van ondergesneeuwde vaardigheden en levensdomeinen. De begeleiding is meerdere keren per dag aanwezig in de woning. Naast de huisvesting voor 14 bewoners zijn er in Huis De Grooff ook 4 plaatsen met een interne crisisfunctie.

Op acht locaties wordt **co-housing** aangeboden, goed voor een capaciteit van 52 plaatsen. Het zijn allemaal huizen in de rij waar telkens ongeveer 6 personen samenleven. Afhankelijk van de woning worden de doelgroepen hetero- of homogeen samengesteld. De klemtoon ligt op het leren samenleven; en een aantal ruimtes zoals sanitair, keuken, living, ... zijn dan ook gemeenschappelijk. Binnen deze woonvorm ligt de begeleidingsintensiteit lager dan in Huis De Grooff. Begeleiding komt

---

¹⁹ Beschut wonen mag niet worden verward met beschermd wonen. Bij Beschermd Wonen gaat het meestal over mensen met een mentale beperking; en is er doorgaans geen sprake van een tijdelijk karakter. De begeleiding is permanent omdat de mentale aandoening van die aard is dat patiënten zonder de nodige ondersteuning en zorg niet in staat zouden zijn om zelfstandig te kunnen functioneren. Op die manier hoeven ze niet te verblijven in een zorginstelling, en kunnen ze toch met een zekere mate van zelfstandigheid wonen. Om in aanmerking te komen voor Beschermd Wonen dient de zorggebruiker een erkenning te hebben van het VAP (Vlaams Agentschap voor Personen met een handicap). Deze mensen hebben recht op een soort van zorgkrediet, waarmee ze hun zorg kunnen inkopen. Beschut wonen ontvangt zijn financiering (momenteel nog) via het RIZIV en ontvangt een dagprijs per dag dat mensen er verblijven.

meerdere keren per week in de woning. Daarnaast zijn er nog contactmomenten op individuele basis.

Housing Alone Together (HAT) is een woonvorm waarbij in één gebouw meerdere individuele studio's zijn; en er ook een gemeenschapsruimte is. Lotgenoten wonen er als burens naast elkaar en zijn allen in begeleiding bij Beschut Wonen Antwerpen. Beschut Wonen Antwerpen telt drie van deze woonvormen, goed voor een capaciteit van 20 plaatsen.

Ten slotte is er ook de **individuele woonvorm**. Zorggebruikers wonen op een zelfstandige/individuele manier in een studio of appartement. Binnen deze woonvorm is de begeleiding het minst intensief. Lees : de begeleiding komt ongeveer 1 keer per week, tot 1 keer om de 14 dagen op huisbezoek. Daarnaast zijn er wel nog andere contactmomenten. Beschut Wonen Antwerpen kan terugvallen op 18 van deze plaatsen.

Via een systeem van **individuele woonbegeleiding en activering** wordt er gestreefd om voor iedere bewoner - op zijn/haar tempo - een veilige en geschikte (woon)plek te creëren. De facto is dat een kamer of een kleine studio binnen een bepaalde wooneenheid. Beschut wonen betekent wonen in de maatschappij in een kleinschalige woonvorm. De woonlocaties zijn dus in grote mate **groepswoonings**.

Aan elk woonadres is minimaal één woonbegeleider toegekend. Elke bewoner krijgt een individuele begeleider toegewezen. Begeleiding komt met andere woorden letterlijk aan huis. Daarbij wordt, naar gelang de vraag en nood, op maat gewerkt; en kunnen de frequentie en intensiteit van de begeleiding bijgevolg verschillen. Die ambulante, extramurale zorg varieert naargelang het huis waarin de resident terecht komt. Namelijk dagelijkse of wekelijkse contactmomenten. De woonbegeleiders voorzien ondersteuning op diverse terreinen: van administratie, hygiëne (zelfzorg en kamerorde) en dagdagelijkse bezigheden en levensverrichtingen tot persoonlijke problemen.

De finaliteiten van dit traject van begeleiding en ondersteuning zijn maximale ontwikkeling van de capaciteiten en vaardigheden van de bewoners enerzijds; en een zo groot mogelijke individuele functionele autonomie en maatschappelijke re-integratie anderzijds. Het doel is de bewoners (terug) de regie en verantwoordelijkheid te geven over hun eigen leven. De woonbegeleiders faciliteren, vanuit een visie die is gestoeld op rehabilitatie en herstel volgens de zogenaamde SRH-methodiek²⁰, met andere woorden het individuele herstelproces van de bewoners op weg naar een succesvolle sociale re-integratie in een zo normaal mogelijke (leef)omgeving. Voor sommigen is dit proces slechts een tussenstap, voor anderen een oplossing op langere termijn. Dat verklaart ook het leeftijdsspectrum bij de bewoners: van achttien tot ver voorbij de pensioengerechtigde leeftijd²¹. Beschut Wonen Antwerpen biedt mensen met een psychische kwetsbaarheid de tijd om die ontwikkeling door te maken.

---

²⁰ **Systematisch Rehabilitatiegericht Handelen** (SRH) ondersteunt mensen met psychische en sociale kwetsbaarheid. Het is gericht op mensen met psychosociale beperkingen die door hun beperkingen niet volwaardig mee kunnen doen aan de samenleving. De objectieven zijn, ten eerste, die mensen beter kunnen doen omgaan met kwetsbaarheid en hun talenten en mogelijkheden kunnen versterken en benutten. Ten tweede hen helpen bij het realiseren van doelen met betrekking tot kwaliteit van leven op het gebied van wonen, werken, leren en recreëren (levensdomeinen) en op het gebied van gezondheid, zelfmanagement, veiligheid en sociale relaties. Ten derde wordt hen aangeleerd om (opnieuw) te kunnen participeren in de door hen gewenste omgevingen, door het zo groot mogelijk maken van de kwaliteit van leefomgevingen en sociale netwerken.

²¹ De oudste bewoonster is 81 en verblijft in Villa Oosterlinck.

Het onderhoud van de kamers of studio's gebeurt door de bewoner. Hij/zij is zelf is verantwoordelijk, conform het huishoudelijk reglement, voor **orde en hygiëne** in zijn/haar privévertrekken. Het staat bewoners echter vrij om poetshulp in te roepen voor hun eigen kamer en/of gemeenschappelijke delen²². Het poetsen van de gemeenschappelijke ruimtes zoals toilet, badkamer/doucheruimte, keuken, eetruimte en ontspanningsruimte gebeurt volgens een beurtrol²³.

Alle bewoners worden geacht aanwezig te zijn op de **(twee)wekelijkse bewonersvergaderingen**. Dat reglement stipuleert verder alle richtlijnen inzake orde, netheid en veiligheid, zoals onder meer het rookbeleid.

Bewonersparticipatie wordt bevorderd door middel van een driemaandelijks bewonersraad, die samengesteld is uit afgevaardigden van de verschillende huizen van Beschut Wonen Antwerpen. Onderwerpen die door de bewoners geagendeerd worden, worden hier besproken; oplossingen in de mate van het mogelijke en haalbare aangereikt.

Beschut Wonen Antwerpen werkt samen met recreatief dagcentrum De Ridder (DC DR) en creatief/artistisch dagcentrum De Vinken (DC DV). Zij vormen, samen met aanloopadres 't Klappeike, de zogenaamde Dienst Dagbesteding van Beschut Wonen Antwerpen²⁴. Beide dagcentra zijn volledig geïntegreerd in de werking van Beschut Wonen Antwerpen, maar ressorteren onder de bedrijfseenheid Sociale Dienstverlening (het voormalige OCMW) van de stad Antwerpen. Elk dagcentrum heeft zijn specifieke werking en doelgroep, zijnde personen met een Ernstige Psychiatrische Aandoening (EPA).

Daarnaast is de afdeling volwassenpsychiatrie van Ziekenhuis Netwerk Antwerpen (ZNA) een bevoorrechte partner.

Beschut Wonen Antwerpen beschikt over een erkenning voor **108 plaatsen**²⁵, waarvan twee derde bestaat uit plaatsen in groepswoonings. Eén locatie, Huis De Grooff, fungeert zoals eerder vermeld als voortraject- annex trainingshuis.

---

²² Vaak is dat het resultaat van onderling overleg en in kader van het verdere traject. Beschut Wonen Antwerpen bekijkt welke omkadering en ondersteuning iemand nodig heeft. Gewoonlijk is dat in de vorm van gezinshulp en/of poetshulp.

²³ Bovenop een vaste verblijfskost van € 362 (exclusief kosten) betalen bewoners ook een maandelijks bijdrage (€5 à 10) als tussenkomst in de gemeenschappelijke kosten voor onder meer de aankoop van poetsgerief en vuilzakken. Voor Huis De Grooff, Home Leroux (en dagcentra De Vinken en De Ridder) voorziet Beschut Wonen Antwerpen via maatwerkbedrijf Manus poetshulp voor het reinigen van de gemeenschappelijke delen.

²⁴ De Dienst Dagbesteding is ontstaan na het samengaan van de vroegere dienst activering, dagcentrum De Ridder, dagcentrum De Vinken en in de toekomst activiteitencentrum 't Lokaal (van Beschut Wonen- MIN). De dienst wordt aangestuurd door de adjunct-coördinator Dagbesteding. Binnen deze dienst zijn er vier belangrijke pijlers, namelijk Vrije Tijd en Ontmoeting, Arbeid en Sport, Vorming en Kunst en Cultuur. De pijlerverantwoordelijken bouwen de pijler inhoudelijk en innovatief aan en sturen ze ook aan. De bedoeling van de verschillende pijlers is om te komen tot een uitgebreid en zo gevarieerd mogelijk aanbod voor de zorggebruiker, over de grenzen van de pijlers en locaties heen. Met dit aanbod wordt getracht om de doelgroep zo breed mogelijk aan te spreken.

²⁵ De stad Antwerpen stelt 88 plaatsen ter beschikking. De overige plaatsen worden ingehuurd op de privémarkt via het zogenaamde systeem van "verhuur buiten sociaal stelsel", of via begeleiding van zorggebruikers op eigen adres. Bovenop die 108 erkende plaatsen doet Beschut Wonen Antwerpen meer begeleiding dan waarvoor erkenning is. Er is sprake van circa 130 begeleidingsdossiers.

Verspreid over groot Antwerpen is Beschut Wonen Antwerpen gehuisvest op **dertien adressen**²⁶, allemaal in beheer van de organisatie:

- Aanloopadres Falconrui (Falconrui 51, 2000 Antwerpen)
- Huis De Grooff (Van Trierstraat, 2018 Antwerpen) – 20 bewoners²⁷
- Home Leroux (Lange Lozanastraat, 2018 Antwerpen) - 10 bewoners
- Co-housing LDW (Leopold De Waelstraat, 2000 Antwerpen) - 6 bewoners
- Co-housing Lange Batterij (Lange Batterijstraat, 2018 Antwerpen) - 6 bewoners
- Co-housing Breughelstraat (Breughelstraat, 2018 Antwerpen) - 6 bewoners
- Co-housing Margravelei (Markgravelei, 2018 Antwerpen) - 6 bewoners
- Co-housing Nieuwe Donk 1+2 (Nieuwe Donk, 2100 Deurne) - 6 bewoners
- Co-housing G. Belliardstraat (Generaal Belliardstraat, 2000 Antwerpen) - 6 bewoners
- Villa Oosterlinck (Veltwijcklaan, 2180 Ekeren) - 7 bewoners
- HAT²⁸ Almaras (Paardenmarkt, 2000 Antwerpen) - 8 bewoners
- HAT Kruikstraat (Kruikstraat, 2018 Antwerpen) - 6 bewoners
- HAT Bosschaertstraat (Bosschaertstraat, 2020 Antwerpen) - 6 bewoners

3. Personeelsorganisatie en functieprofielen

Beschut Wonen Antwerpen is een kleine organisatie. De dagelijkse leiding is in handen van een **directeur (coördinator) en twee adjuncten**, de adjunct voor de dienst administratie en de adjunct voor de Dienst Dagbesteding. Zij sturen drie teams aan, namelijk **administratieve medewerkers, woonbegeleiders en team activatie/dagbesteding**. Daarnaast werkt er nog een voltijdse **klusjesman/onderhoudsmedewerker**.

Jaarlijks wordt de mogelijkheid geboden aan twee à drie **stagiairs** om een viertal maanden mee te draaien; en dat voornamelijk in de woonbegeleiding. Qua taken voeren zij hetzelfde werk uit als de vaste collega's, namelijk begeleiding en administratie. Zij nemen hierbij een aantal taken volledig autonoom over, weliswaar met ondersteuning van hun stagebegeleid(st)ers. Vrijwilligers en ervaringsdeskundigen – die onder het team dagbesteding vallen - maken het personeelsplaatje ten slotte compleet.

Qua werking worden de **functieprofielen** Beschut Wonen Antwerpen onderverdeeld in drie groepen, namelijk administratie ^(a), activering/dagbesteding ^(a/d) en wonen ^(w). Het interne organigram stoelt op

---

²⁶ Toekomstige projecten zijn in 2022-'23 voorzien in onder andere Huis De Grooff, Klappestraat en Boerhaavestraat. Over de herlocaties van Villa Oosterlinck en de tien plaatsen van Home Leroux naar de Van Schoonbekestraat zijn nog geen definitieve knopen doorgehakt.

²⁷ Alle bewonersaantallen werden genoteerd op 08/06/2022.

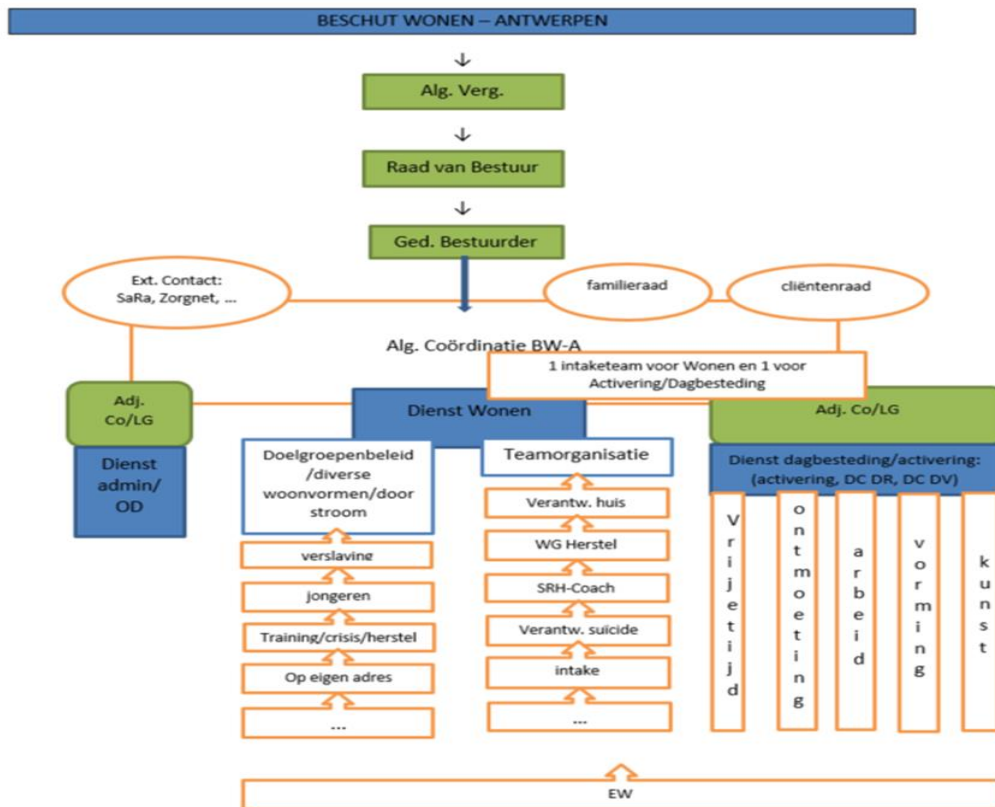
²⁸ HAT staat voor Housing Apart Together. Mensen met een psychische kwetsbaarheid wonen weliswaar alleen in een studio, maar de andere bewoners in het gebouw zijn allemaal lotgenoten.

acht functieprofielen, die telkens worden toegekend aan 1 van die drie groepen. Die functieprofielen zijn :

- coördinator ^(w)
- adjunct-coördinator ondersteunende dienst ^(a)
- adjunct-coördinator dienst dagbesteding ^(a/d)
- medewerker ondersteunende dienst - administratie, onthaal en communicatie ^(a)
- gespecialiseerde medewerker ondersteunende dienst – HR ^(a)
- medewerker activering ^(a/d)
- klusjesman/onderhoudsmedewerker ^(a)
- ervaringswerker ^(a/d)
- woonbegeleider ^(w)

In totaal bestaat de personeelsbezetting van Beschut Wonen Antwerpen uit 24 medewerkers²⁹, waarvan drie administratieve krachten (waarvan 2 VTE), 6 medewerkers toegekend aan activering/dagbesteding (2 VTE) en 14 onder de vlag wonen (6 VTE)³⁰. De organisatie heeft ten slotte nog 1 voltijdse klusjesman/onderhoudsmedewerker in dienst.

Figuur 7. Organigram Beschut Wonen Antwerpen

²⁹ Vanaf 01/07/2022 voegt Beschut Wonen-MIN zich bij Beschut Wonen Antwerpen. Beschut Wonen-MIN richt zich tot meerderjarige mannen die geïnterneerd en vrij op proef zijn. Via ondersteuning en begeleiding (onder meer via gestructureerde dagactiviteit) worden zij de mogelijkheid geboden om in een zo zelfstandig mogelijke woonvorm, maatschappelijk aanvaardbaar en constructief te functioneren. Beschut Wonen-MIN beschikt over een vijftigtal wooneenheden, opgedeeld in gemeenschapshuizen en studio-wonen met groepswerking. Om dit te realiseren kan Beschut Wonen-MIN rekenen op 21 medewerkers. Dat impliceert een verdubbeling van het personeelskader. Hun functieprofielen komen volledig overeen met die van Beschut Wonen Antwerpen.

³⁰ Gegevens verstrekt op 30/03/2022.

Die acht functieprofielen werden, op basis van de risicoanalyse van de Gemeenschappelijke Preventiedienst van de Groep Antwerpen (GPD), vertaald naar en geclusterd in drie functieanalyses, namelijk medewerker backoffice, woonbegeleider en klusjesman/vrouw (zie bijlages I, II en III).

Om het welzijnsbeleid mee vorm te geven heeft Beschut Wonen Antwerpen een **dienstverleningsovereenkomst** afgesloten met de **Gemeenschappelijke Preventiedienst van de Groep Antwerpen (GPD)** (zie p.37). De GPD fungeert bijgevolg als de interne preventiedienst van Beschut Wonen Antwerpen. Op zijn beurt heeft de GPD een overeenkomst afgesloten met een Externe Dienst voor Preventie en Bescherming op het Werk (EDPBW), namelijk Liantis. Die is dan ook automatisch de EDPBW voor Beschut Wonen Antwerpen.

GPD levert, in haar hoedanigheid als expertisecentrum voor welzijn op het werk, uiteenlopende diensten en interventies aan met als doel Beschut Wonen Antwerpen, haar hiërarchische lijn en de werknemers bij te staan bij de toepassing van de wettelijke bepalingen betreffende welzijn op het werk. De ter beschikking gestelde diensten en interventies van de GPD zijn onderverdeeld in vijf domeinen, namelijk arbeidsveiligheid, medisch toezicht, psychosociale zorg, arbeidshygiëne en ergonomie. Vanuit de GPD werd 1 preventieadviseur arbeidsveiligheid aangesteld. Rekening houdend met het aantal tewerkgestelde werknemers bij Beschut Wonen Antwerpen komt dat min of meer overeen met een voltijdsequivalent van 0,2. Daarnaast kan Beschut Wonen Antwerpen ook steeds beroep doen op de expertise van de verschillende preventieadviseurs van de GPD.

Voor de domeinen medisch toezicht en psychosociale zorg wordt gerekend met een minimale forfaitaire bijdrage gebaseerd op de risicograad van Beschut Wonen Antwerpen (NACE-code) en het aantal tewerkgestelde werknemers, geteld in koppen.

Momenteel heeft Beschut Wonen Antwerpen **geen comité voor preventie en bescherming op het werk (CPBW)**. Er is ook **geen syndicaal overleg**. Gezien de grootte van de onderneming is dat ook niet verplicht. De organisatie zet niettemin sterk in op overleg met en inspraak van het personeel. Medewerkers hebben een stem in het dagelijks bestuur, er is structureel ruimte voor individuele gesprekken en er is ook telkens de driejaarlijkse welzijnsbevraging. Na de overname van Beschut Wonen-MIN zal de organisatie vermoedelijk wél meer dan 50 werknemers tellen. Op dat moment zal worden gekeken hoe de kaarten liggen³¹.

4. Taken

De **woonbegeleider** ondersteunt en stimuleert, samen met zijn collega's, het functioneren van de bewoners. 60 à 65% van hun arbeidstijd spenderen zij in de (groeps)woningen. De nadruk ligt op het activeren en trainen van belangrijke dagelijkse leef-activiteiten en vaardigheden³². De woonbegeleider stimuleert de bewoner op alle mogelijke manieren tot zelfredzaamheid,

---

³¹ Volgens adjunct-coördinator Vinnes Aerts zal er vermoedelijk, na de overname van Beschut Wonen-MIN, geen afzonderlijk Comité voor Preventie en Bescherming op het Werk moeten worden opgericht. Gezien de specifieke juridische vorm (Welzijnsvereniging) zou dit geen verplichting zijn, aldus het advocatenkantoor dat Beschut Wonen Antwerpen begeleidt in het overnameproces. (e-mail dd. 03/06/2022)

³² Samen met de zorggebruiker/cliënt werkt Beschut Wonen Antwerpen op en rond een aantal levensdomeinen zoals wonen, dagbesteding (arbeid, leren, vrije tijd), gezondheid (psychische en fysieke), sociaal maatschappelijk (financieel, juridisch en 'Algemene Dagelijkse Levensverrichtingen' (ADL)), netwerk (familie, vrienden/relaties, relatie tot zichzelf), mobiliteit en zingeving.

zelfontplooiing en re-integratie in de maatschappij. Dit gebeurt door middel van individuele en groepsbegeleiding. Hij/zij ondersteunt de bewoner zoveel mogelijk in het zoeken naar probleemoplossend gedrag. De intensiteit van de begeleiding varieert naargelang de noden en hulpvragen. Drie woonbegeleiders werden ook expliciet aangesteld als huisverantwoordelijke, meer bepaald voor de drie types woningen : de HAT's, de co-housing-locaties en Huis De Grooff. In die hoedanigheid zijn zij onder meer verantwoordelijk voor de organisatie van de jaarlijkse evacuatieoefeningen. Daarbij sturen zij de overige woonbegeleiders aan.

In het verleden werd er op één locatie nog gewerkt met een systeem van een inwonende begeleider, maar dat behoort ondertussen definitief tot het verleden.

Bij het toekennen van een bed in een groepswoning zijn de mate en het type van psychische kwetsbaarheid belangrijke criteria. Er wordt namelijk gewerkt met **doelgroepen**, naar gelang de zogenaamde **zorgzwaarte of intensiteit van de begeleiding**. Minder stabiele bewoners of bewoners die aan het begin staan van hun hersteltraject worden samen ondergebracht in een groepscontext. Bewoners met bijvoorbeeld een verleden van verslavingsgevoeligheid kunnen terecht in twee woningen. Dat betekent echter niet dat iedereen met deze gevoeligheid per definitie in zo'n woning terecht komt.³³ Residenten met een hogere zelfstandigheid worden eveneens niet automatisch geclusterd.

De voornaamste **classificatie**³⁴ die gehanteerd wordt, is de volgende :

- een heterogene doelgroep van mensen met een Ernstige Psychiatrische Aandoening (EPA)
- mensen zonder een primaire verslavingsproblematiek
- mensen met verslavingsgevoeligheid en een grote motivatie om clean te blijven
- mensen met een hogere begeleidingsnood
- lotgenoten die kleinschalig samenwonen en een hogere mate van zelfstandigheid hebben
- mensen die de vaardigheden hebben om alleen te wonen, maar het als steunend ervaren dat er lotgenoten in de buurt zijn en dat er ontmoeting kan zijn
- mensen met een persoonlijkheidsproblematiek

De eerste twee groepen wordt ondergebracht in Home Leroux, Co-housing LDW, Co-housing Lange Batterij en Villa Oosterlinck. Co-housing Breughelstraat en Co-housing G. Belliardstraat bieden onderdak aan de derde groep. Een kamer voor mensen met een hogere nood aan begeleiding wordt voorzien in Co-housing Margravelei. Kleinschalig samenwonen kan in de studio's van Co-housing Nieuwe Donk, terwijl mensen met vaardigheden om alleen te wonen terecht kunnen in HAT Kruikstraat, HAT Almaras en HAT Bosschaertstraat. Huis De Grooff fungeert als trainingshuis en biedt plaats aan twintig bewoners en tracht gedurende 18 tot maximaal 24 maanden psychisch kwetsbare mensen voor te bereiden naar beschut wonen toe of naar zelfstandig wonen (al dan niet met verdere woonbegeleiding).

Mensen met een persoonlijkheidsproblematiek worden bij voorkeur ondergebracht in een individuele woonst; niet in een co-housing.

---

³³ Het gaat hier om een specifieke werking waarbij een hoge mate van gemotiveerdheid bij de cliënt aanwezig moet zijn. Mensen met een verslavingsgevoeligheid kunnen ook terecht in andere woningen, maar in die gevallen gaat het om een ander traject.

³⁴ Classificatie draait niet enkel om een doelgroep. Binnen Beschut Wonen Antwerpen wordt een doelgroep bepaald door een specifieke psychische gevoeligheid zoals bijvoorbeeld verslavingsgevoeligheid, psychose, ... Bovendien kan en mag de classificatie niet voor 100% worden toegekend aan een locatie. Het is namelijk geen zwartwit verhaal en bijgevolg veel genuanceerder dan dat.

Twee soorten beleid bestaan er binnen Beschut Wonen Antwerpen, namelijk een beleid gericht op woonvormen; en een doelgroepenbeleid. Onder het eerste ressorteren Huis De Grooff, Co-housing, de HAT's en de individuele woonsten. Het doelgroepenbeleid wordt vorm gegeven door verslavingsgevoeligheid en jongeren/transitieleeftijd.

Het trainings- en crisishuis Huis De Grooff biedt ook de mogelijkheid tot crisisopvang indien er sprake is van een dreigend en prangend opvangprobleem, of wanneer tijdelijk meer toezicht nodig is. Het huis heeft als doel 4 bedden te voorzien als interne crisisbedden. Het streefdoel is om bij (dreigende) decompensatie³⁵ een ziekenhuisopname te voorkomen en/of tijdelijke meer omkadering en begeleiding te bieden.

Dit zijn allemaal factoren die in rekening worden gebracht bij het toekennen van een plaats.

Administratie, Human Resources en (zakelijke) leiding ressorteren onder de functieanalyse medewerker back office.

Onderhoud en herstellingen worden uitgevoerd door de klusjesman/onderhoudsmedewerker. Hij komt daarbij op alle locaties van Beschut Wonen. Volgens de functieanalyse voert hij een heleboel taken uit, zowel binnenshuis als buiten, zoals kleine herstellingen, schilderwerken, groenonderhoud, kleine elektriciteitswerken, kleine loodgieterijklussen (inclusief werken met hogedrukreiniger en klussen in kruipruimten), schrijnwerkerij (hout en metaal), afvoeren afval naar recyclagepark en verhuizen. Circa 95% van zijn tijd werkt hij op locatie.

Alle personeelsleden van Beschut Wonen Antwerpen werken in **gljijtjd**, met een half uur pauze op de middag. Dat betekent dat zij hun uren dienen te presteren tussen 07.00 en 19.00 uur. De medewerkers van dagbesteding werken sporadisch in het weekend of 's avonds, maar geen enkele medewerker verricht nachtarbeid; niemand overnacht op locatie. Specifiek voor Huis De Grooff werden de twee aanwezigheidsmomenten bepaald op 8.30 – 10.00 uur en 15.30 tot 18.00 uur. Ook deze uren vallen binnen de gljijtjd.

---

³⁵ Decompensatie is een verstoring van het evenwicht door een afnemende functie. Dit kan betrekking hebben op organen, maar ook op de geest. De psychische draaglast is dan zoveel zwaarder geworden dan de psychische draagkracht, waardoor iemand niet meer 'normaal' kan functioneren.

Voorstelling GPD

De Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD) van de Groep Antwerpen is een **gemeenschappelijke interne preventiedienst**³⁶ die werd opgericht op 1 juli 2008, met als missie het ondersteunen van verschillende organisaties en (Antwerpse stedelijke) diensten bij het realiseren van duurzame en goed georganiseerde zorg voor het werk-gerelateerde welzijn van de werknemer. De GPD ondersteunt niet alleen de negen bedrijfseenheden³⁷ van de stad Antwerpen, maar levert ook diensten aan Brandweer Zone Antwerpen, de Vlaamse Erfgoedbibliotheek, Mobiliteit en Parkeren Antwerpen (MPA), de IT-partner van de groep Antwerpen AG Digipolis, AG Vespa, vzw ATLAS Integratie & Inburgering Antwerpen, OCMW en Beschut Wonen Antwerpen. Al deze organisaties hebben een samenwerking afgesloten met de Stad Antwerpen. De GPD fungeert daarbij dus als een gemeenschappelijke interne preventiedienst.

De GPD houdt zich bezig met de **zeven domeinen** van welzijn op het werk; en bestaat uit drie diensten met gespecialiseerde preventieadviseurs: Arbeidsveiligheid, Medisch Toezicht en Psychosociale zorg. Samen ondersteunen zij de werkgever, de hiërarchische lijn en medewerkers bij de toepassing van de welzijnswetgeving.

De **acht preventieadviseurs arbeidsveiligheid** geven advies over “alles” waar er een mogelijk risico is voor het welzijn van medewerkers. Bijvoorbeeld advies bij de aankoop en indienststelling van nieuwe machines of voertuigen of over het dragen van veiligheidskleding en ergonomisch werken. Ze onderzoeken ook arbeidsongevallen en stellen mee de maatregelen op om herhaling te vermijden. Zo zorgen ze er mee voor dat elke medewerker veilig zijn/haar job kan doen. Het team arbeidsveiligheid beschikt eveneens over twee ergonomen.

Medisch Toezicht beoordeelt, bewaakt en bevordert de gezondheid van de werknemers op het werk. Afhankelijk van de eventuele risico's die bij een functie horen, krijgen medewerkers een uitnodiging voor een onderzoek bij de arbeidsarts. Die onderzoeken omvatten onder meer aanwervingsonderzoeken, werkhervattingsonderzoeken, periodieke medische onderzoeken, raadplegingen in het kader van de voorbereidende werkhervatting, enzovoort. De arbeidsarts gaat na of het personeelslid zijn/haar taken kan uitvoeren zonder dat het een schadelijk heeft effect op de gezondheid. Medisch toezicht geeft ook advies, bijvoorbeeld over chemische producten waarmee medewerkers in contact komen. Daarnaast verzorgt Medisch Toezicht onder andere ook de TBC-screenings en vaccinaties.

Bij de **Psychosociale Dienst** werken drie preventieadviseurs-psychosociale aspecten (PAPSY). Medewerkers kunnen bij hen terecht voor werk-gerelateerde problemen van psychosociale aard: agressie, conflicten, ongewenst seksueel gedrag, stress en burn-out, schokkende gebeurtenissen, veranderingen op het werk, et cetera. De preventieadviseurs-PAPSY proberen medewerkers in eerste instantie verder te helpen. Lukt dat niet of onvoldoende – door gebrek aan capaciteit - dan worden medewerkers doorverwezen naar de Externe Dienst voor Preventie en Bescherming op het Werk (EDPBW).

---

³⁶ Codex boek II titel 2 - De gemeenschappelijke interne dienst voor preventie en bescherming op het werk. KB van 20 mei 2016 waarbij vergund wordt een gemeenschappelijke interne dienst voor preventie en bescherming op het werk op te richten.

³⁷ De negen stedelijk bedrijfseenheden zijn Bestuurszaken, Financiën, Talentontwikkeling en Vrijtijdsbeleving, Ondernemen en Stadsmarketing, Stadsbeheer, Stadsontwikkeling, Sociale Dienstverlening, Maatschappelijke Veiligheid en Personeel en Organisatie.

Biologische agentia

Onder biologische agentia wordt verstaan **micro-organismen**³⁸ van plantaardige of dierlijke origine (inclusief genetisch gemodificeerde), celculturen en menselijke endoparasieten³⁹ die ernstige gezondheidsrisico's kunnen opleveren bij blootstelling zoals **ziekte, infecties**⁴⁰ (door parasieten, virussen of bacteriën), **allergische reacties**⁴¹ (door blootstelling aan organische schimmelstoffen, zoals meelstof en dierlijke huidschilfers, enzymen en mijten zoals schurftmijten) en **vergiftiging**⁴² of toxische effecten. Die gezondheidsklachten worden bepaald door de aard van het organisme, de manier waarop het in het lichaam is binnengedrongen en de gevoeligheid van de blootgestelde persoon.

Micro-organismes zijn van nature overal aanwezig, dus ook thuis en op de werkplek.

Blootstelling aan biologische agentia vindt niet alleen plaats in voor de hand liggende sectoren zoals de voedingsindustrie, vuilverwerkingsbedrijven, laboratoria en de klassieke gezondheidszorg, maar ook in de psychische zorg zoals Beschut Wonen Antwerpen. Bij de eerste groep is er sprake van welbewuste blootstelling; bij de tweede niet welbewuste.

In Art.VII.1-3 van de Codex over het Welzijn op het Werk worden biologische agentia, naargelang van het risico van infectieziekte dat zij met zich meebrengen, ingedeeld in **vier gevaargroepen**, namelijk :

- groep 1 : het is onwaarschijnlijk dat deze agentia bij de mens een ziekte kunnen veroorzaken (Dit zijn de minst gevaarlijke agentia.)
- **groep 2 : het agens kan een ziekte veroorzaken bij de mens en een gevaar opleveren voor de werknemers. Het is onwaarschijnlijk dat het zich onder de bevolking verspreidt. Er bestaat gewoonlijk een effectieve profylaxe⁴³ of behandeling.**
- groep 3 : het agens kan een ernstige ziekte veroorzaken bij de mens en groot gevaar opleveren voor de werknemers. Er is een kans dat het zich onder de bevolking verspreidt. Gewoonlijk bestaat er een effectieve profylaxe of behandeling.
- groep 4 : deze agentia veroorzaken bij de mens een ernstige ziekte en leveren een groot gevaar voor de werknemers op. Er is een grote kans dat ze zich verspreiden onder de

---

³⁸ Een micro-organisme wordt in Art.VII.1-2 van de Codex over het Welzijn op het Werk op zijn beurt gedefinieerd als een al dan niet cellulaire microbiologische entiteit, met het vermogen van replicatie of overdracht van genetisch materiaal.

³⁹ Een endoparasiet leeft in een gastheer(organisme). Endoparasieten kunnen intracellulair leven in de darm, het dekweefsel, het bloed en andere organen.

⁴⁰ We spreken van een infectie als, door het binnendringen, vermeerderen en zich verspreiden van ziektekiemen (bacteriën, virussen, schimmels, ...) ziekteverschijnselen optreden. Of een besmetting ook tot een infectie leidt, hangt af van de aanvalskracht van de ziektekiem en de weerstand van de 'gastheer', in casu de mens.

⁴¹ Een allergie is een sterke reactie van het immuunsysteem die wordt veroorzaakt door sommige producten. Courante voorbeelden zijn astma, hooikoorts of allergische rhinitis. Er is dan sprake van een verstoorde afweerreactie van het lichaam.

⁴² Sommige micro-organismen kunnen giftige producten afscheiden of vrijstellen na hun dood en daardoor klachten, koorts, ademhalingsklachten of ziekten veroorzaken.

⁴³ Maatregelen en medicijnen die kunnen worden genomen ter preventie van een ziekte.

bevolking. Gewoonlijk bestaat er geen effectieve behandeling. (Dit is de gevaarlijkste categorie. Het gaat hier bijvoorbeeld om het ebolavirus.)

Die onderverdeling in vier gevaargroepen houdt rekening met vier factoren, namelijk :

- de waarschijnlijkheid waarmee de ziekte kan worden veroorzaakt
- de ernst van de ziekte
- de besmettelijkheid (de kans op verspreiding onder de bevolking)
- de beschikbaarheid van een adequate behandeling

Het ziekmakend vermogen weegt hierbij zwaarder door dan het al dan niet bestaan van een effectieve behandeling.

Een overzicht van biologische agentia en hun classificatie voor de groepen 2, 3 en 4 is terug te vinden in Bijlage VII.1-1 van de Codex over het Welzijn op het Werk. Biologische agentia die niet in groep 2, 3 of 4 ingedeeld zijn, vallen - volgens die Bijlage - overigens niet automatisch onder groep 1.

Met deze vier gevaargroepen komen vier beheersingsniveaus overeen: van niveau I (geen beheersing) tot niveau IV (maximaal beheersingsniveau).

De Codex over het Welzijn op het Werk maakt een **onderscheid tussen het welbewuste en het niet welbewuste** voornemen om te werken met een biologisch agens. In het geval van de personeelsleden van Beschut Wonen Antwerpen gaat het om de tweede categorie. In de sociale of geestelijke gezondheidszorg kiezen medewerkers er niet bewust voor om bijvoorbeeld te worden blootgesteld aan scabiës. (Een gewone verkoudheid of griep door contact met een besmette collega worden door de codex beschouwd als een normale infectieziekte; en vallen bijgevolg buiten de scope van Boek VII.)

De infectieziekte scabiës valt volgens de Codex over het Welzijn op het Werk niet onder een gevarengroep⁴⁴, maar vertoont wel grote overeenkomsten met groep 2. Voorafgaand aan de blootstelling aan biologische agentia van gevaargroep 2 moet elke betrokken werknemer een **voorafgaand geneeskundig onderzoek** door de arbeidsarts genieten. De betrokken medewerkers moeten tenslotte elk jaar worden onderworpen aan periodiek geneeskundig toezicht. De schurftmijt kan immers een hardnekkige infectie veroorzaken of, ondanks behandeling, een lange periode recidiveren. Vandaar dat scabiës in dit eindwerk - uit voorzorg en omwille van praktische redenen - tot die groep wordt gerekend.

---

⁴⁴ Tijdens een interview met hoofdarbeidsarts van de Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD) van de Groep Antwerpen Daniëlle Maes op 24/05/2022 beklemtoonde ze dat scabiës qua omschrijving en effect na blootstelling zeker grote overeenkomsten vertoont met biologische agentia van gevaargroep 2; en daarom ook best al dusdanig wordt behandeld.

Karakteristiek van de gevaargroep⁴⁵ 2

	Infectieziekte	Verspreiding	Behandeling Profylaxe	Beheersingsniveau⁴⁶
2	Ja	nee	Ja meestal	2

Bedwantsen, kakkerlakken, huismuizen en ratten behoren zelf niet tot de biologische agentia, maar zijn mogelijke dragers van virussen, bacteriën of schimmels. Wetenschappelijk zijn er echter te weinig (significante) gevallen gedocumenteerd waarbij mensen ziek werden, allergisch reageerden of vergiftigd werden als gevolg van indirecte blootstelling. Medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen zijn geen laboranten die rechtstreeks werken met proefmuizen. Direct lichamelijk contact met huismuizen, ratten of kakkerlakken tijdens hun werk is nagenoeg volledig uitgesloten.⁴⁷

---

⁴⁵ Hierbij wordt rekening gehouden met de intrinsieke eigenschappen (of gevaren) van het agens, met name de pathogene (of ziekteverwekkend vermogen) aard van het micro-organisme, de ernst van de ziekte, het gemak waarmee het organisme zich verspreidt onder de bevolking en de beschikbaarheid van preventieve maatregelen of de mogelijkheid van medische behandeling.

⁴⁶ Codex Welzijn op het werk - Bijlage VII.1-2 - Aanwijzingen voor beheersingsmaatregelen en beheersingsniveaus bedoeld bij artikel VII.1-21. Gezien de context, in casu (groeps)woningen, zijn de in deze bijlage opgesomde maatregelen en niveaus niet relevant. Het KB van 4/8/1996 betreffende bescherming van de werknemers tegen de risico's bij blootstelling aan biologische agentia op het werk is sensu stricto (nog) niet van toepassing op organismen zoals ectoparasieten, maar wordt om eerder aangehaalde redenen wel opgenomen in dit werk. Scabiës valt dus noch onder gevarengroep 2, noch onder beheersingsniveau 2.

⁴⁷ Interview met hoofdarbeidsarts van de Gemeenschappelijke Preventiedienst van de Groep Antwerpen Daniëlle Maes op 24/05/2022.

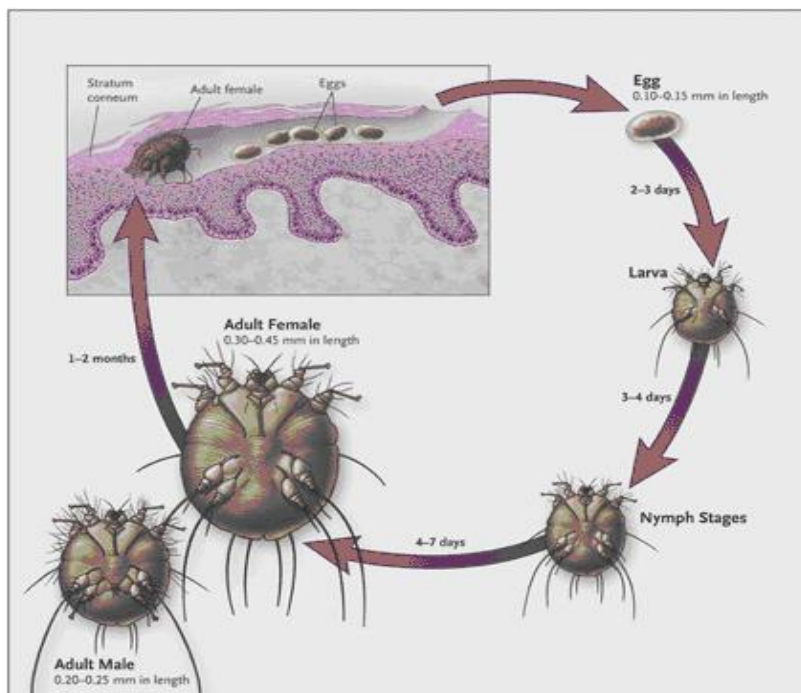

Schurft

1. Wat is schurft of scabiës ?

Schurft (of scabiës) is een ongevaarlijke, besmettelijke, maar behandelbare huidaandoening die wordt veroorzaakt door een **parasiet**, de schurftmijt (*Sarcoptes scabiei* var. *Hominis*⁴⁸). Dit is een heel klein spinachtig beestje, dat in de opperhuid van de menselijke gastheer gangetjes graaft. Die manifesteren zich als smalle, grillig verlopende streepjes. Daar legt de vrouwelijke mijt, die overigens niet met het blote oog te zien is, na het paren haar eitjes, die na twee à drie dagen uitkomen. De nieuwe mijten kruipen uit het gangetje en leggen na twee weken ergens anders in de huid weer nieuwe eitjes. Doorgaans ziet men deze gangetjes niet zo duidelijk en gaat het meer om een jeukende uitslag met rode puntjes. Hierdoor duurt het soms lang vooraleer de diagnose gesteld wordt. In de praktijk is het stellen van de diagnose scabiës niet evident. Omdat de aandoening weinig voorkwam in het westen, stellen veel huisartsen pas na langdurige en aanhoudende klachten de diagnose. Een **definitieve bevestiging** van de diagnose gebeurt idealiter microscopisch door een **dermatoloog**.

Omdat scabiës niet altijd even makkelijk gediagnosticeerd wordt, dient er ook rekening gehouden te worden met twee principes. Een besmetting⁴⁹ is ten eerste al mogelijk zonder dat patiënt jeuk of huiduitslag heeft. Ten tweede is extra waakzaamheid nodig voor nieuwe of terugkerende symptomen in de eerste drie maanden na de vaststelling.

Figuur 8. Ontwikkelingsstadia van de mijt *Sarcoptes scabiei* var. *Hominis*. (Currie BJ, McCarthy JS. Permethrin and ivermectin for scabies. *N Engl J Med* 2010; 362: 717-725. Copyright © (2010) Massachusetts medical Society. All rights reserved.)

⁴⁸ Bij infectie met één van de andere variëteiten, soorten of genera van de Sarcoptidae wordt verwezen naar animale scabiës.

⁴⁹ Hier spreekt men over een zogenaamde infestatie. Dat is de langdurige aanwezigheid van dierlijke ectoparasieten op en in het oppervlak van organismen, terwijl ze niet in diepere weefsels terechtkomen. Schurft, maar ook luizen of lintwormen zijn hiervan voorbeelden.

2. Welke beroeps categorieën lopen een (hoger) risico ?

Bepaalde beroepen zoals artsen (gynaecologen, dermatologen, huisartsen), verpleegkundigen, zorgpersoneel (in ziekenhuizen, verzorgingstehuizen voor gehandicapten en bejaarden), chauffeurs internationaal transport, reizigers en militairen in risicogebieden, personen die werken in de seksindustrie of die werken met daklozen, druggebruikers of vluchtelingen in vluchtelingenkampen, kinderbegeleiders, et cetera lopen een groter risico op scabiës.

3. Hoe raak je besmet ?

Schurft is een jeukende huidaandoening die gemakkelijk wordt overgedragen tussen mensen via **direct, intensief huid-op-huidcontact** (via seksuele contacten, maar ook bijvoorbeeld via lichamelijke verzorging zoals kinesithérapie), via gezamenlijk gebruik van besmette kledij en beddengoed; of door langdurig contact met tapijt of een met stof beklede zetel. Scabiës is met andere woorden een zogenaamde **incidentele infectieziekte**. Onrechtstreekse overdracht kan ook gebeuren via gedeelde besmette voorwerpen zoals een kam, borstel, enzovoort. De aandoening is niet overdraagbaar wanneer je iemand ontmoet of met elkaar spreekt. Ook korte contacten zoals iemand een hand geven, zijn geen probleem.

Bij gewone schurft⁵⁰ kun je besmet raken door langdurig (15 minuten of langer) of regelmatig intensief lichamenlijk contact met iemand die schurft heeft. Bijvoorbeeld tussen samen slapende partners, tussen moeder en kind, of tussen kinderen die samen spelen of in hetzelfde bed slapen. Overdracht is ook mogelijk wanneer je bijvoorbeeld een trui draagt van iemand die besmet is met schurft.

Figuur 9. Extreme vorm van schurft : *scabies crustosa*

De mijt is gevoelig voor uitdroging en kan moeilijk overleven buiten de gastheer. Algemeen wordt aangenomen dat besmetting via kledij en beddengoed zelden voorkomt en alleen dan plaats vindt als

---

⁵⁰ Er bestaat ook een bijzondere vorm, namelijk *scabies norvegica* ofwel *scabies crustosa* die optreedt wanneer het immuunsysteem van de gastheer de vermenigvuldiging van de mijt niet kan tegenhouden en er een hyperinfectie ontstaat. Deze vorm kan met name voorkomen bij patiënten met HIV, patiënten in zorginstellingen, bij mensen met een verstandelijke beperking, zeer oude mensen, gebruikers van medicijnen die de afweer onderdrukken of bij mensen met verminderde immuniteit, verminderde gevoeligheid voor jeuk of een verminderde motoriek om te krabben. Zo'n gastheren herbergen soms meer dan een miljoen mijten en zijn daarom zeer besmettelijk; en dat zowel voor iedereen die huidcontact heeft gehad met de patiënt als voor degenen die indirect contact hebben gehad met de patiënt. Verspreiding vindt daarbij ook door middel van huidschilfers via de lucht plaats. Bij deze vorm kan een kort contact al besmettelijk zijn. Een woonbegeleider van Beschut Wonen Antwerpen bijvoorbeeld die regelmatig in dezelfde ruimte als de patiënt komt en geen huidhuid-contact heeft, loopt dus in geval van *scabies norvegica* een reëel risico op besmetting.

een besmet persoon direct voorafgaand in contact met de desbetreffende kleding en het beddengoed is geweest.

Het belangrijkste symptoom is een **zeer uitgesproken jeuk** die ongeveer 2 tot 6 weken (tot maximum 10 weken) na de besmetting optreedt en zich voornamelijk 's avonds en 's nachts het ergst manifesteert. Die jeuk is een allergische reactie van het lichaam op de uitwerpselen van de scabiësmijt. Andere klachten zijn blaasjes, roodheid en een schilferende huid. Die jeukklachten nemen geleidelijk toe en worden na ongeveer drie maanden als zeer ernstig ervaren. Op de aangetaste zones worden de effecten van veelvuldig krabben zichtbaar. Die nachtelijke jeuk kan extreme vormen aannemen. Door het krabben kunnen bovendien huidinfecties optreden.

Schurft komt frequent voor in omstandigheden waar **mensen dicht bij elkaar leven en wonen**, zoals in groepswooningen, rusthuizen, internaten, studentengemeenschappen, instellingen of huisvestingen voor vluchtelingen bijvoorbeeld. Zonder adequate behandeling of maatregelen kan de ziekte zich in die contexten snel uitbreiden. Ook tijdens een reis naar of een verblijf in het buitenland kan je het oplopen wanneer de omstandigheden minder hygiënisch zijn.

Scabiës komt **wereldwijd** voor. Circa 300 miljoen mensen zouden er globaal aan lijden. Tot enkele jaren geleden manifesteerde het zich vooral in ontwikkelingslanden; en minder vaak in de westerse wereld, maar die situatie is ondertussen danig veranderd, zoals bijvoorbeeld recentere uitbraken in onder meer het Waasland (met meer dan 150 gevallen in december 2021 in Sint-Niklaas alleen), het Leuvense (februari 2022) of de Antwerpse studentenbuurt (idem) bewijzen. Vlaanderen kent ondertussen meer dan 400 gemelde gevallen per jaar. Scabiës is al geruime tijd – vanaf 1985 is er een duidelijke kentering – bezig aan een opmars in ons land. Exacte cijfers over het aantal besmettingen met schurft zijn er niet, want er is geen meldingsplicht. Volgens de Koninklijke Apothekers Vereniging van Antwerpen (KAVA) is er alleszins sprake van een exponentiële stijging.⁵¹

Traditioneel worden **incidentieverschillen** tussen bevolkingsgroepen en delen van de wereld bepaald door het leefpatroon, de leefomstandigheden, een beperkt ziekte-inzicht, een gebrek aan kennis over de aandoening, angst voor het onbekende, laksheid, luiheid en de beschikbaarheid van behandeling. Risicogroepen in de westerse wereld waren, tot voor kort, vooral personen met wisselende seksuele contacten, bewoners en personeel van zorginstellingen, mensen met een psychische kwetsbaarheid, armen, bejaarden en daklozen. Sinds enige tijd manifesteert de aandoening zich in Vlaanderen opvallend veel bij jongeren en kinderen, en dat op steeds grotere schaal.

Een **eenduidige verklaring** voor de recente toename van het aantal schurftgevallen is er momenteel (nog) niet. Migratie, globalisering, (kans)armoede en de lockdowns naar aanleiding van de corona-epidemie in 2020 en 2021 - omdat mensen daardoor noodgedwongen meer binnen en dicht bij elkaar zaten - worden genoemd als mogelijke redenen.

---

⁵¹ Gazet Van Antwerpen, 11 februari 2022 p. 6 interview met Philippe Van Reeth, voorzitter van de KAVA en apotheker in Berchem.

Figuur 10. Schurftmijt

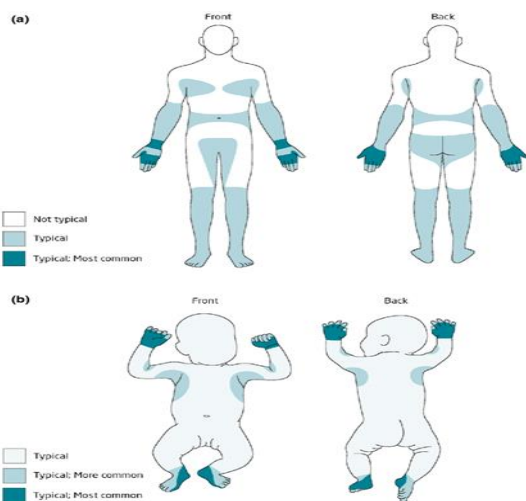

Figuur 11. Symptomen scabiës

4. Waar treden de symptomen op ?

De schurftmijt nestelt zich bij voorkeur tussen de vingers, aan de binnenkant van de polsen, de buitenkant van de ellebogen, onder de oksels, op de billen en dijen, rond de navel, op de voetranden en enkels, de genitale regio en bij vrouwen ook in de tepelhof. Bij volwassenen blijft het hoofd meestal gespaard.

Schurft is niet alleen lastig door de jeuk, maar **ook psychologisch** is het heel zwaar. Mensen die besmet zijn, hebben slaapproblemen en ervaren vaak problemen met hun mentale gezondheid. Daarnaast is er ook het psychosociale aspect van de opgelegde isolatie – vaak bovenop de coronamaatregelen. Besmette patiënten ervaren ten slotte schaamte omwille van de (historisch) negatieve connotatie en het stigma die rond de ziekte kleven, namelijk armoede, marginaliteit en een gebrek aan (persoonlijke) hygiëne. Omdat er (nog) een (zeker) taboe hangt rond de aandoening is het cruciaal dat de omgeving van de besmette patiënt zo vlug mogelijk wordt geïnformeerd om verdere verspreiding preventief te vermijden. Respect voor privacy en medisch beroepsgeheim zijn daarbij van cruciaal belang.

Figuur 12. Lichaamszones (Toolbox schurft – Dr. E.Y.Kempeneers)

Figuur 13. Symptomen (idem)

5. Hoe wordt schurft behandeld ?

Schurft is **vervelend, maar an sich ongevaarlijk**. De aandoening verdwijnt niet vanzelf, maar is wel **goed behandelbaar** indien ze hard, methodisch en consequent wordt aangepakt. Bij klachten is het aangewezen om de huisarts te raadplegen. Die schrijft een crème of medicatie (met juiste dosis) voor. Daarbij is het belangrijk om iedereen in de omgeving samen te behandelen – ook personen zonder klachten. Alleen zo kunnen nieuwe gevallen en/of een uitbraak worden vermeden of op zijn minst onder controle worden gehouden. Besmettingsgevaar voor medeburgers/bewoners/familieleden in het bijzonder en de maatschappij in het algemeen moet te allen tijde worden geminimaliseerd. Schurft wil je niet. Niet als mens, organisatie of maatschappij. Punt.

Zwangere vrouwen wordt aangeraden om contact (fysiek contact en zorgcontact) te vermijden met besmette personen.

De behandeling bestaat uit het zorgvuldig insmeren van het (volledige) lichaam van de kaakrand tot en met de voeten, behalve het gezicht en de hoofdhuid, met een **zalf tegen schurft**, gecombineerd met een aantal hygiënische maatregelen. In België wordt voornamelijk een crème op basis van het insecticide *permethrine*, zoals Zalvor^{®52}, gebruikt. Dat is een dermatologisch geneesmiddel tegen parasieten. Bij circa 90% van de populatie volstaat één behandeling. Bij ernstige gevallen of in geval van twijfel over de correcte uitvoering van de eerste behandeling wordt de kuur na 1 week herhaald. Naast crèmes op basis van *permethrine* kan er ook gebruik worden gemaakt van een *benzylbenzoaat*-crème, die dan minstens drie opeenvolgende dagen aangebracht moet worden. Omdat deze behandeling minder werkzaam is, dient ze te worden herhaald. Schurft kan ten slotte ook oraal worden behandeld met *ivermectine*, wanneer de lokale behandeling faalt, op praktische bezwaren stuit en/of bij bewezen allergie of contra-indicatie, maar dat middel is in België nog niet geregistreerd en kan enkel worden ingevoerd via Nederland of Frankrijk.

IPA

Figuur 14. Zalvor crème

Ongeveer 3 tot 14 dagen (soms langer) na de behandeling is de patiënt klachtenvrij en zijn de huidafwijkingen genezen. Pas wanneer alle dode mijten en eitjes door de voortdurende vernieuwing van de huid zijn afgestoten verdwijnt de jeuk volledig. Dat kan enkele weken duren. (Om de jeuk te onderdrukken wordt daarom soms ook tijdelijk een zalf met corticosteroid gegeven.) Een herhaling van de kuur is aangewezen indien na deze periode de jeuk blijft of als er nieuwe gangetjes in de huid

⁵² Behandelingschema permethrine (Zalvor®) 1 tube = 30g voorgeschreven door arbeidsarts GPD

Dosering op leeftijdscategorie Zalvor 30g 5%

- 2 maanden tot 6 jaar permethrine 5%: 7,5 gram éénmalig = ¼ tube gebruiken
- 6 jaar tot 12 jaar permethrine 5%: 15 gram éénmalig = 1/2 tube gebruiken
- > 12 jaar permethrine 5%: 30 gram éénmalig. = 1 volledige tube gebruiken

ontstaan. Controle na behandeling is niet nodig, tenzij de jeuk langer dan 3 tot 4 weken aanhoudt; of de huiduitslag zich uitbreidt. 24 uur na de behandeling is de patiënt niet meer besmettelijk. Personeelsleden van Beschut Wonen Antwerpen bijvoorbeeld mogen dan het werk hernemen.

Een **verminderde gevoeligheid voor de behandeling en het falen van therapie** is echter niet onmogelijk. Voorbeelden hiervan zijn: een niet correct toegepaste behandeling of contactpersonen die niet mee of niet gelijktijdig worden behandeld. Ook in geval van onvoldoende hygiënische maatregelen of in geval van onvoldoende behandeling bij uitgebreide letsels of onderliggende huidandoeningen, et cetera kunnen de gewenste en verhoopte resultaten niet worden behaald.

Personen die in contact zijn geweest met geïnfecteerde patiënten worden - vanuit het algemeen preventieprincipe - geadviseerd zich gelijktijdig en op identieke wijze te laten behandelen als de patiënt. Dit geldt voor personen uit hetzelfde gezin of huishouden enerzijds; en bij langdurig en frequent huidcontact anderzijds. Zondigen tegen dit principe kan opnieuw besmetting geven; en bijgevolg aanhoudende jeuk bij de patiënt. Aparte behandelingen hebben totaal geen zin. De **medische behandeling** (smeren van zalf) en de **hygiënische basismaatregelen**⁵³ (poetsen en wassen) moeten **simultaan** gebeuren. Alle personen in dezelfde omgeving (bijvoorbeeld een gezin of residenten in een groepswoning) moeten bovendien ook gelijktijdig een behandeling krijgen.

Een **groepsuitbraak** wordt beter gecounterd door een zorgvuldige aanpak dan door een snelle, reactieve actie. Om correct in te kunnen schatten welke aanpak aangewezen is, is het imperatief te weten hoe ver de besmetting zich heeft verspreid. Er dient systematisch te worden gewerkt, vertrekkend vanuit een volledige inventaris van alle personen met symptomen en/of krabletsels. Daarna volgt best, in overleg met huisarts, dermatoloog en arbeidsarts, een (plaatselijk) interventieplan. Bij collectieve scabiësinfecties is er hoe dan ook een **meldingsplicht**⁵⁴.

Binnen een leefgemeenschap zoals een groepswoning – maar ook erbuiten – zorgt een uitbraak vaak voor flink wat commotie, ongerustheid, schaamte en zelfs desinformatie. Het succes van de aanpak wordt mee bepaald door een **snelle, transparante en volledige communicatielijijn met alle betrokkenen**: residenten, familieleden, vrienden, woonbegeleiders, enzovoort. Alle besmette personen dienen te worden geïnformeerd over alle stappen van de behandeling. Die heeft op die manier meer kans op slagen; onnodige kosten kunnen worden vermeden. Respect (voor privacy), de toestemming van de patiënt en het wegwerken van eventuele weestand ten opzichte van de behandeling dragen mee bij tot het welslagen ervan.

Samengevat bestaat de remedie tegen scabiës uit een gecombineerde, methodische aanpak van **“poetsen, wassen en zalf smeren”**⁵⁵. In veel gevallen - zeker bij sociaal preciaire bevolkingsgroepen - is er sprake van recidive; en dringt een nauwgezette monitoring van de behandelde patiënten zich op. Dat kan gebeuren in de hoedanigheid van een rudimentaire contacttracing.

6. Hygiënische maatregelen

Goede hygiëne is de beste remedie tegen een besmetting. Een behandeling met een geneesmiddel tegen parasieten alleen volstaat niet. **Extra hygiënische maatregelen** zoals het wassen van

---

⁵³ Hier moet een onderscheid worden gemaakt tussen schoonmaken en ontsmetten. Door elementaire basishygiëne toe te passen kunnen het aantal pathogene kiemen worden verminderd, maar niet/nooit volledig worden weggewerkt.

⁵⁴ Dit dient te gebeuren via <https://www.zorg-en-gezondheid.be/contact-infectieziektebestrijding-en-vaccinatie>

⁵⁵ Gunter Van Keer, sociaal verpleegkundige Dienst Gezondheid van stad Antwerpen (interview 28/04/2022).

beddengoed en kleding zijn noodzakelijk. Deze dienen te worden genomen vóór de geïnfecteerde patiënt zich insmeert. Scabiës vermijden én behandelen is vooral een kwestie van gedrag⁵⁶.

Lakens, (dons)dekens en alle kleding die de laatste drie dagen voor de behandeling werd gedragen, dienen op minstens 60°C te worden gewassen. Kledij die niet zo heet mag worden gewassen – net als stoffen knuffeldieren, schoenen en pantoffels – dienen in dichtgeknoopte plastic zakken te worden gestopt. Gedurende drie dagen dienen die zakken dicht te blijven en te worden bewaard op kamertemperatuur (18-20 °C). Algemeen wordt namelijk aangenomen dat de mijten drie dagen bij die temperatuur niet overleven. Voor *scabiës norvegica* geldt een periode van 7 dagen.

Matrassen dienen gedurende drie dagen te worden gelucht bij kamertemperatuur en daarna grondig te worden gestofzuigd indien erop werd geslapen zonder hoeslaken.

In bepaalde gevallen, zoals bijvoorbeeld bij uitgebreide (krab)letsels en terugkerende schurft, is het nuttig om stoffen zetels en tapijten te stofzuigen⁵⁷.

7. Resistentie en media-aandacht

Over resistentie van de mijt tegen de beschikbare geneesmiddelen zijn weinig gegevens bekend, maar er bestaat weinig evidentie voor resistentie. Er zijn slechts zeer beperkte aanwijzingen dat resistentievorming van de mijt aanleiding tot mogelijke problemen bij de behandeling kan geven. Dat geldt voor *benzylbenzoaat* en *ivermectine*, maar niet voor *permethrine*. Toch duiken er meer en meer indicaties op dat basisbehandeling niet altijd meer effectief is; en dat alternatieven niet voor het grijpen liggen. Het VRT-duidingsprogramma *Terzake*⁵⁸ wijdde er op 15/02/2022 zelfs een item aan. Vlaanderen kampt, door de toegenomen vraag, bij momenten met een tekort aan producten om de aandoening te behandelen waardoor die soms moeten worden gekocht in het buitenland, vaak met een wachttijd. Dat maakt dat de kostprijs enorm stijgt. Voor veel patiënten is een kostenplaatje van wel € 35 per te behandelen persoon een regelrechte aanslag op hun inkomen. Wanneer iemand schurft heeft, moet het hele gezin worden behandeld en dan kan de rekening al gauw flink oplopen⁵⁹. Daarnaast duiken er bij Antwerpse apothekers ook steeds meer toeleveringsproblemen op, waardoor zelfs de strategische voorraden van het Antwerpse Instituut voor Tropische Geneeskunde moeten worden aangesproken.

---

⁵⁶ Als intermediair en curatief orgaan tussen patiënt en sociaal centrum werkt de Dienst Gezondheid van de stad Antwerpen daarom vaak met een formele verbintenis met de patiënt. In 2021 werden 124 unieke personen bereikt, waarvan driekwart gezinnen met kinderen. In Q1 van 2022 werden al 77 personen behandeld. Deze cijfers plaatsen de stijging van het aantal scabiësbesmettingen waarvan melding wordt gemaakt in de media in een ander perspectief. In bepaalde milieus en buurten van Antwerpse (in casu postnummers 2018, 2060 en 2140) is het probleem namelijk nooit weggeweest. Het komt nu gewoonweg meer naar de mainstreamoppervlakte omdat nu ook meer en meer mensen uit niet-sociaal precaire bevolkingsgroepen worden besmet.

⁵⁷ Bij *scabiës norvegica* zijn meer uitgebreide hygiënische maatregelen noodzakelijk. Bij voorkeur wordt de patiënt na de eerste behandeling overgeplaatst naar een nieuwe kamer. De oude dient een week afgesloten te zijn en nadien te worden gereinigd. Indien dit niet lukt, bijvoorbeeld wegens een gebrek aan kamers, dient de oude kamer elke dag te worden geïmproviseerd: eerst droog met wegwerpmateriaal en vervolgens nat met een allesreiniger. Tapijten en stoffen meubilair dienen gedurende 7 dagen bij kamertemperatuur te worden gelucht; en nadien grondig gestofzuigd. Na afloop dient de stofzuigerzak te worden weggegooid. Gordijnen moeten worden gewassen op een temperatuur van ten minste 60°C.

⁵⁸ <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/02/15/schurft-is-in-opmars-studenten-zijn-een-makkelijke-prooi/> (geraadpleegd op 04/04/2022)

⁵⁹ Patiënten die worden opgevolgd door de dienst Gezondheid van de stad Antwerpen hoeven niets te betalen.

Een extra valkuil bij schurft is dat de eerste symptomen soms pas na 6 tot zelfs 10 weken opduiken. Daarom is een snelle, betrouwbare vorm van contacttracing, net zoals bij het Covid-19 virus, aangewezen om verspreiding te kunnen monitoren en vervolgens bekampen. Patiënten die de weg gevonden hebben naar hun huisarts of dermatoloog vormen echter slechts het spreekwoordelijke topje van de ijsberg. Het is daarom des te belangrijker dat alle mogelijke langdurige contacten die de geïnfecteerde patiënt heeft gehad zo veel mogelijk in kaart worden gebracht. Al die langdurige contacten dienen namelijk op hetzelfde moment te worden behandeld. Het belang van een goede en snelle diagnose kan niet genoeg worden benadrukt, omdat mensen de jeuk niet onmiddellijk aan schurft linken en dus wekenlang besmettelijk kunnen zijn.

8. Preventiemaatregelen

Wat directe preventiemaatregelen betreft, moet er in de eerste plaats worden gekeken naar alle mogelijke **betrokkenen**, in casu alle personen die blootgesteld kunnen worden aan de schurftmijt. In het geval van Beschut Wonen Antwerpen moet een onderscheid worden gemaakt tussen enerzijds de residenten (en hun familie, vrienden, contacten) en anderzijds de personeelsleden van Beschut Wonen Antwerpen die frequent (lees: dagelijks) en langdurig (minstens twee uren) te vinden zijn in de groepslocaties, zijnde in de eerste instantie de woonbegeleiders, de coördinator, de adjunct-coördinator ondersteunende dienst en de klusjesman/onderhoudsmedewerker. (Op hun buurt kunnen geïnfecteerde personeelsleden ook weer collega's en andere mensen in hun directe omgeving besmetten. Een scabiësuitbraak valt makkelijk te vergelijken met een steen die in een poel wordt gegooid.) Een essentiële voorwaarde voor een besmetting is echter **direct, intensief en langdurig (minstens 15 minuten) lichamelijk contact via de huid** met residenten, waardoor de kans op blootstelling voor medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen in dit geval heel klein is. De kans op blootstelling via het gezamenlijk gebruik van besmette kledij en beddengoed is eveneens minimaal. Het risico schuilt voornamelijk in langdurig contact met tapijten of stoffen zetels.

Naast de mogelijk blootgestelde personen moet er ook worden ingezoomd op de **fysieke omgeving**, namelijk de afzonderlijke kamers en de gemeenschappelijke ruimtes in de groepswooningen.

Preventiemaatregelen kunnen worden genomen in **alle fases van een mogelijk besmettingsproces**. In de eerste plaats dient te worden vermeden dat scabiës überhaupt een kans maakt om zich te manifesteren. In deze fase gaat het om elementaire en best eenvoudige en praktische maatregelen die kunnen worden samengevat in een paar woorden: orde, netheid en (persoonlijke) hygiëne. In geval van een besmetting komen reactieve maatregelen in beeld; die op hun beurt weer fungeren als preventieve acties om te vermijden dat een uitbraak zich uitbreidt en/of zich in de toekomst herhaalt. Alleen op die manier kan de negatieve cyclus worden doorbroken. De tweede fase is gericht op het genezen van de besmetting enerzijds; en het indammen van een mogelijke uitbreiding anderzijds. De derde fase bestaat erin om nieuwe gevallen of een heropflakking te voorkomen.

Bij een **complex schurftgeval** – wanneer de resident moeilijk voor zichzelf kan zorgen, geen of onvoldoende inzicht in de ziekte heeft of weigert mee te werken - is het aangewezen om de bewoner, volgens een vast behandelplan⁶⁰, voor een poos uit zijn/haar kamer of studio te

---

⁶⁰ Het behandelplan van het Team Gezondheid van de stad Antwerpen ziet er als volgt uit:

Dag 1 : inventaris van alle wasgoed, met plastic af te dekken spullen, bepalen grootte kamer, ...

Dag 2 (meestal 1 of twee dagen later): voormiddag poets + inpakken + meebrengen propere kledij en handdoek

Namiddag : thuisverpleegkundige voert behandeling uit of controleert of die correct wordt uitgevoerd. De besmette resident neemt een douche en wast zich grondig. Hij/zij wordt ingesmeerd of doet dat zelf. Hij/zij neemt de voorgeschreven medicatie in. De thuisverpleegkundige brengt medicatie mee. De bewoner hoeft niet

verwijderen. Die ruimte dient te worden schoongemaakt volgens de hygiënische directieven⁶¹. Alle kledij en spullen worden ingepakt in afgesloten plastic zakken. Alle besmette spullen worden opgehaald en behandeld⁶². De bewoner krijgt alles zo snel mogelijk terug. De resident geeft op de dag van de start van de behandeling 1 set kleding, 1 handdoek en eventueel 1 set slaapgerief (pyjama) mee met de behandelende instantie. De kleren worden behandeld en gewassen zodat hij/zijn propere en niet-besmette kledij heeft na de behandeling. Die instantie brengt de propere kledij en handdoek mee. Na de behandeling mag de bewoner heel de dag geen contact hebben met besmette of niet-besmette mensen. Nadien is het afgeraden om contact te hebben met besmette mensen.

Conform de preventiehiërarchie is het dus eerst zaak om ervoor te zorgen dat de parasiet geen kans maakt. Indien dat niet lukt, dienen alle mogelijke preventiemaatregelen - om het probleem achtereenvolgens te bekampen, in te dammen en ten slotte herhaling in de toekomst te voorkomen - uitgerold te worden bij **elke vaststelling of ernstig vermoeden** van scabiës. Collectieve preventiemaatregelen zijn daarbij het meest effectief en efficiënt.

8.1. Persoonlijke preventiemaatregelen voor residenten

In eerste instantie maken de residenten van Beschut Wonen Antwerpen niet het onderwerp uit van dit werk, maar uiteraard zijn zij een determinerende factor binnen het verhaal. Zij zijn het immers die (in het verleden) scabiës hebben binnen gebracht binnen de organisatie⁶³. Op die manier creëren ze ongewild een risico voor die medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen die op regelmatige basis fysiek aan het werk zijn in de (groeps)woningen. De bewoners zijn namelijk het alfa en omega in het schurftverhaal. Indien zij de regels van **basishygiëne** - zowel persoonlijk/lichamelijk als in de gemeenschappelijke en privévertrekken - en algemene **orde en netheid** respecteren, is de kans op een uitbraak van schurft klein; en is de blootstelling voor personeelsleden bijgevolg eveneens minimaal. Tel daarbij het toepassen van de **algemene preventiemaatregelen** (p.14.) en het onderwerp schurft kan in normale omstandigheden onder controle worden gehouden.

Om een genezingsproces niet te verstoren of een heropflakking te vermijden is het bij **residenten in behandeling** hoe dan ook aangewezen om rekening te houden met een aantal praktische tips, namelijk :

- Laat niemand logeren;
- Blijf nergens logeren;
- Leen geen kledij van andere mensen;
- Draag geen ongewassen kledij van anderen;
- Leen je kledij niet aan andere mensen;
- Vermijd langdurig huidcontact met andere mensen. Vermijd sowieso langdurig, intensief huidcontact met iemand die schurft heeft;
- Slaap niet in eerder gebruikt bedlinnen;
- Deel geen handdoeken en washandjes met anderen.

---

zelf naar de apotheek te gaan. Na dertig dagen moet de bewoner opnieuw naar de huisarts ter controle. Die kan hem/haar dan schurftvrij verklaren.

⁶¹ Beschut Wonen Antwerpen werkt hiervoor met het maatwerkbedrijf Manus.

⁶² Beschut Wonen Antwerpen heeft hiervoor een overeenkomst afgesloten met wasserij Gazelle, een firma die jarenlange ervaring heeft met het correct wassen en behandelen van linnen uit diverse sectoren, inclusief die van de zorg.

⁶³ In theorie valt uiteraard ook de omgekeerde weg niet uit te sluiten.

8.2. Persoonlijke preventiemaatregelen voor medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen

Als alle preventieve en hygiënische maatregelen niet hebben kunnen vermijden dat er toch een uitbraak van schurft is, is het belangrijk dat personeelsleden weten wat ze kunnen, mogen en moeten doen. Dat geldt zowel bij een **verhoogd risico** (gegrond vermoeden) als bij een **(mogelijke) besmetting**.

8.2.1. Verhoogd risico

Wanneer een medewerker een **verhoogd risico** op schurft loopt op het werk dienen volgende preventiemaatregelen in acht te worden genomen :

- Voer een controle (of Last Minute Risico Analyse (LRMA)⁶⁴) uit bij betreden van zogenaamde gevoelige woningen (zeker wanneer er vermoeden is van een scabiësgeval);
- Bedek zoveel mogelijk lichaamsdelen. Draag een lange broek in plaats van een (korte) rok of kleedje. Draag bovenkleding met lange mouwen. (Zeker wanneer er vermoeden is van een scabiësgeval);
- Vermijd direct contact met tapijten, stoffen zetels of met stof beklede stoelen;
- Verwittig onmiddellijk de coördinator en de arbeidsarts indien er vragen over of meldingen van schurft (zouden) zijn;
- Vermijd contact met personen die besmet zijn, maar nog geen behandeling kregen;
- Draag een (wegwerp)overschort met lange mouwen en wegwerphandschoenen indien er in een groepswoning schurft is vastgesteld of er een sterk vermoeden is;
- Was eigen (mogelijk) besmette kledij op de hoogst mogelijke temperatuur (> 60%);
- Was je handen grondig voor en na elk bezoek;
- Verwijs, indien er sprake is van meerdere personen met jeuk, bewoners door naar een dermatoloog;
- Start gelijktijdig met de behandeling van de geïnfecteerde personen en de preventieve behandeling van de omgeving;
- Vraag besmette bewoners zo veel mogelijk op hun kamer⁶⁵ en zo weinig mogelijk in de gemeenschappelijke ruimtes te vertoeven;
- Vraag een besmette resident, in geval van een geïsoleerd geval, om geen gebruik te maken van de (stoffen) zetels en stoelen in de gemeenschappelijke ruimtes tot zijn/haar behandeling is afgerond;

8.2.2. (Mogelijke) besmetting

Wanneer een medewerker (mogelijk) besmet is, dienen volgende instructies te worden opgevolgd :

- de adjunct-coördinator of verantwoordelijke leidinggevende schat in of zijn/haar medewerker mogelijk besmet is met scabiës. Is dat vermoeden er, dan :
  - o verwittigt de verantwoordelijke de coördinator (of een van zijn adjuncten)

---

⁶⁴ Een LMRA is een korte beoordeling van de risico's van de werkzaamheden die uitgevoerd moeten gaan worden. Medewerkers die bij een (werk)plek aankomen moeten zich bewust zijn van de gevaren en risico's. Door *voorafgaand* aan de werkzaamheden een LMRA uit te voeren, ontstaat er veiligheidsbewustzijn over alle veiligheidsrisico's. Zo moet er ook bekeken worden of er voldoende beheersmaatregelen zijn getroffen om ongevallen of incidenten te voorkomen.

⁶⁵ Het isoleren van bewoners op hun kamers is quasi onmogelijk; en daarom nog nooit gebeurd.

- contacteert de coördinator de HR-medewerker om een afspraak te maken met de arbeidsarts⁶⁶ van de Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD)
- onderzoekt de arbeidsarts de medewerker en verwijst hem/haar (eventueel) door naar een dermatoloog⁶⁷;
- medewerkers bij wie een vermoeden van schurft is, mogen niet worden ingezet totdat een dermatoloog of huisarts bevestigd heeft dat ze niet besmet zijn. Deze medewerkers melden zich ziek en gaan naar de huisarts voor een doktersattest. Als achteraf blijkt dat het effectief over scabiës gaat, dient de arbeidsarts een dossier bij het Fonds voor de Beroepsziekten in, die het remgeld van de consultatie vergoed. Als blijkt dat het niet om scabiës gaat, dan zou Beschut Wonen Antwerpen het remgeld voor de consultatie kunnen (terug)betalen⁶⁸;
- medewerkers mogen het werk hernemen 24 uur na behandeling. (Symptomen zullen dan nog aanwezig zijn en kunnen zich soms nog een lange tijd manifesteren);
- medewerkers die in vakantie waren tijdens een uitbraak dienen zichzelf eerst te behandelen met zalf voordat ze hun werk hervatten;
- aangezien het tot 6 weken kan duren vooraleer de klachten en symptomen optreden, is het aangeraden dat medewerkers zichzelf en hun gezinsleden goed observeren.

8.3. Instructies voor de behandeling van besmette bewoners

8.3.1. Behandeling lichaam

Bewoners van Beschut Wonen Antwerpen worden verondersteld om (zo veel mogelijk) voor zichzelf te zorgen. Het is niet de bedoeling dat woonbegeleiders bewoners die besmet zijn met scabiës lichamelijk verzorgen. Dat dienen ze zelf te doen; of hulp in te roepen van familie, huisarts of (thuis)verpleegkundige. De residenten zelf zijn niettemin gebaat met onderstaande instructies. Die gelden overigens ook voor personeel van Beschut Wonen Antwerpen. Deze instructies zijn :

- Knip vingernagels kort en besteed extra aandacht aan de nagels. Door krabben kunnen schurftmijten of eitjes namelijk onder de nagels terecht komen;
- Verwijder juwelen en horloge;
- Steek kledij in een plastic zak; sluit die af en gooi alles in een gesloten vuilnisbak;
- Neem een douche of bad dat niet te warm is;
- Smeer heel je lichaam in, vanaf de kaakrand tot en met je voetzolen. Smeer ook goed onder de nagels, in de huidplooien en tussen de vingers en de tenen. Breng de crème met een zacht borsteltje onder de rand van de nagel aan. Smeer ook de intieme delen in;
- Laat de crème 8 tot 12 uur inwerken. Normaal volstaat één behandeling;
- Laat iemand anders je rug insmeren;
- Breng crème aan op je handen telkens als je ze hebt gewassen;
- Smeer na elk toiletbezoek de schaamstreek en bilplooien weer in;
- Draag een schort met lange mouwen en wegwerphandschoenen als je iemand helpt om zich in te smeren, kleren in zakken stopt of het beddengoed vervangt;

---

⁶⁶ Medewerkers mogen rechtstreeks naar de huisarts. Ze hoeven niet via de arbeidsarts te passeren. De arbeidsarts moet wel altijd op de hoogte worden gebracht.

⁶⁷ Een afspraak inboeken bij een dermatoloog kan tegenwoordig helaas enkel op lange termijn. Vandaar dat ook een consultatie en een behandeling door de huisarts wordt aanvaard.

⁶⁸ In een e-mail van 11/07/2022 stelt coördinator Thys Van Lier dat hierover intern nog geen afspraak bestaat, maar dat het hem logisch lijkt om hetzelfde te doen als de Stad Antwerpen.

- Trek na het insmeren propere kleren aan. Leg propere lakens, dekens en kussenslopen op de bedden. Behandel het gebruikte bedlinnen volgens de hygiënische richtlijnen;
- Vervang het beddengoed 's morgens opnieuw als je 's avonds start met de behandeling;
- Neem 12 uur na het insmeren een douche of bad en trek opnieuw propere kleren aan;
- Behandel de gedragen kleren volgens de hygiënische maatregelen;
- Hou er rekening mee dat na de behandeling met de crème de jeuk de eerste week kan verergeren door een allergische reactie op de mijt. Deze jeuk kan tot 4 weken aanhouden. Een vocht-inbrengende crème of een jeukwerend middel kan verlichting bieden. Raadpleeg een arts als de jeuk blijft aanhouden, de letsels verergeren of als er nieuwe letsels ontstaan. Hij/zij kan overwegen om de behandeling te herhalen.

8.3.2. Behandeling omgeving

Een daadkrachtige aanpak van schurft vergt niet alleen het opvolgen van lichamelijke instructies; ook de fysieke context verdient de nodige aandacht. Niet alleen de **woning**, maar ook en even goed **persoonlijke voertuigen** dienen te worden behandeld.

Volgende instructies dienen te worden nageleefd :

- was kledij en linnen (nachtkledij, handdoeken, beddengoed, schoenen én knuffels) op minimaal 60°C. Steek het nadien minstens 20 minuten in een hete droogkast.
  - Alternatief #1 : stop kledij en linnen in een afgesloten plastic zak en bewaar de zak 12 uur in een diepvriezer op minstens -20°C.
  - Alternatief # 2 : stop kledij en linnen gedurende 5 dagen in een afgesloten plastic zak op kamertemperatuur;
- stofzuig vast tapijt en matten heel grondig;
- rol losse tapijten op. Stop ze in een afgesloten plastic zak en open hem 5 dagen niet;
- stofzuig meubels grondig en verpak ze in plastic. Open de plastic verpakking gedurende 5 dagen niet. Overtrek grotere stukken zoals kasten met plastic en kleef de verpakking goed vast en dicht.
  - Alternatief #1 : stofzuig de meubels grondig en lucht ze 5 dagen op kamertemperatuur (18-20°C). Gebruik de meubels 5 dagen niet;
- overtrek matrassen met plastic en kleef de verpakking goed vast en dicht. Hou de verpakking 5 dagen gesloten.
  - Alternatief #1 : zet de matras(sen) rechtop, lucht ze op kamertemperatuur (18-20°C) en gebruik ze 5 dagen niet;
- stofzuig autozetels - en matten grondig indien een resident beschikt over een wagen.

Plaagdieren

Plaagdieren, ook wel ongedierte genoemd, zijn diersoorten of insecten die in **grote aantallen** voorkomen. Door hun aanwezigheid etaleren ze eigenschappen die door de mens als **beschadigend**, **lastig** of om andere redenen als **ongewenst** worden beschouwd. In sommige gevallen gaat het om **schade** veroorzakende soorten die voor hun overleving met de mens concurreren om hetzelfde voedsel, leefruimte of landbouwgewassen. Schade kan verder ook materieel zijn (bijvoorbeeld muizen die elektrische kabels beschadigen) of manifesteert zich in het contamineren van goederen, ruimtes of voedselvoorraden.

In gebouwen zoeken ze (en vinden ze meestal) zowel eten als nestruimte; hetgeen betekent dat ze moeilijk te verjagen zijn eens ze er eenmaal zitten. In voor hen ideale omstandigheden planten ze zich steeds sneller voort en vormen ze op een bepaald moment, wanneer er niet wordt ingegrepen, een regelrechte plaag.

Er bestaat **geen eenduidige biologische definitie** van een plaagdier. De context en de interpretatie die de mens eraan geeft, bepalen welke dieren onder die categorie vallen; en welke niet. Een dier kan in een bepaalde context worden gezien als bijzonder nuttig; terwijl het elders met man en macht wordt bestreden. Wilde katten zijn in België bijvoorbeeld geen probleem, terwijl ze elders in de wereld schadelijk (kunnen) zijn voor de inheemse fauna. Afrikaanse boeren weten recent dan weer alles over de vraatzucht van sprinkhanen die hun oogsten compleet doet verdwijnen. In veel steden, zoals ook Antwerpen, vormen vooral verwilderde stadsduiven een steeds groter wordend probleem.

Sommige plaagdieren zijn niet alleen vervelend of irritant, maar kunnen ook een gevaar voor de **volksgezondheid** opleveren. Van ratten of vlooiën is bijvoorbeeld geweten dat ze de pest⁶⁹ kunnen verspreiden. De brandharen van de eikenprocessierups kunnen hevig irriterende ontstekingsreacties aan huid en slijmvliezen veroorzaken; en zelfs levensbedreigend zijn wanneer ze worden ingeademd.

Andere soorten plaagdieren worden, meestal vanuit een subjectieve reflex, als ongewenst beschouwd omdat ze vies of eng zijn zoals kakkerlakken.

Van geen van de hieronder behandelde plaagdieren – in casu bedwantsen, kakkerlakken, huismuizen en ratten – is er wetenschappelijke consensus dat ze bij indirecte, non-intentionele blootstelling in normale omstandigheden lichamelijke schade opleveren. De biologische agentia waarvan ze drager (kunnen) zijn, vormen met andere woorden geen gevaar voor de mens. En al helemaal niet voor medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen indien zij alle normale, dagdagelijkse, voor de hand liggende en door gezond verstand ingegeven gedragsregels respecteren: geen dode ratten oprapen, geen dode kakkerlakken opvegen, niet op een bed gaan liggen in een kamer die mogelijk geïnfesteerd is door bedwantsen, et cetera.

In de context van Beschut Wonen Antwerpen worden plaagdieren louter ervaren als een onaangename **overlast** die weliswaar bestreden dient te worden.

---

⁶⁹ Pest, dat vooral met de beruchte Zwarte Dood in de Middeleeuwen wordt geassocieerd, is echter nog steeds niet volledig uitgeroeid, ondanks wat algemeen wordt aangenomen. Recente gemediatiseerde gevallen in Madagaskar (sinds 2017) en de Amerikaanse staat Colorado (in 2021) bewijzen het tegendeel.

Bedwantsen

1. Wat zijn bedwantsen ?

De bedwants (wetenschappelijke naam *Cimex lectularius*), vroeger beter bekend als wandluis, is een kleine **parasiet** (5 tot 6 mm lang) die leeft van het bloed van mens en dier. Ze hebben dus een gastheer nodig om te overleven⁷⁰. Het behoort tot de orde van de wantsen; maar is geen luis⁷¹. (De bedwants is overigens ook niet verwant met de vlo.) Bedwantsen hebben een roodbruine tot bruine kleur. Ze hebben een breed en sterk afgeplat lichaam. Zijn naam dankt het insect aan de plaats in huis waar doorgaans de meeste bedwantsen te vinden zijn, namelijk in en rond het bed. Bedwantsen houden zich dus vaak schuil in slaapkamers en komen 's nachts tevoorschijn. Ze zijn immers lichtschuw. Overdag laten ze zich alleen zien als ze erge honger hebben of wanneer er sprake is van een grote plaag. Door hun lichaamsvorm kunnen ze makkelijk de smalste spleten en kieren bereiken, zoals bijvoorbeeld plooiën in lakens en naden en zomen van matrassen. Ze worden aangetrokken door lichaamswarmte, de koolstofdioxide (CO₂) in de uitgeademde lucht van mensen en bepaalde geurstoffen. In tegenstelling tot hoofdluizen worden bedwantsen nooit aangetroffen in haar. Algemeen wordt aangenomen dat bedwantsen zich ook niet ophouden in badkamers.

Van bedwantsen is geweten dat ze droog en ruw materiaal zoals hout en papier prefereren boven gladde oppervlakken zoals glas, plastic en metaal. Ze zijn meesters in het zich vastklampen aan hout en stof, maar even goed gordijnrails, airconditioners, ventilatoren, allerlei elektronische apparaten, et cetera.

Bedwantsen zijn **niet gevaarlijk**, maar **wel erg hinderlijk**. Ze veroorzaken geen schade zoals ongewenste knaagdieren. Ze kunnen niet vliegen of springen (zoals vlooiën), maar kruipen wel (snel) in (op, tussen en achter) voorwerpen zoals kleding, bedlinnen, gordijnen, tapijten, vloerkleden, plinten en – zoals eerder vermeld – matrassen. Andere favoriete plaatsen zijn meubels zoals beklede zetels, nachtkastjes of lattenbodems. Daarnaast ook nachtlampjes, stopcontacten, laptops en gsm's. Elektrische apparaten geven immers warmte af.

Omdat ze stinkklieren hebben, verspreiden ze een **weeïge, wasachtige geur**, die voor de ene doet denken aan zoete amandel of bedorven frambozen; en door de andere als misselijkmakend wordt ervaren. Doorgaans verblijven ze binnen een straal van ongeveer drie meter rond de slaapplek van hun slachtoffer, maar kunnen zich op één nacht ook verder verplaatsen (ongeveer 30 meter). Via scheuren en naden in muren of via doorvoeropeningen van (nuts)leidingen verspreiden ze zich naar aangrenzende kamers; en zelfs aanpalende wooneenheden.

Zodra de bedwants volwassen is, kan hij maanden tot zelfs een jaar overleven zonder voedsel (lees : bloed). Doorgaans voeden ze zich om de vijf tot tien dagen. Bedwantsen leven ongeveer een jaar. Niet alleen volwassen exemplaren, maar ook larven voeden zich met bloed. Groeien van ei tot jonge nimf duurt zes tot twintig dagen. Van jonge nimf tot volwassen insect zeven tot achttien weken. Dat hangt namelijk af van temperatuur en luchtvochtigheid. Plagen breiden zich bijgevolg zeer snel uit.

---

⁷⁰ Bij steekinsecten zoals de bedwants is de aanwezigheid op het lichaam zeer kort en wordt er niet gesproken van een infestatie.

⁷¹ Het insect mag niet worden verward met de zogenaamde kleeerluis, die een min of meer vergelijkbare parasitaire leefwijze kent.

Bedwantsen bijten soms ook **huisdieren** zoals honden en katten⁷². Ze zitten dan in de dierenmand, bijvoorbeeld in een kussentje, dekentje of pluchen speeltje. Met een vlooienkam kunnen ze makkelijk uit de vacht worden verwijderd. Nadien dienen dekentjes et cetera op hoge temperatuur te worden gewassen .

Figuur 15. Bedwants

Figuur 16. Symptomen mét jeuk er gratis bij

2. Hoe word je gebeten en waar manifesteren de symptomen zich ?

Bedwantsen houden van **warmte en vocht** (afkomstig van zweet). Overdag verstoppen ze zich. Ze zijn vooral **'s nachts actief** en bijten op plekken waar het lichaam de matras raakt. Typisch voor zijn beet is dat je vaak drie beten op een rijtje ziet, een soort ontbijt, lunch en diner, zeg maar. Die rijen wijzen erop dat het insect werd gestoord tijdens het voeden en bijgevolg meerdere keren kort na elkaar geprikt heeft.

Met zijn steeksnuif, een combinatie van een buisje dat bloed zuigt en een tweede dat verdovende en anti-stollende stoffen injecteert, prikt de bedwants door de huid. Als gevolg hiervan voelt de mens de beet niet en stolt het bloed minder snel. Dat houdt, zoals bij muggen, de bloedstroom op gang tot de parasiet verzadigd is. Je wordt dus niet wakker van een beet. In principe kan de bedwants overal prikken, maar vooral nek, handen, armen, schouders en benen lijken zijn favoriete plekken te zijn. Oftewel die lichaamsdelen die meestal onbedekt blijven tijdens het slapen. Een beet wordt pas zichtbaar na 3 tot 12 dagen. Ondertussen is de kans groot dat de ze zich verder hebben verspreid. Daarom is het aangewezen om altijd eerst beddengoed en matras(naden) te checken op rode (bloed) of zwarte (opgedroogde uitwerpselen) vlekjes. Andere indicaties zijn de lichtbruine velletjes van de poppen.

De wondjes, die het gevolg zijn van een **allergische reactie**, lijken erg op muggenbulten: kleine, rode bultjes die even erg jeuken als muggenbeten. In tegenstelling tot die van een mug zwelt de beet van een bedwants niet alleen op, maar verspreidt hij zich ook. Een muggenbeet blijft gewoon rond en ziet er netter uit.

Net zoals bij schurft kan ook deze **jeuk** extreme vormen aannemen. Veelvuldig krabben kan leiden tot littekens; en in sommige gevallen zelfs tot huidinfecties. Omdat ze niet van andere insectenbeten

---

⁷² Residenten van Beschut Wonen Antwerpen mogen huisdieren houden.

te onderscheiden zijn, is het niet eenvoudig om een beet van een bedwants te herkennen. De jeukende bultjes lijken namelijk op muggenbulten of vlooiënbeten. Die verdwijnen meestal vanzelf, net als muggenbulten. Gelukkig kan een (huis)arts vrij snel uitsluitel geven. Kleine, donkere bloedvlekjes op lakens, beddengoed en op andere plaatsen in of rondom het bed, kunnen een indicatie zijn van een contaminatie. Belangrijk voor de vaststelling van een mogelijke besmetting zijn met andere woorden de fysieke bewijzen van hun aanwezigheid. Let op : 65% van mensen die worden gebeten, vertonen geen uiterlijke symptomen. Het is daarom belangrijk om risicovolle gebouwen regelmatig te controleren.

Bedwantsen kunnen een ware plaag vormen voor het menselijke welzijn, maar vormen **geen risico voor de volksgezondheid**. Over het algemeen zijn de gezondheidsklachten beperkt: de wondjes genezen snel, de jeuk houdt slechts een paar dagen aan (indien er geen nieuwe beten bij komen) en de rode vlekjes zelf verdwijnen doorgaans pas na enkele weken volledig. (De huidaandoening die de bedwants veroorzaakt, wordt in medische termen overigens *cimicosis* genoemd.)

In tegenstelling tot andere bloedzuigende insecten zoals sommige muggen en vlooiën, wordt algemeen aangenomen dat de bedwants⁷³ geen (besmettelijke) ziektes (zoals bijvoorbeeld malaria) kan overbrengen. Toch kunnen ze drager zijn van ziektekiemen zoals het hepatitis B-virus, maar dat is eerder uitzondering dan regel.

Bovenop de vervelende jeuk is er ook nog een **psychisch of zelfs psychosomatisch effect**: de meeste mensen gruwen en krijgen stress van het idee dat er beestjes in hun bed en slaapkamer zitten.

3. Toename bedwantsen en aanwezigheid in media

Oorspronkelijk komen bedwantsen uit de tropen. Nu komen ze overal ter wereld voor. Hun aanwezigheid heeft niet direct iets te maken met een gebrek aan hygiëne. Dat is vooral een hardnekkig misverstand en vooroordeel. Iedereen kan ze krijgen. Zelfs in de meest prestigieuze en properste hotels duiken ze op. Wie in een besmette kamer slaapt, neemt ze vaak ongezien mee in de bagage. Ze kunnen ook worden binnengebracht via besmette knuffels, kledij of tweedehandsspulletjes (tapijten, nachtlampjes, handtassen, enzovoort) die bijvoorbeeld worden gekocht op rommelmarkten. Zelfs in verhuisdozen kunnen ze meereizen. Vervoersknooppunten zoals trein- en metrostations, busterminals en vliegvelden zijn broedplekken waar het opletten geblazen is. Zelfs bioscopen en het openbaar vervoer behoren tot mogelijke bronnen. Toch komen bedwantsen sneller voor op plekken waar het niet zo goed met de hygiëne is gesteld. Zo overleven de wantsen makkelijker in bedden die weinig verschoond worden dan in propere bedden. Maar nóg belangrijker voor de bedwants is dat iemand in het bed slaapt, zodat de parasiet zich met bloed kan voeden. Het is dus verstandig om het bed regelmatig te verschoonen en te controleren.

Oude gebouwen met veel verhuisbewegingen en met bewoners die vaak risicomaterialen meebrengen, zijn extra gevoelig voor problemen met bedwantsen.

Bedwantsen zijn, sinds 1995, een toenemend probleem in de gehele wereld. Niet alleen in hotels, maar ook in gezondheidszorginstellingen en bij mensen thuis neemt hun aantal toe. Ze komen de laatste jaren steeds vaker voor, ondanks het feit dat jarenlang in de westerse wereld werd

---

⁷³ Bedwantsen mogen niet worden verward met roofwantsen (bv. *Triatoma infestans*) die wél ziekten kunnen overdragen.

aangenomen dat ze uitgeroeid waren als gevolg van het gebruik van het pesticide DDT⁷⁴. De toename is te wijten aan toenemende resistentie van het insect tegen de gebruikte bestrijdingsmiddelen. Het toenemende internationale reisverkeer wordt naar voren geschoven als een van de voornaamste redenen voor de verspreiding. Bedwantsen reizen namelijk graag mee in koffers, rugzakken, schoenen en andere zaken.

2

Mathieu Verstichel
di 29 jun 2021 12:23

Bedwantsen teisteren sociale woonblok bij Nieuw Gent: "Je krijgt ze heel moeilijk weg"

Bewoners van een sociale woonblok in de wijk Nieuw Gent hebben last van een grote bedwantsenplaag. Ze begrijpen niet waarom ze de kosten voor het bestrijden van de plaag zelf moeten betalen. De sociale huisvestingsmaatschappij zegt dat het de rekening aan de bewoners moet doorschuiven. "We zijn wettelijk verplicht om ze die onkosten aan te rekenen", klinkt het bij Arno Morsa van de sociale huisvestingsmaatschappij.

Figuur 17. Bedwantsen in de media (www.vrtnws.be)

Niet alleen in grootsteden als New York, maar ook in (hotels in) Brussel, Gent of Antwerpen bijvoorbeeld is het insect aan een opmars bezig. In die mate dat ze zelfs de nieuwe kakkerlakken worden genoemd. Andere **typische broeihaarden** zijn gevangenissen, jeugdkampen, asielcentra, sociale woningblokken en groepswohnungen. Recente gevallen in Brussel (2019), Gent (2021) en Antwerpen (idem) lijken dit alleen maar te bevestigen. Sinds burgers hun oude matrassen mogen binnenbrengen op de stedelijke recyclageparken is in Antwerpen ook al een geval bekend van een parkwachter⁷⁵ die werd gebeten; én bovendien de bedwantsen mee naar huis heeft gebracht.

4. Hygiënische maatregelen en bestrijding

Bedwantsen in huis wijst niet automatisch op een gebrek aan hygiëne, maar een **goede orde en netheid** zorgen ervoor dat ze minder verstoptplaatsen vinden.

Na WO2 werd gebruikgemaakt van waterstofcyanide (het beruchte blauwzuur) en DDT om (hotel)kamers en woningen vrij te maken van bedwantsen. Deze middelen zijn later verboden wegens de gezondheidsrisico's.

Om verspreiding van de bedwants te voorkomen wordt doorgaans gewerkt met een gespecialiseerde, professionele firma⁷⁶ die een desinfecterende operatie uitvoert. Zeker in het geval van een grote plaag. De bestrijding moet **grondig, zorgvuldig en aan de hand van een plan** worden aangepakt. Een plaatselijke, beperkte behandeling houdt immers het risico in dat men eitjes of nimfen die elders al in de kamer aanwezig zijn niet of onvoldoende bestrijdt. Op die manier wordt de

⁷⁴ DDT of *dichloordifenyiltrichloorethaan* is een organisch chemisch insecticide ontwikkeld in 1874 door de Duitse chemicus Othmar Zeidler. Het heeft een toxische werking op luizen, bedwantsen, vlooien, muggen en vele andere insecten. Algemeen wordt ondertussen aangenomen dat het product, onder meer door de slechte afbreekbaarheid en ophoping in vetten, schadelijk is voor mens en milieu. DDT is tegenwoordig verboden in de westerse wereld.

⁷⁵ Verzekeringsmaatschappij Ethias heeft het geval formeel erkend als een arbeidsongeval.

⁷⁶ Bekendste bestrijdingsfirma's zijn Rentokil, Anticimex, Ferokill, Limas Hygienics, Descroes of Algemene Antwerpse Ongediertebestrijding.

plaag niet effectief bestreden. Zo'n professionele verdelgers werken zelfs met **speciaal getrainde geurhonden**. Die zijn afgericht in het opsporen van de bedwantsen en kunnen de aanwezigheid van het insect in alle ontwikkelingsstadia detecteren. Een voordeel van die snuffelhonden is dat ze een groot aantal ruimtes snel kunnen inspecteren. Bovendien is het niet nodig om de hele kamer te demonteren.

Alle materialen in een woning (of kamer) moeten worden behandeld. Te behandelen vertrekken moeten zo veel mogelijk onaangeroerd gelaten worden. Vooraleer een ruimte 100% bedwantsen-vrij is verklaard, mag met andere woorden niets die ruimte verlaten. Speelgoed voor mens en dier moet voorafgaand aan het bestrijdingsproces worden verwijderd. Contact tussen gif en speelgoed moet bovendien worden vermeden. Alle ruimtes waar bedwantsen worden aangetroffen - inclusief de volledige inhoud van die ruimtes - moeten worden behandeld met een daarvoor toegelaten middel, zoals bijvoorbeeld *deltamethrin*, *permethrine* of *cyfluthrin*⁷⁷).

Daarnaast zijn er een aantal maatregelen en **eenvoudige huishoudelijke taken** die kunnen helpen. Goed stofzuigen van muren, vloeren en stoffen bekleding is daar één van. Het beste resultaat wordt verkregen door dit meerdere keren per week te herhalen, maar waterdicht is dit systeem niet. Exemplaren die niet worden verwijderd kunnen de cyclus namelijk opnieuw opstarten. Door regelmatig te stofzuigen en te poetsen, worden niettemin eitjes verwijderd of worden ze minder levensvatbaar.

Er bestaan allerlei insecticidesprays, die makkelijk in de handel verkrijgbaar zijn, maar het gebruik van gif is verre van onschuldig. Het verdelgproces is bovendien niet zo eenvoudig en daarom niet aangeraden want weinig effectief. Het product dient in alle naden, kieren, spleten, uitsparingen en hoeken – tot in de kleinste toe - van een besmette ruimte te worden gespoten. Nadien moet het middel voldoende tijd krijgen om goed in te werken. De kans is echter groot dat die producten de bedwantsen niet doden, maar misschien wel deels verjagen. Hierdoor loop je het risico op een verdere verspreiding in de rest van de woning of naburige gebouwen.

Gelukkig bestaan er ook een aantal meer doortastende manieren om het insect te lijf te gaan. **Verdelgingsfirma's** bieden bijvoorbeeld lijmvallen aan die in besmette ruimtes kunnen worden geplaatst. In die vallen zit een lokstof die bedwantsen aantrekt. Daarvan bestaat ook een elektronische versie, die werkt op netstroom. De combinatie van lokstof en warmte werkt op de bedwantsen als een magneet. Die blijven vervolgens kleven in de lijm.

Een andere beproefde methode is het gebruik van een stoomapparaat. Die **hittebehandeling** is vooral aangewezen op plekken waar gif niet aangewezen is. Bedwantsen kunnen namelijk niet tegen hoge temperaturen. Met dat apparaat kan je de bedwants effectief bestrijden in al zijn levensstadia – van eitjes over larf tot volwassen insect. Bewoners kunnen gedurende ongeveer dertig uren niet aanwezig zijn in de behandelde ruimtes indien er wordt geopteerd voor de opwarming van een volledig ruimte met behulp van een tent of gespecialiseerd systeem zoals *ThermoNox*⁷⁸. Indien de aanpak kleinschaliger is, in geval van een beperkt probleem, moet er op circa drie uren worden

---

⁷⁷ *Deltamethrin* is een insecticide met een breed toepassingsgebied. Bij normaal gebruik is het relatief veilig voor zoogdieren, maar wel giftig voor waterdieren, in het bijzonder vissen. *Permethrine* is een insecticide dat het zenuwstelsel van insecten aantast. Omdat het weinig toxisch is voor de mens wordt het ook gebruikt in de strijd tegen de schurftmijt. (zie p. 45) *Cyfluthrin* ten slotte is een insecticide dat een neurotoxisch effect heeft op insecten. Het product is giftig bij opname door de mond. Irriterende of allergische reacties kunnen worden veroorzaakt door contact met de huid.

⁷⁸ Duits warmte-ontsmettingsproces dat gebaseerd is op het principe van zogenaamde *denaturatie*. Daarbij worden onder meer bedwantsen in hun verschillende ontwikkelingsstadia veilig gedood bij een temperatuur van ongeveer 50 °C. (<https://www.thermonox.de/de/thermonox/funktion>)

gerekend. Voor en na de behandeling mogen de ruimtes dan weer wel worden bewoond. De keuze van de methode wordt bepaald door het gespecialiseerde bedrijf.

Figuur 18. Hittebehandeling tegen bedwantsen (voorbeeld firma Anticimex).

Indien de bedwants in een ruimte wordt aangetroffen dan zal de gehele ruimte moeten worden behandeld. Bij een vermoeden dient de ruimte onaangeroerd te worden gelaten totdat inspectie en indien nodig bestrijding heeft plaatsgevonden. Dit om (potentiële) verspreiding te voorkomen.

Kleding en bedlinnen waarin bedwantsen zitten (of waarvan de aanwezigheid vermoed wordt) dienen te worden gewassen op ten minste 60°C. Wassen kan zowel in de eigen wasmachine als bij een wasserij of droogkuis/stomerij. In geval van het laatste is het belangrijk om hen op voorhand in te lichten over de aanwezigheid van bedwantsen in het textiel. Zij kunnen textiel dat niet kan worden gewassen op hoge temperaturen ook droog wassen met een stof die bedwantsen uitroeit zoals *perchloorethyleen*. Om te vermijden dat exemplaren ontsnappen is het aangewezen om al het afgenomen beddengoed in een goed afgesloten zak te steken.

Bedwantsen overleven, zoals eerder vermeld, geen hitte-behandelingen. (Ze bestaan grotendeels uit eiwitten en spatten bij hitte uit elkaar.) Indien de parasiet wordt waargenomen in een kleerkast is het verstandig om alle kleding te wassen; of twee dagen in een diepvriezer te stoppen. Bedwantsen kunnen niet tegen vrieskou en gaan immers dood vanaf -14°C (gedurende een blootstelling van 48 uur).

Ruimtes zoals kamers of gevangencellen worden vrijgemaakt van bedwantsen indien ze verhit worden tot minstens 54°C. Bij een temperatuur van 15-18°C kan de wants meer dan 6 maanden overleven zonder voedsel. Onder 15°C gaan ze in een soort winterslaap, waarbij ze wél langdurig vorsttemperaturen kunnen overleven.

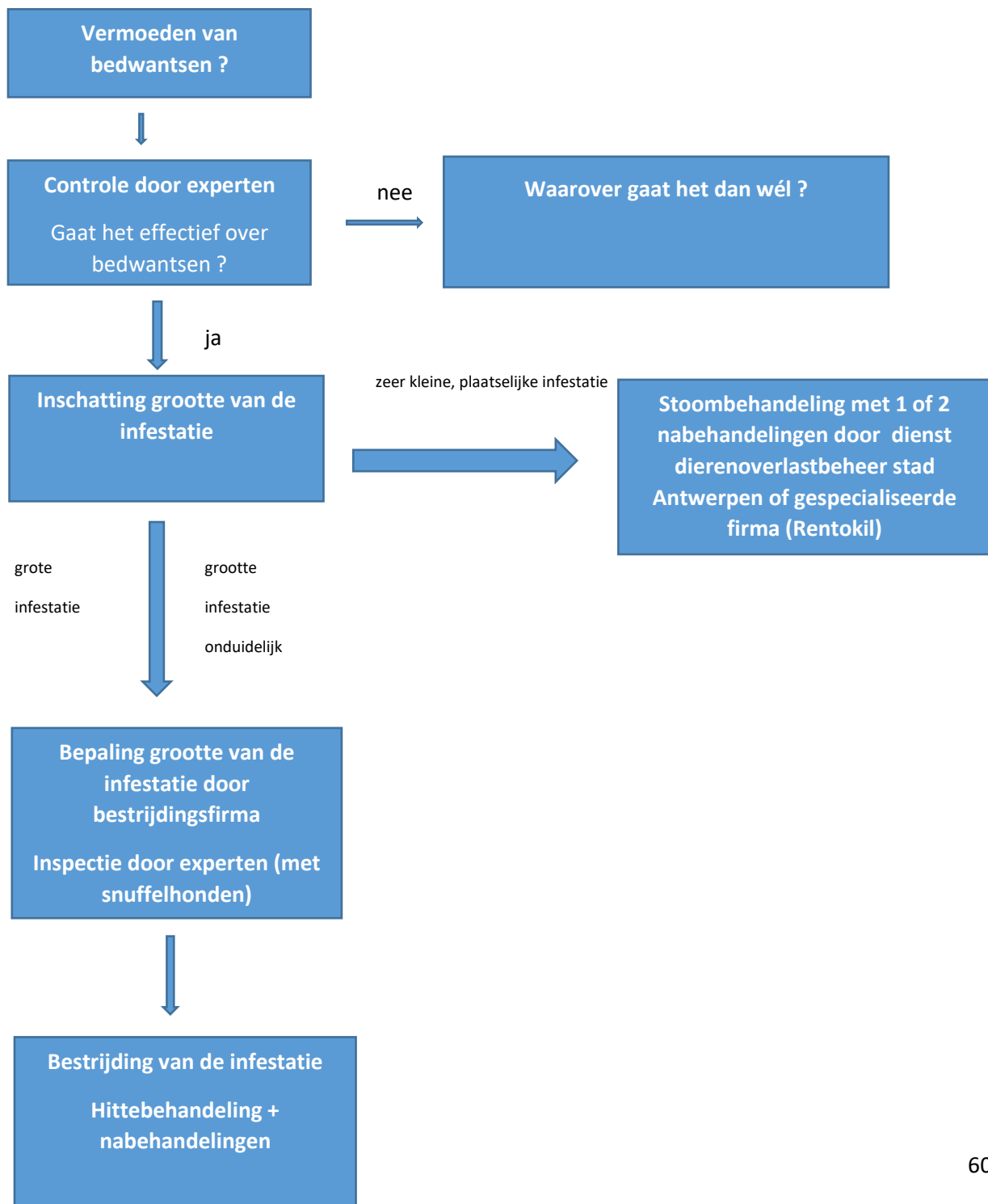
Werken alvast niet : slapen met het licht aan, of insect-werende middelen zoals DEET⁷⁹.

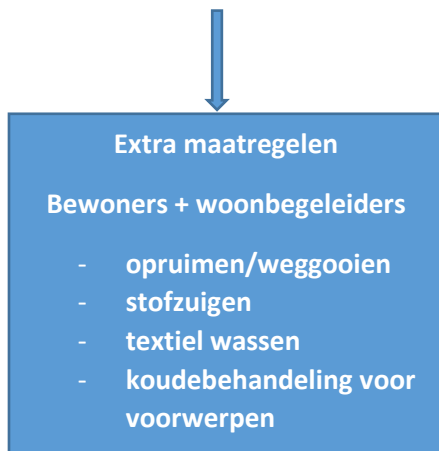
---

⁷⁹ DEET is een insect-werende organische verbinding die bedoeld is om op de huid of op de kleren aan te brengen en hoofdzakelijk gebruikt wordt voor bescherming tegen beten van insecten die het op mensenbloed hebben gemunt zoals muggen of teken.

Matrassen hoeven normaal niet te worden verwijderd of weggegooid. Bij een kleine besmetting bevinden zich daar doorgaans geen bedwantsen. In de meeste gevallen volstaat een lichte behandeling van de matras. In ernstige gevallen is het aangewezen om de matras te vernietigen, zeker wanneer daar zoveel eitjes, larven of volwassen exemplaren in zitten dat een behandeling geen optie meer is. Indien de aankoop van een nieuwe matras onmogelijk is, kan - na bestrijding door een gespecialiseerde firma - een **anti-bedwantsmatrasbeschermer** worden gebruikt. Die zijn courant verkrijgbaar. Ze zijn 100% ondoordringbaar voor bedwantsen en hun beten; en dus een effectief hulpmiddel in de bestrijding ervan. De praktijk wijst echter uit dat de beste resultaten worden gehaald wanneer een gespecialiseerde ongediertebestrijdingsfirma wordt ingehuurd.

4.1. Schematisch stappenplan voor woonbegeleiders

5. Welke beroepscategorieën lopen een hoger risico ?

Wie in contact komt met mensen en materialen die op hun beurt worden blootgesteld aan bedwantsen loopt het risico om gebeten te worden.

Medewerkers in de reis- en hotelsector (zoals kamermeisjes die rechtstreeks in contact komen met matrassen en bedlinnen) zijn voor de hand liggende categorieën van personeelsleden die worden geconfronteerd met de parasiet, maar dat geldt ook in toenemende mate voor mensen tewerkgesteld in **(gezondheids)zorginstellingen** zoals Beschut Wonen Antwerpen bijvoorbeeld. Precies omdat in die laatste organisatie wordt gewerkt met groepswoningen. Ten slotte komen ook penitentiaire medewerkers en cipiers in gevangenissen plus personeelsleden in sectoren als asielcentra, sociale woningen en jeugdkampen meer en meer in het vizier van de bedwants.

6. Preventiemaatregelen

Voorkomen is beter dan genezen. Ook in het geval van de wondere wereld van de bedwants is een gebrek aan kennis en inzicht in de verspreidingscyclus doorgaans de achilleshiel in het preventiebeleid. Voorlichting en sensibilisering vormen samen binnen Beschut Wonen Antwerpen de belangrijkste sleutels tot een succesvol preventiebeleid.

Een aantal concrete aanbevelingen kunnen daarbij zeker helpen.

6.1. Algemeen

- Blijf attent op de aanwezigheid van bedwantsen;
- Inspecteer regelmatig kamers en (gemeenschappelijke ruimtes). Heb oog voor de indicaties;
- Zet of leg persoonlijke spullen (jassen, handtassen, rugzakken, ...) niet op bedden, zetels of andere risicovolle plaatsen. Hang ze aan de kapstok of breng ze de kamer niet binnen;
- Ga niet zitten op bedden, zetels of stoelen met stoffen bekleding; of andere risicovolle plaatsen. Steek, indien dit toch gebeurt is, de kledij zo snel mogelijk na het bezoek in een goed afgesloten plastic zak, tot ze gewassen kunnen worden op minstens 60°C. Steek de plastic zakken na gebruik in een afgesloten plastic zak en gooi die vervolgens weg;

- Steek schoenen of ander materiaal dat mogelijk toch in aanraking kwam met bedwantsen gedurende minstens drie dagen in een afgesloten zak in een diepvriezer van minstens -20°C;
- Draag wegwerphandschoenen, wegwerperschoenen en een wegwerpovertall wanneer je een kamer of ruimte moet controleren na een geïmponeerd vermoeden of bevestigde aanwezigheid van bedwantsen;
- Let op tijdens vakanties : zet je bagage niet op de grond en controleer meubels en matrassen op je bestemming op sporen van bedwantsen.

6.2. Proactief

- Dweil of stofzuig dagelijks grondig onder en naast het bed. Vergeet hoekjes en kantjes niet.
- Was beddengoed op een hoge temperatuur (minstens 60°C). Laat het linnen vervolgens drogen in een droogkast gedurende minstens 30 minuten;
- Was kledij en bedlinnen op ten minste 60°C bij thuiskomst van een reis of bij aankomst van nieuwe (risicovolle) bewoners;
- Vermijd het binnenbrengen van risicomaterialen (tweedehands matrassen, meubels, knuffels, et cetera) of materialen die een onduidelijke oorsprong hebben;
- Bewaar binnengebrachte spullen (zoals tweedehandskledij) eerst twee dagen in een diepvriezer vooraleer ze in een kamer of (gemeenschappelijke) ruimte binnen te brengen. Zet bij een verhuis valiezen eerst in de badkamer neer;
- Maak alle barsten en spleten in muren, zoldering en houtwerk dicht en verwijder loszittend behangpapier. Spleten waar een bankkaart tussen kan zijn al groot genoeg voor de bedwants.

6.3. Na (vermoeden van) aanwezigheid

- Steek materialen die niet warm gewassen kunnen worden een week in de diepvriezer;
- Stofzuig meerdere malen de matras of boxspring. Besteed extra aandacht aan de zomen en de naden. Gooi sterk geïnfesteerde onderdelen weg;
- Onderzoek grondig de matras, vooral naden en knoppen. Vervang de matras of laat hem stomen indien mogelijk;
- Dweil of stofzuig dagelijks grondig onder en naast het bed. Vergeet hoekjes en kantjes niet. Ook niet na een bestrijding, behalve de eerste week van de bestrijding omdat het de nawerking van de bestrijding kan beperken. Vraag raad aan een professionele bestrijdingsfirma;
- Controleer ook nachtkastjes, ladekasten en schuiven, zowel aan de binnen-, buiten-, boven- en onderkant;
- Controleer spullen die onder het bed zijn opgeborgen;
- Controleer beklede stoelen en zetels. Let goed op naden, knopen, franjes, enzovoort. Bekijk alle kanten. Vergeet (het houtwerk aan) de onderkant niet;
- Haal het bed volledig uit elkaar. Kijk uit naar scheuren, gaten en/of barsten in het frame, vooral als het van hout is;
- Gooi sterk geïnfesteerde materialen (matrassen, stoelen, zetels, ...) weg. Let op bij het wegbrengen van die spullen naar het recyclagepark. Draag wegwerphandschoenen, wegwerperschoenen en een wegwerpovertall wanneer je die taak zelf uitvoert;
- Voorzie elke (nieuwe) matras van een anti-bedwantsmatrasbeschermer;
- Kijk onder de randen van kamerbreed tapijt (vooral achter het bed en onder meubelen);

Figuur 19. Anti-bedwantsmatrasbeschermer (ook verkrijgbaar in de betere Nederlandstalige (online)winkel!!)

- Vergeet scheuren en kieren in houten kozijnen en balken aan het plafond niet;
- Verplaats besmette voorwerpen nooit van kamer naar kamer. Of van woning naar woning;
- Controleer honden en katten en hun dierenmand, kussentje(s), dekentje(s) of pluchen speeltje(s). Verwijder bedwantsen uit de vacht. Doe dit buiten. Was nadien dekentjes et cetera op hoge temperatuur;
- Maak alle barsten en spleten in muren, zoldering en houtwerk dicht en verwijder loszittend behangpapier of lijm het goed vast.

6.4. Na behandeling

- Betreed de behandelde ruimte niet binnen de drie uur na bestrijding, zowel in geval van professionele als doe-het-zelf aanpak;
- Verlucht de behandelde kamers na elke ontsmetting : zet de ramen open;
- Laat de besmette ruimte vier à zes weken na de bestrijding opnieuw controleren;
- Verplaats besmette voorwerpen nooit van kamer naar kamer. Of van woning naar woning.

6.5. Na besmetting

- Gebruik een zalf tegen de jeuk (met menthol).

Kakkerlakken

1. Wat zijn kakkerlakken ?

Kakkerlakken (*Blattodea*) zijn keverachtige insecten (maar zijn geen kevers). Er bestaan meer dan vierduizend soorten, waarvan er ongeveer twintig - zoals de Duitse (*Blattella germanica*) en de Amerikaanse (of grote) kakkerlak (*Periplaneta americana*) - als plaaginsect (kunnen) voorkomen.

In 95% van de gevallen is de kakkerlak die wordt aangetroffen in huizen een Duitse kakkerlak. Die komt oorspronkelijk uit de tropen. Hij is een niet-vliegend type – er bestaan ook vliegende soorten - en heeft zich ondertussen goed verspreid in een groot deel van de wereld, waaronder dus ook België. Hij is vooral binnenshuis te vinden, meer bepaald in keukens, bakkerijen, restaurants en overdekte zwembaden. Met een lichaamslengte van elf tot dertien millimeter zonder de voelsprietten is hij aanzienlijk kleiner dan de Amerikaanse variant, die toch al gauw bijna vier centimeter telt.

De Amerikaanse kakkerlak komt oorspronkelijk uit noordelijk Afrika. Met behulp van de mens heeft hij zich over de gehele wereld verspreid, vooral via goederentransport per schip. Wereldwijd wordt hij aangetroffen in huizen en –vooral – keukens. Precies omdat hij voedsel voor menselijke consumptie kan vervuilen wordt hij gezien als een plaaginsect. Voedsel kan namelijk worden besmet met verschillende ziekteverwekkers : zowel eencellige micro-organismen als parasitaire eencelligen en wormen. De Amerikaanse kakkerlak houdt niet van koude en wordt daarom voornamelijk aangetroffen in tropische gebieden. Het is de grootste kakkerlakkensoort die in België voorkomt.

Ook exotische varianten zoals de Australische of oosterse kakkerlak zijn goed ingeburgerd in West-Europa en zijn voornamelijk terug te vinden in bakkerijen, serres en (reguliere) gebouwen.

De lichaamsvorm van kakkerlakken is eirond en verticaal afgeplat. Ze hebben lange voelsprietten. Hun kleur is meestal (licht)bruin tot zwart, wat betekent dat ze doorgaans goed gecamoufleerd zijn. De Duitse kakkerlak is geel tot licht oranjebruin, met op het borstschild twee donkere lengtestrepen. Ze zijn niet alleen moeilijk te zien; ze zijn ook snel. Snelheden van meer dan 5 kilometer per uur zijn niet uitzonderlijk.

Figuur 20. Duitse kakkerlak

Figuur 21. Amerikaanse kakkerlak

Kakkerlakken hebben, zoals veel ander ongedierte, drie essentiële dingen nodig om te overleven: voedsel, water en een plaats om zich te verschuilen. Ze voeden zich met alles : het zijn dan ook omnivoren. Sommige soorten kunnen tien tot veertig dagen zonder eten. Met een spreekwoordelijke druppel vet kunnen ze weken verder. Ze gaan zeer zuinig om met hun energie: bij voorkeur zitten ze het grootste deel van de tijd verborgen en komen ze alleen tevoorschijn om te eten en te paren. Een aanzienlijk deel van hun leven en hun verplaatsingen wordt geregeld door geur, meer bepaald door feromonen die ze afscheiden. Kakkerlakken pikken elkaars geursignalen op en reageren hierop. Omdat ze beschikken over een sterk ontwikkeld geur- en smaakorgaan vinden ze zelfs in het donker makkelijk voedsel. De insecten scheiden een **onaangename, muskusachtige geur** af. Dat is een van de redenen waarom ze worden ervaren als vies en eng. Kakkerlakken in huis of op het werk veroorzaken vaak **stress en angst**. Veel mensen reageren zelfs fobisch op hun aanwezigheid; en dat aspect mag zeker niet worden onderschat. Daar is zelfs een geleerd woord voor : **blatofobie!** Tot slot mag ook het element schaamte wat de thuissituatie betreft niet uit het oog worden verloren. De aanwezigheid van kakkerlakken wordt immers geassocieerd met slechte hygiëne, armoede, marginaliteit, gebrek aan (zelf)zorg en ondermaatse huisvesting.

Kakkerlakken planten zich snel voort, waardoor enkele exemplaren al snel een plaag kunnen worden. Ze leven altijd in groepen. De hoeveelheid kakkerlakken in een ei-pakketje – doorgaans een dertigtal - hangt af van de soort. Na 3 tot 5 weken wordt dat pakket van het lichaam afgezet. Vooral hoge temperatuur (20-30°C) en de aanwezigheid van rondslingerende etensresten bepalen de snelheid van ontwikkeling. De aanwezigheid van kakkerlakken in huis kan een indicatie zijn dat er wat schort aan de hygiëne, maar dat is niet per definitie altijd het geval. Ze kunnen namelijk ook via de burens naar binnen. Het is helaas onmogelijk om te voorkomen dat kakkerlakken een huis in komen. Maar er zijn gelukkig wél manieren om ervoor te zorgen dat ze niet blijven.

Kakkerlakken verspreiden zich snel. Het zijn bovendien uitstekende klimmers. Ze reizen bijvoorbeeld mee met bagage, kartonnen dozen of tweedehands spullen. Via spleten, kieren, ventilatiekanalen of chauffageleidingen geraken ze in huizen. Vooral in flatgebouwen of groepswooningen is de verspreidingskans van de ene naar de andere ruimte groot. Dat hebben ze overigens gemeen met bedwantsen.

2. Hoe kan je de aanwezigheid van kakkerlakken vaststellen ?

Kakkerlakken zijn lichtschuwe insecten. 's Nachts zijn ze actief, voornamelijk twee à drie uur na zonsondergang. Dan zijn ze op zoek naar vochtig en zoet voedsel. Vinden ze dat niet, dan eten ze ook afval, huisstof, vetvlekken of zelfs textiel en papier.

Het aantreffen van kakkerlakken overdag is slecht nieuws. Het is een indicatie dat ze een verstoord ritme hebben als gevolg van overpopulatie. Eén enkele kakkerlak opmerken bij (dag)licht is dus meestal de indicatie van een groter probleem. In dat geval is snel reageren primordiaal.

Overdag verschuilen kakkerlakken zich op warme, vochtige en donkere plekken. Ze zijn experts in het zich verstoppen. Dat is meteen ook de reden dat het niet eenvoudig is om hun aanwezigheid snel te detecteren. Hun nesten en eitjes bevinden zich meestal op droge plaatsen zoals valse plafonds, scheidingsmuren, en achter ovens en koelkasten in keukens. Doorgaans zijn dat de plaatsen waar ook sporen worden gevonden die wijzen op een kakkerlakpopulatie: eierschalen, uitwerpselen en afgevallen huid. Kakkerlakken vervellen namelijk verschillende keren tijdens hun leven. Hun oude vel valt af – vaak vlakbij hun nest - en ziet eruit als een doorzichtige capsule. Kakkerlakken produceren namelijk capsules waarin de eitjes zich bevinden. Zulke ei-pakketjes, lege en volle, bevinden zich ook

meestal in de buurt van hun nesten of schuilplaatsen. Ook de uitwerpselen van kakkerlakken – die vooral te vinden zijn in de buurt van hun schuilplaatsen - zijn een belangrijke, typische aanwijzing van hun aanwezigheid. Ze zien eruit als hele kleine zwarte stofjes die lijken op restjes gemalen koffie. Op verticale oppervlaktes zoals muren zien ze er langwerpiger uit omdat ze uitgelopen zijn.

Zoals eerder vermeld verspreiden kakkerlakken een onaangename, vaak misselijkmakende geur. Die wordt erger naarmate er meer kakkerlakken aanwezig zijn. Hoe penetranter de geur, hoe groter de indicatie van de hinder.

3. Gezondheidsrisico's

Op zich zijn kakkerlakken onschadelijk voor de mens, maar ze kunnen **verschillende bacteriën (zoals salmonella, dysenterie) en ziektekiemen** dragen op hun lichaam en ze op de mens (en zijn/haar huisdier) overbrengen via hun ontlasting, door van voedsel te eten, of door er simpelweg overheen te lopen. De maag van de kakkerlak herbergt een rijke gemeenschap van bacteriën, waarvan sommige pathogeen⁸⁰. Kakkerlakken kunnen bijgevolg een voedselvergiftiging veroorzaken.

Sommige mensen zijn **allergisch** voor stoffen die vrijkomen uit de uitwerpselen van kakkerlakken en uit dode exemplaren. Die kunnen astmatiforme klachten, ernstige allergische reacties en zelfs **zeer ernstige tot levensbedreigende astma-aanvallen** uitlokken. Kakkerlakken kunnen ten slotte ook huidletsels veroorzaken.

Over het algemeen moet er al echt sprake zijn van een grote plaag, wil de aanwezigheid van kakkerlakken een reëel gezondheidsrisico vormen.

4. Hygiënische maatregelen en bestrijding

Kakkerlakken in huis bestrijden is niet eenvoudig. Ze zijn snel, leven in grote kolonies; en ze kruipen weg in spleten en kieren. De aanwezigheid en verdere verspreiding van kakkerlakken voorkomen is nog altijd het effectiefste. Door spleten en kieren te dichteren; en ventilatieopeningen met een rooster of nylonkous ontoegankelijk te maken, kan er bijvoorbeeld al veel worden bereikt. Door het huis algemeen en de keuken in het bijzonder proper en droog te houden, krijgen kakkerlakken weinig kans. Het minste voedsel volstaat voor kakkerlakken : op een beetje vet kunnen ze namelijk weken teren. Als er te weinig voedsel is eten (en verteren) ze zelfs bedorven etensresten, papier of leder. Of schakelen ze over op kannibalisme.

Het cliché dat ze zowat álles kunnen overleven klopt dus. Gedurende 200 miljoen jaren van evolutie zijn ze erin geslaagd om zich telkens aan te passen aan extreme levensomstandigheden. Dat is hen gelukt om twee redenen: een extreem snelle voortplanting; en hun gave om zich altijd en overal te verstoppert, ongeacht de omgeving. Door zich te verschuilen, ontsnappen ze aan hun natuurlijke vijanden en de menselijke bestrijdingsproducten.

Door veelvuldig gebruik van bestrijdingsmiddelen zijn ze ondertussen resistent geworden voor de meest gebruikte gifstoffen. Een beproefde, zeer efficiënte, niet-giftige en diervriendelijke methode is de zogenaamde **Vegas Roach Trap**: een glazen bokaal met nauwe opening die gedeeltelijk wordt gevuld met koffiedik (en eventueel water). Eventueel kan de buitenzijde van de pot worden bedekt met ruwe plakband zodat de kakkerlakken er makkelijker in geraken. Andere insecten worden er niet

---

⁸⁰ Een pathogeen (of ziektekiem) is een ziekteverwekker met een biologische oorsprong. Het is, meer specifiek, een micro-organisme of biologisch deeltje, dat een infectieziekte kan veroorzaken.

door aangetrokken zodat er geen nevenschade is. Een huis-tuin-en-keukenvariant op deze methode is een bakje met water en wat zonnebloemolie : het water trekt de insecten aan en de olie verstopt hun luchtwegen, waardoor ze verdrinken.

Figuur 22. Vegas Roach Trap

Een andere milieuvriendelijke manier om ze te vangen is 's nachts een **vochtige dweil op de keukenvloer** te leggen. De kakkerlakken kruipen eronder en kunnen dan de volgende ochtend makkelijk worden opgeveegd en doodgetrapt. Het is trouwens een hardnekkige fabel dat je door een kakkerlak dood te trappen automatisch zijn eitjes verspreidt.

Daarnaast bestaan er ook **kakkerlakkenlokdoosjes** waarmee kakkerlakkenplagen binnenshuis efficiënt kunnen worden aangepakt. Zo'n doosje is voorzien van een voor kakkerlakken onweerstaanbare lokstof in gel-vorm. De insecten nemen, indien het doosje goed geplaatst is, de gel mee naar hun schuilplaats waardoor de gehele kolonie wordt bestreden. Het bestrijdt dus de plaag tot in hun schuilplaatsen. De beste locatie is daar waar de kakkerlakken zitten: achter de koelkast, onderin gootsteenkastjes of in de buurt van elektrische apparaten. Er bestaan ook varianten met een lijmplankje of lijm-val met een lokstof erin.

Het werken met **chemische bestrijdingsmiddelen**, zoals sprays in gesloten ruimtes, is niet zonder risico. Een chemische stof kan perfect toegelaten zijn, maar kan bij verkeerd gebruik schadelijk zijn voor de mens, het grondwater, de bodem of andere dieren, inclusief huisdieren. Kakkerlakken die werden gedood met gif moeten onmiddellijk worden verwijderd. Ze zijn namelijk ook giftig voor huisdieren.

Figuur 23. Kakkerlakkenlokdoosje (huis-tuin-en-keukenvariant)

Wanneer preventiemiddelen en een huis-tuin-en-keukenaanpak niet werken, is het aangewezen om een **professionele bestrijdingsfirma** in te schakelen. Ook zij zullen als laatste redmiddel gif gebruiken. Van de meeste doe-het-zelf-methodes wordt echter verondersteld dat ze de plaag niet helemaal kunnen uitroeien. Alleen professionals kunnen de klus ten gronde klaren. Bij een niet-succesvolle poging is de kans bovendien erg groot dat de plaag alleen maar erger wordt en zich uitbreidt naar andere kamers of belendende woningen.

5. Preventiemaatregelen

Algemeen geldt hier de regel: wees er snel bij. Wie snel en adequaat reageert, voorkomt doorgaans groter onheil. Met eenvoudige preventiemaatregelen kan meestal worden vermeden dat de aanwezigheid van kakkerlakken uitmondt in een regelrechte plaag. Voorkomen is, zoals altijd, beter dan genezen: systematische orde en netheid houden ongewenste bezoekers buiten.

Mits het in acht nemen van onderstaande maatregelen kan het gebruik van chemische producten worden vermeden. Meer zelfs: alleen op die manier kan het invoeren van professionele ongediertebestrijders (die werken met gif) als laatste redmiddel worden omzeild. Dat is niet alleen beter voor mens en milieu, maar ook voor de portemonnee. De milieuvriendelijkste en goedkoopste manier is simpelweg zorgen dat kakkerlakken de kans niet krijgen om het huis binnen te dringen.

Extreme poets- en bestrijdingsmaatregelen zijn dus pas aangewezen (of noodzakelijk) wanneer de insecten al in huis of in een naburig pand zijn signaleerd.

Als de overlast niet onmiddellijk wordt aangepakt, kan een kakkerlakkenplaag zich uitbreiden naar aangrenzende ruimtes of naastgelegen panden en woningen. Bij overlast in een groepswoning is het dus in het belang van alle bewoners dat ook de aanpalende kamers en zelfs aanpalende woningen worden behandeld.

Algemeen

- Stofzuig het huis frequent en zet het vuilnis regelmatig buiten. Maak afvalbakken maandelijks proper, zeker wanneer ze binnen staan. Bewaar afval of compost in gesloten recipiënten;
- Verlucht het huis regelmatig. Kakkerlakken houden niet van tocht en lagere temperaturen;
- Ruim regelmatig op. Gooi oude kranten, tijdschriften, lege kartonnen dozen/verpakkingen op regelmatige tijdstippen weg zodat kakkerlakken minder kans hebben op het vinden van schuilplaatsen. Via hun geursignalen laten ze hun soortgenoten namelijk weten dat ze een veilige plaats hebben gevonden om zich te nestelen.

Kieren en spleten

- Dicht kieren naar buiten in muren, metselwerk, vloeren en zelfs het dak dicht (bijvoorbeeld met (siliconen)kit, staalwol, gaas of cement) en sluit ventilatieopeningen af voor beestjes. Dit kan door er een kunststof rooster of een nylonkous voor te plaatsen.

Keukens

- De keuken goed proper houden is van cruciaal belang: kakkerlakken verschansen zich graag in de buurt van eten en water/vocht;
- Verwijder consequent (vet)vlekken en kruimels. Vergeet daarbij ook niet de dampkap en de afwasmachine te reinigen;
- Laat geen vochtige keukenhanddoeken of doekjes achter - daar zitten vaak minieme etensresten in - en sluit etenswaren goed af, bij voorkeur in vacuümbakjes. Papieren verpakkingen volstaan niet: hun sterke kaken gaan zonder probleem door zachte materialen zoals papier, karton en plastic;
- Laat geen afwas staan. Doe die direct na de maaltijd. Laat 's nachts geen vloeistof staan in de gootsteen, potten, pannen of emmers;
- Laat water en diereneten van huisdieren 's nachts niet staan. Kakkerlakken lusten namelijk ook voer voor katten, honden, kippen en konijnen;
- Controleer keukenkastjes en let vooral op plekken waar buizen lopen, zoals onder de gootsteen en achter de afwasmachine. Let op : in sommige gevallen kunnen kakkerlakken in de bovenhoek van keukenkastjes worden aangetroffen;
- Hoeken en kranen van keukenapparaten; plus huishoudtoestellen zoals (achter) kookplaten, koelkasten, diepvriezers en zelfs microgolfovens, koffiezetapparaten, toasters en blenders bieden warme en veilige verstoppingen voor kakkerlakken.

Badkamers, doucheruimtes, wc's, wasplaatsen en kelders

- Andere typische vochtige (en vaak langdurig donkere) ruimtes zoals badkamers, doucheruimtes, wc's, wasplaatsen en kelders zijn aantrekkelijk voor kakkerlakken, ook al is er niet meer dan (wat) condensatie aanwezig;

- Check in en achter kastjes in de badkamer waar voor een langere tijd zeep en toiletartikelen opgeslagen worden. Zeepresten, toiletpapier en zelfs dode huidcellen en haren vormen voedsel voor kakkerlakken;
- Ga ook medicijnkastjes na;
- Bekijk alle buizen achter gootstenen, baden en toiletten;
- Controleer kastjes onder gootstenen in wasruimtes waar buizen door de muur of vloer komen en naar de wasmachine en droogkast lopen. Inspecteer warme locaties zoals de motoren van de machines aan de achterkant;
- Spoor scheuren, gaten of schade in keldervloeren, hoeken, afvoerputjes, afvoerbuizen en beschadigde deksels langs waar kakkerlakken zich kunnen binnen wringen op.
- Verwijder papier en karton uit kelderruimtes;
- Verlies bijzondere locaties zoals veranda's en ongestoorde beschutte plekken zoals garages of buitengebouwen (tuinhuisjes, berghokjes, et cetera) niet uit het oog. Ook hier worden namelijk regelmatig kakkerlakken aangetroffen.

Huismuizen

1. Wat zijn huismuizen ?

Huismuizen zijn, net als ratten, **knaagdieren**. Samen met bruine ratten zijn huismuizen de meest verspreide soort knaagdieren. Als gevolg hiervan zijn ze bijna overal ter wereld te vinden. In België is de Westelijke huismuis (*Mus musculus domesticus*) de belangrijkste ondersoort. De voornaamste fysieke kenmerken van deze muis zijn : een zachte, bruinigrijze vacht (die op de buik iets lichter is dan op de rug), een slanke bouw, een spitse kop, grote oren en kraalogen, een lange geringde, geschubde staart en een karakteristieke mufte geur.

Huismuizen zijn **voornamelijk 's nachts actief**. Het zijn omnivoren, met een bijzondere appetijt voor vet- en eiwitrijk voedsel zoals noten, granen, zaden, wortelen, peulvruchten, brood en insecten zoals zilversvisjes. Bij voorkeur eten ze op rustige beschutte plaatsen. In geval van gebrek aan voedsel eten ze even goed papier, isolatiemateriaal of zelfs zeep en lijm. Ze hebben vaak de gewoonte om voedselvoorraden aan te leggen. Zolang hun voedsel uit minstens vijftien procent water bestaat, kunnen ze prima overleven in zeer droge omstandigheden zonder water te drinken. Drinken doen ze namelijk niet apart. Bij koude wintertemperaturen en een tekort aan eten zijn het voornamelijk de jongen die sterven.

Een indicatie van de aanwezigheid van de knaagdieren zijn hun uitwerpselen (zwart, 3-8 mm lang en 1-3 mm dik). Die worden verspreid aangetroffen en worden vrij snel hard.

Huismuizen leven voornamelijk in gebouwen onder de vloeren, op zolders, achter wanden, boven of in isolatiemateriaal en in of onder opgeslagen materialen. Ze zoeken meestal **warme plekken** op. In hedendaagse, moderne woningen zijn er steeds meer elektrische apparaten in huis die warmte afgeven. Dat maakt het voor muizen alleen maar aantrekkelijker⁸¹. Doorgaans ziet men ze alleen in de wintermaanden, wanneer het erg koud is. Op andere, warme momenten leven en eten ze veel liever buitenshuis.

De huismuis heeft een **groot aanpassingsvermogen**. Het zijn uitstekende klimmers en kunnen tot ongeveer 30 cm hoogte springen. Reuk is het voornaamste zintuig van de huismuis. Hun actieradius is soms niet meer dan enige meters van het nest af. Gewoonlijk is hun leefgebied 5 m² binnenshuis tot 400 m² buitenshuis. Graven of zwemmen doen ze zelden.

Door hun **razendsnelle voortplanting** – indien de omstandigheden gunstig zijn - en weinige natuurlijke vijanden binnenshuis (met uitzondering van de mens, de kat en de bruine rat) kunnen muizen in korte tijd grote kolonies vormen. Huismuizen kunnen bijgevolg evolueren tot plaagdieren. Dit hangt vrijwel altijd direct samen met de hoeveelheid voedsel die aanwezig is. De levensduur van de huismuis is ongeveer 1 jaar.

Hun hol maken ze in de grond, dat met een ingang is verbonden met een nestkamer, die op twintig centimeter diepte ligt. In gebouwen leven ze onder de vloer of tussen opgeslagen spullen zoals matrassen, kartonnen dozen, et cetera. Soms knagen ze aan kabels en verpakkingen. Of ironisch

---

⁸¹ Er is echter een belangrijke maar : kortsluiting, elektrocutie of zelfs brand zijn niet uit te sluiten wanneer het dier elektrische bekabeling beschadigt.

genoeg zelfs aan het materiaal dat men heeft aangebracht om ze buiten te houden. Met hun scherpe snijtanden bijten ze namelijk makkelijk door heel wat (zachte) materialen.

In stedelijke gebieden kan de huismuis zich het ganse jaar voortplanten, met vijf à tien nesten per jaar met worpen variërend van drie tot twaalf jongen. Na drie weken verlaten die jongen het nest. Op hun beurt zijn ze al na zes tot twaalf weken geslachtsrijp. Indien er geen maatregelen worden getroffen kan het al gauw gaan om honderden en in extreme gevallen zelfs duizenden exemplaren. Het knaagdier leeft meestal in de buurt waar de mens leeft: van privéwoningen tot winkels, van restaurants tot fabriekspanden. De muis heeft de gave om zich steeds weer aan te passen aan zijn omgeving. Het is bijgevolg de omgeving die de levensvatbaarheid van de huismuis dicteert.

Figuur 24. Westelijke huismuis (*Mus musculus domesticus*)

2. Gezondheidsrisico's

Wilde knaagdieren⁸² zoals huismuizen zijn (potentiële) dragers van een aantal **ziektekiemen** (virussen, bacteriën en parasieten) die een gezondheidsrisico kunnen vormen voor mens en huisdier. Mensen kunnen daar dus ziek van worden. Besmetting kan gebeuren door contact met urine, uitwerpselen, speeksel, besmet water of door het aanraken van door wilde knaagdieren besmette voedselvoorraden of plaatsen. Algemeen wordt aangenomen dat huismuizen geen belangrijke dragers zijn van ziektekiemen. Ten onrechte wordt het dier in verband gebracht met salmonella of zelfs de ziekte van Lyme. In West-Europa komen sowieso relatief weinig ziekten voor die door dieren op de mens worden overgebracht. Niettemin kan hun aanwezigheid in huis leiden tot minder aangename gevolgen. Alhoewel ze vrij weinig eten, kunnen ze met hun uitwerpselen namelijk

---

⁸² Alle knaagdieren, wild of gedomesticeerd, kunnen drager zijn van bacteriën en virussen die mensen ziek kunnen maken.

voedsel vervuilen dat niet goed is afgesloten. In de vakliteratuur is er sprake van een aantal mogelijke infectieziektes zoals *leptospirose* (alias de ziekte van Weil) of een hantavirusinfectie⁸³, maar tegelijkertijd is het aantal gedocumenteerde gevallen zo gering dat het in het kader van deze opdracht verwaarloosbaar is. Beschut Wonen Antwerpen telt geen medewerkers die beroepsmatig in contact komen met wilde knaagdieren, waardoor de kans op besmetting en bijgevolg gezondheidsschade nagenoeg nihil is. Er is immers geen noemenswaardige vorm van blootstelling.

3. Preventiemaatregelen

Het probleem met huismuizen stelt zich simpelweg niet wanneer ze de kans niet krijgen om zich in en om een woning te vestigen en te vermenigvuldigen. Het nemen van **passende fysieke beheersingsmaatregelen**, zoals aangegeven in Art.VII.1-15 van de Codex over het Welzijn op het Werk, is bijgevolg niet alleen het meest aangewezen, maar ook het efficiëntste. Het is vooral belangrijk om de aanwezigheid van ongedierte zoals huismuizen te voorkomen. Orde, netheid, een goed onderhouden woning en regelmatige controles zijn essentieel. Wanneer ze geen of moeilijk voedsel en nestgelegenheid vinden is de strijd al grotendeels gewonnen. Ze niet lokken is met andere woorden de boodschap.

Daarnaast is het ook verstandig om, in geval van overlast, de burens te informeren en te bevragen. Mogelijk hebben zij ook last van huismuizen. Wie collectief handelt, voorkomt migratie van de dieren en maakt op die manier de bestrijding effectiever en efficiënter.

Concrete en eenvoudige fysieke en organisatorische maatregelen zijn :

- sluit alle mogelijke toegangswegen zoals (ventilatie)openingen in buitenmuren af, met bijzondere aandacht voor kelders en zolders. Dat kan eenvoudig met behulp van staalwol, fijn metaalgas, aluminiumfolie, muizenroosters of bijenbekjes;

---

⁸³ Het hantavirus

is echter niet weg. Elk jaar zijn er gevallen waarbij er ernstige nierschade wordt veroorzaakt. Het virus wordt overgedragen door het inademen van besmette virusdeeltjes die voorkomen in de urine en speeksel van knaagdieren. Ook direct contact via de huid – via een beet bijvoorbeeld – met een besmet knaagdier kan leiden tot een infectie.

Figuur 25. Bijenbekje

- herstel kapotte rioleringen en gaten in muren onmiddellijk. Een huismuis murwt zich door een opening van 0,5 cm;
- dicht gaten, scheuren en kieren in muren en vloeren;
- laat rioolputjes dicht;
- plaats een vliegenraam in elk venster dat open kan;
- ruim altijd en overal alle afval op. Vermijd langdurige opslag. Op die manier neem je tegelijk schuilplaats en voedsel weg;
- plaats materiaal in berguimtes vrij van de wanden;
- verwijder in de keuken bakvet van het fornuis, broodkruimels op de vloer of in het broodrooster, etensresten op en in pannen, et cetera;
- zorg ervoor dat de dieren niet via ruwe oppervlaktes, keukenhanddoeken, schotelvodden of elektrische kabels op tafels, het aanrecht en kastjes kunnen klimmen;
- bewaar eten altijd in plastic dozen of potten met een goed sluitend deksel. Laat geen eten in open verpakkingen rondslingeren;
- geef huisdieren 's morgens eten en niet teveel zodat het meeste voedsel 's avonds op is. Huismuizen zijn namelijk voornamelijk 's nachts actief.

Besmetting met mogelijke ziektekiemen kan worden vermeden indien volgende preventieve maatregelen in acht worden genomen :

- vermijd direct contact met de knaagdieren en hun schuilplaatsen. Dat geldt voor levende én dode exemplaren, inclusief hun urine, ontlasting en speeksel. Zo loop je niet het risico op een eventuele besmetting;
- draag altijd wegwerphandschoenen als je dode muizen, uitwerpselen, resten van nesten of mogelijk door huismuizen besmette materialen aanraakt;
- was handen grondig met water en zeep na mogelijk contact;
- neem contact op met een professionele verdelger indien een nest moet worden verwijderd;
- gebruik nooit een stofzuiger of een borstel om nesten op te ruimen. Op die manier kunnen mogelijke ziektekiemen via de lucht worden verspreid. Maak ruimtes altijd eerst proper met water en zeep;
- kuis het oppervlak met water en zeep nadat een nest is verwijderd. Desinfecteer nadien die oppervlaktes (bv. met een 10% bleekmiddel-oplossing);

- ventileer ruimtes die lang afgesloten zijn geweest zoals berghokken, zolderkamers of kelders waar muizennesten kunnen zitten vooraleer je ze betreedt.

4. Bestrijding

Bestrijding van huismuizen is zinloos zonder dat goede **(fysieke) weringsmiddelen** en andere preventiemaatregelen zijn uitgerold. Dat is dus altijd een belangrijke stap, ook als muizen al aanwezig zijn. Worden die maatregelen toegepast, dan duiken huismuizen enkel nog sporadisch op; en dan voornamelijk op plaatsen waar toch steeds weer eten te scoren valt.

Om huismuizen effectief te bestrijden, kunnen **mechanische bestrijding** (muizenvallen- en klemmen) en gif (**rodenticiden**) worden ingezet. De eerste manier geniet altijd de voorkeur, maar is helaas in de praktijk de minst succesvolle. In de meeste gevallen wordt de vrijgekomen plek vrijwel direct weer ingenomen door nieuwe exemplaren. Muizenvallen zullen enkel het aantal dieren beperken, maar in geval van een echte plaag het probleem niet volledig wegnemen.

Figuur 26. Muizenklem

Figuur 27. Voorbeeld van een muizenval

Gif is het laatste redmiddel en moet pas worden ingezet wanneer mechanische bestrijding onvoldoende resultaat geeft. Rodenticiden doden de muizen twee tot zes dagen nadat ze een dodelijke dosis opgegeten hebben. De dode muizen drogen uit en beginnen niet te stinken. De bestrijdingsmiddelen kunnen giftig zijn voor andere dieren en mensen. Voorzichtigheid is dus altijd geboden. Is de plaag ernstig, dan wordt best een professionele verdelger gecontacteerd.

Voor het bestrijden van huismuizen gaat Beschut Wonen Antwerpen in zee met de dienst Dierenoverlast van de stad Antwerpen. Medewerkers, noch bewoners gaan zelf aan de slag met mechanische of chemische bestrijdingsmiddelen.

Ratten

1. Wat zijn ratten ?

Net als huismuizen zijn ratten **knaagdieren**. In België komen er twee soorten ratten voor. Er moet namelijk een onderscheid worden gemaakt tussen zogenaamde bruine en zwarte ratten, wetenschappelijk respectievelijk aangeduid als *Rattus norvegicus* en *Rattus rattus*. De meest voorkomende is de bruine. Die heeft zich over het hele Belgische grondgebied verspreid.

In de natuur treft men weinig **zwarte ratten** aan; die worden doorgaans wél aangetroffen in agrarische gebieden (in schuren en stallen), in havens zoals die van Antwerpen (in pakhuizen) en ten slotte ook steeds meer in stedelijke gebieden (zoals supermarkten)⁸⁴. De zwarte rat leeft graag hoog in gebouwen. Niet voor niets wordt hij ook wel dak- of zolderrat genoemd. In tegenstelling tot de bruine variant, die veel meer nood heeft aan water, kan hij goed overleven op droge plaatsen. Holen worden vaak uitgeknaagd door betimmeringen heen; inclusief dikke isolatieplaten.

De zwarte rat is zeer slank gebouwd en wordt gekenmerkt door een vrij spitse snuit, grote kraalogen, grote oren en een lange dunne staart die langer is dan zijn lichaam. Volwassen exemplaren zijn, zonder staart, 14 à 23 cm lang en wegen ongeveer 150-250 gram. Rug en buik zijn doorgaans blauwgrijs tot zwart; al bestaan er ook kleurvariëteiten.

Het zijn schuwe dieren die vooral 's nachts actief zijn. Elke leefgroep heeft zijn eigen territorium. Hun voornaamste zintuigen zijn hun reukzin en snorharen. De zwarte rat is een alleseter, met een uitgesproken voorkeur voor granen, zaden, vruchten en andere zetmeel-houdende producten. De zwarte rat is overigens een knaagdier dat aan voorraadvorming doet.

Zwarte ratten leven normaal twee jaar en zijn geslachtsrijp na drie maanden. Een worp bestaat doorgaans uit zes tot tien jongen. Per jaar kan een vrouwelijke zwarte rat tot wel 56 jongen krijgen. Ze vormen regelmatig grote sociale groepen, waarvan sommige wel kunnen bestaan uit zestig exemplaren. Wanneer een populatie te groot wordt voor een territorium – en er dus te weinig eten of plaats is – migreren ze. In stedelijke gebieden is de huiskat hun belangrijkste natuurlijke vijand.

Bruine ratten zijn territoriale dieren die in kleine groepen leven. Hun voornaamste fysieke kenmerken zijn een lichaamslengte van 22 à 30 cm en een lichaamsgewicht van ongeveer een halve kilo. Kenmerkend verder is grijsbruine rug en een lichtere buik; en de dikke, vrijwel kale staart. Bruine ratten hebben dus een stevigere lichaamsbouw dan hun zwarte soortgenoten.

Het zijn bijzonder vruchtbare dieren die zich snel en massaal kunnen voortplanten. Vrouwtjes hebben meerdere worpen per jaar, met vijf à zeven jongen per keer. Die jongen zijn op hun beurt al geslachtsrijp na drie maanden. De gemiddelde levensduur van een bruine rat in onze contreien is twaalf maanden.

Ratten, en dan vooral de bruine, zijn zogenaamde **cultuurvolgers**. Dat zijn dieren die gebruikmaken van de mogelijkheden die de mens hen biedt. Waar er mensen zijn, zijn er bijgevolg ook bruine ratten. Ze vormen een integraal onderdeel van de (stads)natuur en de menselijke habitat. Ze passen

---

⁸⁴ Historisch gezien kwamen zwarte ratten mee met schepen vanuit zuidoost Azië. Sinds de Middeleeuwen hebben ze zich over gans het Europese continent weten te verspreiden. Het zijn zij die, via de rattenvlo, verantwoordelijk waren voor de beruchte pestepidemieën.

zich makkelijk aan en hebben weinig angst voor de mens. Het zijn uitstekende klimmers, zwemmers en gravers.

Bruine ratten zijn nachtdieren die alles eten. Hun belangrijkste zintuig is hun reukzin. Het zijn opportunistische fijnproevers met een uitgesproken voorkeur voor granen, groenten, fruit, vlees en vis. De bruine rat heeft veel water nodig en prefereert daarom waterrijke leefgebieden.

Figuur 28. Bruine rat (*Rattus norvegicus*)

Figuur 29. Zwarte rat (*Rattus rattus*)

2. Gezondheidsrisico's

Zwarte en bruine ratten kunnen, net als huismuizen, verschillende **ziekteverwekkers** zoals virussen, bacteriën of parasieten bij zich dragen waar mensen ziek van kunnen worden⁸⁵. Dit kan via direct contact, of als mensen in contact komen met water, grond of voedsel dat besmet is met speeksel, uitwerpselen of urine. Zwarte ratten bijvoorbeeld consumeren gemiddeld vijftien gram voedsel per dag en bevuilen daarbij voedselvoorraden met hun uitwerpselen en urine.

Sommige ziekteverwekkers zijn zeldzaam. Een bekend voorbeeld van een ziekte die bruine ratten aan mensen kunnen overdragen is de **ziekte van Weil**, ook wel *leptospirose*⁸⁶ geheten. Die komt over de hele wereld voor, maar het aantal mensen dat ziek wordt door leptospirose in Vlaanderen is beperkt. Voor de mens is de grootste risicobron oppervlaktewater dat besmet is door rattenurine. De leptospira-bacterie kan in dat geval via de slijmvliezen of via open wonden het menselijke lichaam binnen dringen. Daarnaast kunnen bruine en zwarte ratten drager zijn van het hantavirus, dat ernstige nierschade kan veroorzaken.

3. Preventie- en weringsmaatregelen

---

⁸⁵ In theorie kunnen ratten daarnaast ook **dierziekten** zoals varkenspest of pseudovogelpest overdragen.

⁸⁶ In Nederland worden per jaar gemiddeld dertig gevallen van veelal ernstige leptospirose gediagnosticeerd. Ongeveer 1/3 van de gemelde infecties worden opgelopen (tijdens vakanties) in het buitenland, met name in tropische bestemmingen.

Geef ratten geen kans en daarmee is elke mogelijke overlast voor het grootste gedeelte al vermeden. Ook in het geval van ratten geldt namelijk het principe dat voorkomen beter is dan genezen. De meeste effectieve ingrepen zijn zij die rechtstreeks ingrijpen op de mogelijkheden van ratten om eten en schuilplaatsen te vinden. Ratten zijn niet gebonden aan een specifieke woning. Daarom wordt aangeraden om zo veel mogelijk collectief tewerk te gaan. Het informeren van en bij burens; en het vervolgens ondernemen van gezamenlijke acties geniet de voorkeur op soloslim-ingrepen.

Beproefde concrete, eenvoudige **fysieke en organisatorische maatregelen** zijn :

- maak in woningen en gebouwen gaten en openingen van meer dan 1 cm dicht. Een maximale opening van 0,5 cm is aangewezen. Dit geldt ook voor daken en gevels;
- onderhoud rioolstelsels goed. Kijk erop toe dat riolen geen gebreken (zoals breuken) vertonen. Dat is vooral belangrijk in het geval van de bruine rat;
- plaats metalen bolroosters op hemelwaterafvoeren;
- hou ruimtes en de omgeving proper;
- onderhoud erven, terrein, (binnen)tuinen, kelder, garages, tuinhuisjes, et cetera;
- laat geen voedsel, inclusief diereneten, rondslingeren in tuinen. Fruit-of notenbomen (ook fruit en vruchten die op de grond liggen) trekken (zwarte) ratten aan. Doe regelmatige inspecties;
- controleer regelmatig opgeslagen voedselvoorraden;
- zorg dat eten onbereikbaar is. Sluit alle etenswaren/resten af in goed gesloten (bij voorkeur metalen) recipiënten;
- neem (potentiële) schuilplaatsen weg of sluit ze af;
- voorkom dichte begroeiing tegen gebouwen;
- ruim afval op en berg het op in goed afgesloten containers.

4. Bestrijding

Zoals eerder vermeld planten ratten zich snel voort, zeker in ideale omstandigheden. Het is dus zaak om populaties zodanig onder controle te houden dat ze niet voor overlast (dreigen te) zorgen. Dat hebben we, als mens, (gelukkig) zelf in grote mate in handen. Niettemin zorgt de mens, vaak ongemerkt en onbedoeld, voor omstandigheden die ideaal zijn voor ratten om zich op te houden en te vermenigvuldigen, namelijk een combinatie van voedsel, warmte en schuilplaatsen. Het is dus een kwestie om hen niet uit te nodigen. Toch ervaren mensen regelmatig overlast van de bruine rat. Dat is het geval wanneer de mens zijn afval niet goed afvoert. Een stedelijke omgeving zoals Antwerpen met zijn ontelbare openbare vuilnisbakken, restaurants, cafés, evenementen, enzovoort en een uitgebreid en oud riolenstelsel is bovendien een regelrecht paradijs voor ratten. Zeker in de zomer is het probleem het grootst. Met preventiemaatregelen alleen is de kans groot dat je achter het net vist.

Ratten bestrijden is vanuit een technisch standpunt echter haast onmogelijk. Het effect van ze doden en vangen is namelijk van gelimiteerde duur. Wanneer er niets aan de werkelijke oorzaak wordt gedaan - namelijk de non-stop aanwezigheid van voedsel/afval - herstelt de populatie zich snel. Wat helpt, is inzetten op **preventie- en weringsmaatregelen** om op die manier de populatie onder controle te houden, maar controle is uiteraard **geen definitieve oplossing**. Een rattenvrij Antwerpen, met zijn haven, Schelde, parken en oude stadruien is nu eenmaal ondenkbaar.

Ratten wil je ook om andere redenen niet in huis. Ze veroorzaken immers **knaagschade** aan onder andere verpakkingsmaterialen, isolatie, houten vloeren, houten wanden en dakbeschot, leidingen en kabels. Van ratten is ten slotte geweten dat ze in woningen soms de rust kunnen verstoren.

Het ongedierte te lijf gaan met **chemische bestrijdingsmiddelen** wordt niet aangeraden. Biociden zijn niet alleen slecht voor het leefmilieu, maar kunnen bovendien resistentie veroorzaken. Daarnaast is er de kans dat dieren die vergiftigde ratten eten op hun beurt worden vergiftigd.

Wanneer preventieve en weringsmaatregelen geen zoden aan de dijk zetten is het gebruik van rodenticiden, eventueel in combinatie met andere bestrijdingsmethoden, als laatste redmiddel te overwegen. Fysiek kunnen de dieren het best worden bekampt met behulp van (klap)vallen. Die vallen moeten worden geplaatst op de looppaden van ratten, zodanig dat ze onbereikbaar zijn voor andere dieren of kinderen, bijvoorbeeld in een speciaal hiervoor bestemde rattenkist. Omdat ratten dit soort looplijnen volgen als dekking moeten deze kisten altijd tegen de muur van een gebouw worden geplaatst. Ratten zijn niet alleen nieuwsgierig, maar even goed argwanend ten opzichte van alles wat binnen hun leefgebied gebeurt. Dat geldt dus ook voor vallen. Het op voorhand plaatsen van voer om hen te lokken is bijgevolg aangewezen. Zodra ze het vertrouwen, zullen ze er komen eten. Dat kan echter enkele dagen duren. Wanneer de voederpek goed gefrequent wordt, kan het lokvoer worden vervangen door een of meerdere klemmen. Om te vermijden dat ratten, die niet onmiddellijk worden gedood door de val, met klem en al verdwijnen, dienen deze te worden vastgezet.

Dat alles is echter **specialistenwerk** en wordt bijgevolg niet aangeraden voor particulieren. Gevangen exemplaren kunnen in de afvalcontainer worden gegooid.

Voor het bestrijden van ratten is het daarom aangewezen om beroep te doen op de deskundigheid van de dienst Dierenoverlast van de stad Antwerpen; of op een **professionele verdelgingsfirma** die voldoende ervaring, middelen en knowhow in huis heeft voor het verdelgen van zwarte en bruine ratten. Zij zullen op basis van hun bevindingen en expertise een aangepast bestrijdingsplan uitwerken, rekening houdend met de specificaties van de rattensoort die voor overlast zorgt. Het is immers de bedoeling om niet alleen de aanwezige ratten te bestrijden, maar ook om te voorkomen dat zich weer individuen zullen vestigen en er zich opnieuw een nieuwe overlast veroorzakende populatie kan ontwikkelen. Een onoordeelkundige aanpak kan immers averechts uitdraaien; en de intelligente en opportunistische zwarte rat bijvoorbeeld ongewild meer kansen bieden dan hem daadwerkelijk bestrijden.

Figuur 30. Rattenklem

Figuur 31. Rattenval

Risicobeoordeling

1. Algemeen

Het probleem met de aanwezigheid van schadelijke biologische agentia binnen Beschut Wonen Antwerpen dient te worden benaderd vanuit de **preventiehiërarchie**. Voorkomen is beter dan genezen: dát is de premisse. Het uiteindelijke doel is het vermijden van schade. Niet alleen wat de **gezondheid** betreft van bewoners en personeelsleden, maar ook wat het **imago** betreft van Beschut Wonen Antwerpen als een betrouwbare instantie.

Figuur 32. Preventiehiërarchie (voorbeeld)

Het globale preventiebeleid bestaat uit drie fases, namelijk **primaire, secundaire en tertiaire preventie**. Dat komt neer op de sequentie : **risico's voorkomen, schade voorkomen** en ten slotte **schade beperken**. (zie ook p.14)

In de eerste fase is het zaak te vermijden dat een ziekte, infectie, allergie of vergiftiging via toxines de kans krijgt zich te manifesteren. Er wordt a priori gehandeld; met andere woorden vóór er sprake is van schade. Risico's worden voorkomen/geëlimineerd/bestreden op beleidsniveau. Instrumenten om dat te realiseren zijn informatiedoorstroming en sensibilisering van alle mogelijk blootgestelde mensen. Sleutels tot succes zijn **bewustwording en educatie**. Formele verankering kan (in de toekomst) gebeuren via het Globaal Preventieplan (GPP) en het Jaaractieplan (JAP).

Fase 2 omhelst de zogenaamde secundaire preventiemaatregelen: het doel is schade te voorkomen door risico's te bestrijden bij de bron. Het instrument om dit te doen is de **risicoanalyse**. (zie bijlage IV)

Voor werknemers die worden blootgesteld aan biologische agentia verplicht de wet om een **specifieke risicoanalyse** op te maken. Het betreft hier meer bepaald 1 van de 40 zogenaamde specifieke risicoanalyses⁸⁷. Deze risicoanalyse dient te worden opgenomen in het risicodossier van de

⁸⁷ Preventiezakboekje, editie 2021. p. 394-395

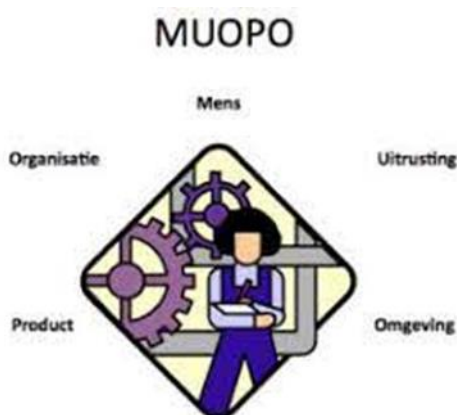

organisatie. Het is aan Beschut Wonen Antwerpen zélf om de periodiciteit van die risicoanalyse te bepalen. Gezien de beperkte kans op blootstelling aan scabiës of plaagdieren kan die worden opgenomen in het Globaal Preventieplan (GPP), dus vijfjaarlijks. Telkens wanneer er een (significante) wijziging van de omstandigheden die van invloed kunnen zijn op de blootstelling van werknemers aan biologische agentia en plaagdieren (bijvoorbeeld bewoners met een andere of eerder onbekende psychische kwetsbaarheid) plaats vindt, moet de risicobeoordeling worden herhaald. Dit is eveneens aangewezen wanneer een personeelslid van Beschut Wonen Antwerpen wordt getroffen door een infectieziekte (in casu scabiës) als gevolg van een blootstelling tijdens het werk; of bedwantsen mee naar kantoor of huis neemt.

Indien schade, ondanks de primaire en secundaire preventiemaatregelen, niet kan worden vermeden, dan is het belangrijk om die **schade zo minimaal mogelijk** te houden. Lessen moeten worden getrokken om herhaling en/of nieuwe gevallen in de toekomst te vermijden. Arbeidsprocessen en werkplekken kunnen worden aangepast; er kunnen nuttige lessen worden getrokken uit uitbraken of besmettingen. Waar in fase 1 en 2 de focus grotendeels ligt op het niveau van het beleid en de organisatie, ligt die bij de tertiaire preventie op het niveau van het individu. Met de mens en zijn/haar gedrag, zoals altijd, als de eeuwige achillespees.

2. MUOPO

Alvorens de noodzakelijke maatregelen getroffen kunnen worden, moeten de **gevaren(dragers)** worden **geïnventariseerd**. Vervolgens moeten de risico's ("de kans op een bepaald negatief scenario") worden vastgesteld en nader bepaald. Ten slotte moet de werkgever de risico's beoordelen en evalueren. Door het implementeren van preventiemaatregelen (algemene en hygiënische) kunnen de beroepsrisico's enigszins worden gekwantificeerd, beheerst en terug gebracht tot een aanvaardbaar niveau. Preventiemaatregelen worden niet alleen genomen op het niveau van de werkposten/functies, maar ook op het niveau van de organisatie en het individu.

Figuur 33. MUOPO grafisch

Een beproefde methode om gevaren(dragers) en schade in beeld te brengen, is het zogenaamde **MUOPO-systeem**. MUOPO staat voor :

- ➔ **Mens** (gedrag, bekwaamheid, kennis, deskundigheid, motivatie en persoonlijke beschermingsmiddelen)
- ➔ **Uitrusting** (de 'arbeidsmiddelen' – gereedschap en apparatuur)

- ➔ **Omgeving** (omgevingsfactoren – kantoor, garage, groepswoning)
- ➔ **Product** (producten en materialen - van grondstof tot afgewerkt product, afval...)
- ➔ **Organisatie** (werkmethodes en procedures)

Deze vijf elementen helpen een organisatie bepalen op welke van de vijf gevarendragers er nadelige gevolgen (in de vorm van schade) kunnen optreden. Gevaren zijn met andere woorden eigenschappen die toegekend kunnen worden aan de mens, uitrusting, omgeving, product en/of organisatie. Vertaald naar de specifieke situatie van Beschut Wonen Antwerpen zien die elementen er als volgt uit :

MENS	UITRUSTING	OMGEVING	PRODUCT	ORGANISATIE
Medewerkers Beschut Wonen Antwerpen zijn onvoldoende geïnformeerd en opgeleid over de (mogelijke) risico's die volgen uit blootstelling aan schurft en plaagdieren.		Groepswoningen in oude gebouwen		Beschut Wonen Antwerpen beschikt niet over een Comité voor preventie en bescherming op het werk (CPBW). Overleg met en inspraak van het personeel wat betreft het welzijnsbeleid is (nog) niet volledig structureel verankerd in de organisatie.
		Aanwezigheid van met stof bedekte meubels en stoffen vloerbekleding		Beschut Wonen Antwerpen beschikt niet over een Globaal Preventieplan (GPP) en een Jaaractieplan (JAP) Welzijn op het werk. Er is geen Dynamisch Risicobeheersingssysteem (DRBS). Welzijn wordt in grote mate reactief aangepakt. Er zijn met andere woorden nog geen systemen geïmplementeerd die de continue opvolging en evolutie van de risico's en het beheer ervan garanderen.
		Bouwfysische kenmerken van de (groeps)woningen (kelders en zolders met kieren, gaten, ...)		Beschut Wonen Antwerpen beschikt niet over informatie, voorlichtings- en opleidingsengagement .

		Algemeen gebrek aan hygiëne, orde en netheid (in kamers en gemeenschappelijke ruimtes zoals sanitair, leefruimtes en keukens)		Beschut Wonen Antwerpen beschikt niet over een identificatie en inventarisatie van gevaren en risico's , noch een risicobeoordeling.
		Geografische inplanting van woningen in hoog-risicobuurtten (plaagdieren)		
		Psychische kwetsbaarheid/pathologie bewoners (persoonlijke hygiëne, gebrek aan kennis en inzicht risico's, binnenbrengen van spulletjes (zoals knuffelbeesten), ..)		

3. Methodiek

Om gevaren en risico's in beeld te (kunnen) brengen bij Beschut Wonen Antwerpen kwamen er op het eerste gezicht drie manieren in beeld om dat te doen : via de zogenaamde **SOBANE-strategie/ Déparis-methode**, het toepassen van de algemene **Checklist EU-OSHA** (European Agency For Safety And Health At Work) of via een **kwantificeringsmethode** (zoals Fine & Kinney of een risicomatrix).

3.1. SOBANE-strategie (Déparis-methode)

De **SOBANE-strategie (Déparis-methode)** staat voor Opsporing, Observatie, Analyse en Expertise. De eerste twee fases, namelijk Opsporing en Observatie, zijn op zich een haalbare kaart. Opsporing is gebeurd door werknemers, inclusief leidinggevendenden, van Beschut Wonen Antwerpen zelf. Zij hebben zelf vastgesteld dat er kakkerlakken zijn in bepaalde woningen; dat bij bepaalde bewoners schurft werd vastgesteld; dat bedwantsen moesten worden bestreden in kamers; en dat er sprake is van huismuizen op heel wat locaties. Onderzoek op een volgend niveau (Analyse en finaal ook Expertise) is alleen noodzakelijk indien blijkt dat na het invoeren van de verbeteringen de situatie nog steeds onaanvaardbaar blijft. De noodzaak om over te gaan tot een volgend niveau hangt in grote mate af van de complexiteit van de arbeidssituatie. Die is in het geval van Beschut Wonen Antwerpen vrij eenvoudig.

Voordelen van deze methode zijn dat het allemaal **snel, eenvoudig en goedkoop** kan worden opgezet. Daar tegenover staat dat de methodiek in het algemeen en de checklijsten in het bijzonder handiger en relevanter zijn in contexten waar het draait om welbewuste blootstelling zoals laboratoria bijvoorbeeld. Binnen een omgeving als Beschut Wonen Antwerpen biedt de methodiek echter **te weinig houvast**. Het blijft allemaal wat **te vrijblijvend**; en er is bovendien **geen sprake van een kwantificering van de risico's** (risico-evaluatie). Dat is een opvallend manco, aangezien de

gevolgen aan blootstelling aan scabiës bijvoorbeeld ernstiger zijn dan aan bedwantsen of kakkerlakken. Preventie, bij voorkeur via eenvoudige oplossingen, primeert boven risico-evaluatie. Daar is op zich niets mis mee, maar daarmee is de honger naar een degelijke risico-evaluatie niet gestild.

Een aantal **algemene principes wat preventiemaatregelen betreft** kunnen wél worden gedestilleerd uit de SOBANE-strategie (Déparis-methode). Ze zijn en blijven relevant in het kader van risicobeheersing. Het ene gevaarlijke biologisch agens – volgens de preventiehiërarchie - vervangen door een biologisch agens dat niet of minder gevaarlijk is voor de gezondheid van de werknemers is binnen Beschut Wonen Antwerpen uiteraard niet aan de orde. Het werk is niet van dien aard dat zoiets überhaupt mogelijk is. Risico's kunnen natuurlijk altijd worden geminimaliseerd door het toepassen van een aantal preventieve maatregelen, zijnde :

- beperking van het aantal werknemers dat wordt of kan worden blootgesteld – wie niet in de (groeps)woningen hoeft te zijn, moet er bijgevolg ook niet komen;
- collectieve beschermingsmaatregelen of, wanneer de blootstelling niet met deze maatregelen kan worden vermeden, individuele beschermingsmaatregelen;
- hygiënische maatregelen (de basishygiëne in de woningen);
- eet- en drinkverbod in zones waar een kans op besmetting met biologische agentia bestaat – woonbegeleiders eten normaal gezien niet op locatie;
- was- en toiletfaciliteiten ter beschikking stellen van de werknemers – woonbegeleiders maken meestal gebruik van het toilet in het aanloopadres Falconrui;
- opstelling van een protocol voor ongevallen/incidenten.

Wat relevant en bruikbaar was van de checklist werd gezamenlijk ingevuld met de adjunct-coördinator ondersteunende dienst en administratie.

3.2. Checklist EU-OSHA

De Checklist EU-OSHA is net als de SOBANE checklist een goeie basis voor een **inventarisatie van gevaren**, maar niet voor een (kwantitatieve) risicobeoordeling. Bovendien bestaat er op dit moment enkel een Engelstalige versie van. De gevaren ('hazards') worden in de algemene checklist onverdeeld in zeven onderdelen, namelijk activiteiten, werknemers, werkplek, organisatie, Persoonlijke Beschermingsmiddelen (PBM's), hygiëne en EHBO. Over risico's ('risks') wordt niet gesproken. Aan diezelfde zeven domeinen worden vervolgens de preventiemaatregelen getoetst. De resultaten zijn weliswaar niet helemaal onbruikbaar; al zijn ze in de eerste plaats **louter informatief en indicatief**. Als methodiek voor risicoanalyse heeft de EU-OSHA checklist te weinig om het lijf.

De vragenlijst werd niettemin voorgelegd aan Beschut Wonen Antwerpen en vervolgens, los van elkaar, ingevuld. De resultaten bevestigden alle wederzijdse bevindingen en vermoedens over de organisatie voor het volle pond. (*zie bijlage V*)

3.3. Risicomatrix (5x5)

Bovenstaande checklists en MUOPO leverden een prima en (voor zover dit mogelijk is) volledige identificatie en inventaris op van mogelijke gevaren waarmee bepaalde categorieën van medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen – de zogenaamde eerder vermelde gevarendragers – kunnen worden geconfronteerd. Om te kunnen komen tot een gegronde risicobeoordeling ontbreken een aantal cruciale parameters, meer bepaald 'blootstelling' en 'effect' (of schade). Die zijn terug te vinden in de veel gebruikte Risico-Inventarisatie & Evaluatie Methode van Fine & Kinney.

Die wordt doorgaans in het uitstelraam gezet als objectief, maar dat is op zijn minst discutabel. Zeker in een organisatie als Beschut Wonen Antwerpen zijn de zaken niet altijd zwart of wit. In een laboratoriumcontext bijvoorbeeld liggen de kaarten veel duidelijker. (En dan nog.) Bovendien zorgt vooral de derde **factor ('waarschijnlijkheid')** in het participatieve proces voor veel en lange discussies. De kans is immers reëel dat iedere deelnemer aan het proces een risico anders beoordeelt. Dit geeft dan weer telkens een andere uitkomst. Ook dat is een mogelijke achillespees van Fine & Kinney.

Daarom – én het feit dat de Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD) al jaren zweert bij 5x5 risicomatrixen, onder meer bij het opmaken van alle functieanalyses – werd geopteerd voor deze methodiek. (Tegelijkertijd en eerlijkheidshalve kan dus worden gesteld dat de methodiek min of meer werd opgelegd.) Ten slotte biedt een 5x5 risicomatrix ook **voordelen op het visuele vlak**. Het ziet er goed uit, is duidelijk en makkelijk te interpreteren omdat verbeteringen ook effectief zichtbaar worden gemaakt. Als nadeel wordt soms geopperd dat een 5x5 matrix een middelste waarde biedt (die bijvoorbeeld niet bestaat in een 4x4 versie) en dat daardoor de kans bestaat dat deelnemers (bij twijfel) de neiging hebben om voor die neutrale zone te opteren. Het resultaat van de risicoanalyse sluit dit echter uit. Alle risico's landen na preventiemaatregelen in de groene zone; er kan met andere woorden veilig worden gewerkt.

		1	2	3	4	5
		BLOOTSTELLING				
	EFFECT	jaarlijks	meerdere x/jaar	maandelijks	wekelijks	dagelijks
1	geen letsel	1	2	3	4	5
2	EHBO/nadelig gevoel bij het werk	2	4	6	8	10
3	letsel kort verzuim	3	6	9	12	15
4	letsel langdurig verzuim	4	8	12	16	20
5	blijvend letsel/dood	5	10	15	20	25

Figuur 34. Risicomatrix (5x5)

De blootstellingsfrequentie – van jaarlijks tot dagelijks – geeft aan hoe vaak er onveilige handelingen worden uitgevoerd en/of hoe vaak de blootstelling aan een gevaarlijke toestand zich kan voordoen.

Als direct gevolg van die blootstellingsfrequentie kan er ook schade optreden: dat is het effect van die blootstelling. Daarin zit eveneens een gradatie: van geen letsel tot blijvende invaliditeit of zelfs dood. De omvang of grootte van de schade is dus het effect.

Blootstelling (B) en effect (E) leveren na vermenigvuldiging ($B \times E$) een getal op, namelijk het risicogetal.

In de gehanteerde matrix (van de Gemeenschappelijke Preventiedienst) werd er bewust voor gekozen om het groene gedeelte zo klein mogelijk te houden. Het is niet de bedoeling om te veel aanvaardbare risico's te creëren. Het is altijd de intentie om zaken te verbeteren en dat ook visueel te doen opvallen.

	<i>Risico is weinig significant en dus aanvaardbaar. Er kan veilig worden gewerkt.</i>
	<i>Er is een significant risico. Maatregelen zijn te nemen op lange termijn om risico's te beperken. Werken aanvatten en ke l onder voorbehoud.</i>
	<i>Er is een significant risico met ernstige gevolgen of een significant risico dat courant voorkomt. Maatregelen zijn te nemen op korte termijn om risico's te beperken. Negatief advies tot aanvatten van werkzaamheden.</i>
	<i>Er is een onaanvaardbaar hoog risico. Onmiddellijke actie is vereist. Werkzaamheden moeten worden stopgezet.</i>

Figuur 35. Legende kleurencodes/risicoklassen

4. Goed om weten

1. Alle medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen die op regelmatige basis plaatsbezoeken brengen aan de groepswoningen – de zogenaamde “schadedragers”, in casu de woonbegeleiders (inclusief stagiairs), de klusjesman/onderhoudsmedewerker en de coördinator en zijn adjuncten – hebben uitsluitend normaal contact met de bewoners. Contacten zijn terug te brengen tot **normale sociale interactie tussen mensen**. Lees : gesprekken en (in mindere mate) activiteiten. Er is nooit sprake van nauw lichamelijk contact, zoals bijvoorbeeld het geval is bij verpleegkundigen. Blootstelling bij Beschut Wonen Antwerpen is niet alleen niet welbewust; het is ook louter incidenteel.
2. De arbeidstijd in het algemeen en dus de **blootstellingstijd** in het bijzonder van de woonbegeleiders (en stagiairs) en de klusjesman/onderhoudsman op locatie bedraagt respectievelijk 60 à 65% en 95%. Dat betekent dat in theorie de laatste grotendeels en de andere meer dan de helft van hun werktijd mogelijk blootgesteld kunnen worden aan schurft en plaagdieren. Het kan verder niet worden uitgesloten dat personeelsleden binnen de organisatie zelf zorgen voor ongewilde overdracht van scabiës, bedwantsen en/of kakkerlakken. Het is eveneens niet onmogelijk dat ze het ongedierte mee naar huis nemen. De kans is klein, maar niet nul.
3. De **wijze van overdracht** of besmetting – de zogenaamde “overdrachtsweg” van biologische agentia (in dit geval scabiës, dat we als dusdanig beschouwen) is binnen Beschut Wonen Antwerpen in normale omstandigheden beperkt. Overdracht via bloed of ander lichaamsvocht of via fecaal-orale⁸⁸ weg is in normale omstandigheden uitgesloten⁸⁹. Scabiës kan via de handen worden doorgegeven, maar dan moet er al echt sprake zijn van langdurig contact. Bedwantsen en kakkerlakken kunnen via rugzakjes, handtassen of kartonnen dozen van de ene omgeving naar de andere worden getransporteerd. Met huismuizen en ratten komen medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen nooit rechtstreeks in contact. Ziektekiemen afkomstig van kakkerlakken, huismuizen en (bruine) ratten kunnen in theorie via gecontamineerd voedsel worden overgedragen.
4. Indien er toch **schade** zou volgen uit de blootstelling dan is die doorgaans **heel beperkt**. Er zijn geen gevallen genoteerd waarbij medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen op het werk werden besmet met scabiës. Cases met nadelige gevolgen van blootstelling te wijten

⁸⁸ Een fecaal-orale besmetting is een besmetting door inname van ontlasting via de mond.

⁸⁹ In het leer- en trainingshuis De Grooff is het echter niet helemaal uit te sluiten. Héél occasioneel hebben woningbegeleiders geen andere keuze dan vervuild bedlinnen bijvoorbeeld op te ruimen. Hiervoor beschikken ze wel over wegwerpoverall (Tyvek) en rubberen handschoenen. Beschut Wonen Antwerpen heeft hiervoor een beknopte geschreven procedure opgesteld.

aan bedwantsen, kakkerlakken en/of knaagdieren zijn tot nader order eveneens onbestaande. Lichamelijke schade blijft in normale omstandigheden beperkt tot **jeuk**. Ernstigere gevolgen zoals de ziekte van Weil of nierschade kunnen worden uitgesloten indien medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen niets doen wat ze niet moeten doen. De voornaamste mogelijke nadelige effecten situeren zich op het **psychische of psychosociale vlak**. Plagdieren kunnen namelijk walging, schaamte, ongemak, onbehagen, prikkelbaarheid, angst, stress, enzovoort *triggeren*. Bij overexposure aan het thema kan zelfs bij (meer) gevoelige personeelsleden een bepaalde vorm van **smetvrees** ontstaan.

5. Conclusie

Zowel via de 5x5 risicomatrix, de SOBANE checklist als die van EU-OSHA blijkt dat zowel de blootstelling als de effecten (schade) beheersbaar en aanvaardbaar zijn. Gecombineerd volstaan ze ruimschoots als risicobeoordeling.

Het eenvoudig toepassen van de preventiehiërarchie garandeert een **lagere blootstelling**; en dus minder effect. In het geval van Beschut Wonen Antwerpen valt er in se niet veel te bestrijden aan de bron. De principes van eliminatie, vervanging en aanpassing zijn in deze context moeilijk toepasbaar. Scabiës kan je immers niet vervangen door een onschuldig lieveheersbeestje; bedwantsen kunnen op hun beurt niet de wereld uit worden geholpen. Toch kunnen heel wat risico's worden voorkomen. Diegene die niet voorkomen kunnen worden, worden geëvalueerd. Technische werings- en andere preventieve maatregelen, gecombineerd met basishygiëne in de (groeps)woningen, zijn de belangrijkste buffers om ongewenste bezoekers zoals parasieten of plagdieren (letterlijk) buiten de deur te houden. Geef ongedierte geen kans en de wedstrijd is al in grote mate gewonnen. Organisatorische maatregelen, goeie afspraken (onder meer in het huishoudelijk reglement voor bewoners én werk- en veiligheidsinstructies voor woonbegeleiders) plus opleiding en voorlichting kunnen het risico op blootstelling verder verminderen – tot een (voor iedereen) aanvaardbaar niveau. Wie niet in de huizen moet zijn heeft er ten slotte ook niets te zoeken. Door het aantal personeelsleden dat in contact zou kunnen komen met schurft of ongedierte te beperken tot het noodzakelijke kan al vanaf de startstreep veel onheil worden vermeden. Het gebruik van Persoonlijke Beschermingsmiddelen (PBM's) zoals wegwerphandschoenen of een mondmasker bijvoorbeeld wordt alleen in zeer uitzonderlijke gevallen toegepast. Conform de functieanalyses van de Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD) worden alle medewerkers van Beschut Wonen Antwerpen opgevolgd door Medisch Toezicht: woonbegeleiders en de klusjesman/onderhoudsmedewerker worden jaarlijks onderworpen aan een TBC-screening. De nodige vaccinaties – in casu voor Hepatitis AB en Triaxis (tegen difterie, tetanus en kinkhoest) – zijn voorzien. In geval van ziekte, allergie of infectie worden personeelsleden opgevolgd door de arbeidsartsen van de Gemeenschappelijke Preventiedienst (GPD).

De **beheersingsmaatregelen** kunnen (indien beheersingsniveau van Bijlage VII.1-1 van de Codex over het Welzijn op het Werk 2 wordt gehanteerd als praktische houvast) worden teruggebracht tot volgende **vier relatief eenvoudige handvaten** :

- a. **algemene preventiemaatregelen** (inclusief technische maatregelen zoals bouwfysische wering)
- b. **hygiënische maatregelen** (toepassen regels basishygiëne – hou de boel netjes!)
- c. **kennisgeving aan en opleiding** van werknemers die niet welbewust blootgesteld kunnen worden
- d. **gezondheidstoezicht**

Geraadpleegde bronnen

Algemeen

1. *Codex over het Welzijn op het Werk* – Editie 2021-22 (Wolters Kluwer)
2. *Preventieboekje* - Editie 2021 (Wolters Kluwer)
3. *SOBANE Strategie en opsporingsgids Déparis* (Reeks SOBANE-strategie – Het Beheer van Beroepsgebonden risico's). Editie januari 2007.
4. *Biologische agentia* (Reeks SOBANE-strategie - Het Beheer van Beroepsgebonden risico's). Editie april 2005
5. Biocide. <https://biocide.be/nl>. Geraadpleegd op 24/05/2022.
6. Wikipedia. Plaagdieren. <https://nl.wikipedia.org/wiki>. Geraadpleegd op 31/05/2022, van <https://nl.wikipedia.org/wiki/Plaagdier>.
7. *Ik geef je de hand? Onderzoek naar risico's van biologische agentia voor de personeelsleden van het OCMW Leuven*. Eindwerk Aanvullende vorming voor preventieadviseurs niveau 1 Diepenbeek, november 2020 (vertrouwelijk) door Carinne Huygens.

Bronnen (Schurft)

1. VRT.be (2021, 9 december). *Schurftpatiënte uit Beveren getuigt: "Al 7 weken in isolatie met 5 kinderen, deze nachtmerrie blijft maar duren"*. www.vrt.be. Geraadpleegd op 04/04/2022, van <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2021/12/09/schurftuitbraak-sint-niklaas/s://www.vrt.be/vrtnws/nl/2021/12/09/schurft-sint-niklaas-beveren-getuigenis/>
2. VRT.be (2022, 14 februari). *Schurft rukt nu ook in regio Leuven op, apothekers overspoeld met vraag naar medicatie*. www.vrt.be. Geraadpleegd op 04/04/2022, van <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/02/14/schurft-in-opmars-in-regio-leuven-apothekers-overspoeld-met-vraag/>
3. PreventActio maart 2022 "Schurft: krabben waar het jeukt?" p.6
4. Mensura.be . *Infodocument schurft*. www.mensura.be. Geraadpleegd op 04/04/2022, van <https://www.mensura.be/uploads/media/54d1ea4e55980/schurft.pdf>
5. Zorg en Gezondheid. "Scabiës in een leefgemeenschap. Hoe aanpakken?" www.zorg-en-gezondheid.be. Geraadpleegd op 08/04/2022, van www.zorg-en-gezondheid.be/sites/default/files/atoms/files/2018_brochure%20scabies%20in%20LG_sprea_d.pdf
6. *Wat te doen bij schurft (scabiës)* - Draaiboek voor eerstelijnsverleners. Team Gezondheid stad Antwerpen (versie mei 2022)
7. Wikipedia. *Schurft (Mens)*. <https://nl.wikipedia.org/wiki>. Geraadpleegd op 04/04/2022, van [https://nl.wikipedia.org/wiki/Schurft_\(mens\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Schurft_(mens))
8. [VRT.be](http://www.vrt.be) (11/05/2022). *Schurft rukt op in Antwerpen: apothekers zitten zonder zalf, Tropisch Instituut heeft nog wel voorraad pillen*. www.vrt.be. Geraadpleegd op 11/05/2022, van <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/05/10/wachten-tot-morgen-11-5-tekort-aan-schurftgeneesmiddelen-in-antw/>
9. senTRAL. *Toolbox Schurft* (Dr. Edelaert Y.Kempeneers). Wolters Kluwer. Geraadpleegd op 08/06/2022

Bronnen (Bedwantsen)

1. Vlaams Instituut Gezond Leven. *Bedwants*. www.gezondleven.be. Geraadpleegd op 12/04/2022, van <https://www.gezondleven.be/themas/gezondheid-en-milieu/ongewenste-dieren/bedwants>
2. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (Nederland). *Bedwantsen, terug van weggeweest*. www.rivm.nl Geraadpleegd op 12/04/2022, van <https://www.rivm.nl/weblog/bedwantsen-terug-van-weggeweest-ib-04-2014>
3. VRT.be (2021, 29 juni). *Bedwantsen teisteren sociale woonblok bij Nieuw Gent: "Je krijgt ze heel moeilijk weg."* www.vrt.be. Geraadpleegd op 12/04/2022, van <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2021/06/29/bedwantsen-teisteren-sociale-woonblok-bij-nieuw-gent-je-krijgt/>
4. VRT.be (2019, 21 maart). *Asielzoekers 127bis in Steenokkerzeel geëvacueerd door bedwantsenplaag*. www.vrt.be. Geraadpleegd op 12/04/2022, van <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/03/21/asielzoekers-steenokkerzeel-geevacueerd-voor-bedwantsen/>
5. VRT.be (2019, 1 augustus). *Bedwantsenplaag in vrouwengevangenis Berkendael in Vorst*. www.vrt.be. Geraadpleegd op 12/04/2022, van <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/08/01/luizenplaag-in-vrouwengevangenis-berkendael-in-vorst/>
6. Belgisch Centrum voor Farmacotherapeutische Informatie. <https://www.bcfi.be/nl/start>. Geraadpleegd op 22/04/2022
7. Wikipedia. *Bedwants*. <https://nl.wikipedia.org/wiki/Hoofdpagina>. Geraadpleegd op 12/04/2022, van <https://nl.wikipedia.org/wiki/Bedwants>

Bronnen (Kakkerlakken)

1. Wikipedia. *Kakkerlakken*. <https://nl.wikipedia.org>. Geraadpleegd op 05/05/2022, van <https://nl.wikipedia.org/wiki/Kakkerlakken>
2. Rentokil. *Kakkerlakken*. www.rentokil.com. Geraadpleegd op 09/05/2022, van <https://www.rentokil.com/be/kakkerlakken>

Bronnen (huismuizen)

1. Wikipedia. *Huismuis*. <https://nl.wikipedia.org>. Geraadpleegd op 11/05/50, van <https://nl.wikipedia.org/wiki/Huismuis>
2. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. <https://www.rivm.nl/>

Bronnen (ratten)

1. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. *Bruine rat gezien: is er een risico voor de volksgezondheid?* <https://www.rivm.nl/weblog/bruine-rat-gezien-is-er-risico-voor-volksgezondheid-ib-06-2012> Geraadpleegd op 31/05/2022

2. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. *Welke ziektes kun je krijgen van wilde knaagdieren?* <https://www.rivm.nl/wilde-knaagdieren-en-zo-nosen/ziekteverwekkers>. Geraadpleegd op 31/05/2022
3. Wikipedia. *Zwarte rat*. <https://nl.wikipedia.org/wiki/Hoofdpagina>. Geraadpleegd op 07/06/2022 van https://nl.wikipedia.org/wiki/Zwarte_rat

Bijlages

- I. Functieanalyse Medewerker backoffice
- II. Functieanalyse Woonbegeleider
- III. Functieanalyse Klusjesman/onderhoudsmedewerker
- IV. Risicomatrix (5x5)
- V. Checklist EU-OSHA (European Agency For Safety And Health At Work) toegepast op Beschut Wonen Antwerpen

I. Functieanalyse Medewerker backoffice

FUNCTIEANALYSE											
Backoffice medewerker											
Omschrijving taken					Bedrijf: Beschut Wonen Antwerpen						
(1) Uitvoeren van administratieve taken					Subbedrijf: Beschut Wonen Antwerpen						
					Datum CPBW/BOC: /						
					Versienummer: 1						
					Eigenaar: Serge De Pauw						
Gevaren/Risico's		Taken	Mogelijke scenario's		Impact (voor)	Blootstelling (voor)	Gevolg (voor)		Impact (na)	Blootstelling (na)	Gevolg (na)
Ergonomie: Beeldschermwerk (BSW)		alle	Ergonomische belasting: zittend werk		2	5	Ergonomische bureaumeubilaïr		1	5	■
			Oogvermoeidheid, hoofdpijn, schouder-, nek- en rugpijn, RSI		2	5	Ergonomische bureaumeubilaïr; Ergonomie - bureelergonomie; Houdingen afwisselen; Regelmatig pauzeren, wisselen van taken		1	5	■
Medische Onderzoeken: Medisch Technisch - EVA_vragenlijst (5 jaarlijks) - Triaxis (10 jaarlijks)			Preventiemaatregelen: Collectieve beschermingsmiddelen - Ergonomische bureaumeubilaïr Instructie - Houdingen afwisselen - Regelmatig pauzeren, wisselen van taken Opleiding - Ergonomie - bureelergonomie				Legende blootstelling 1. jaarlijks 2. meerdere x/jaar 3. maandelijks 4. wekelijks 5. dagelijks Impact 1. geen letsel 2. EHBO 3. letsel kort verzuim 4. letsel langdurig verzuim 5. dodelijk of blijvende invaliditeit ■ aanvaardbaar risico ■ actie op lange termijn ■ actie op korte termijn ■ onmiddellijke actie vereist				

II. Functieanalyse woonbegeleider

FUNCTIEANALYSE Woonbegeleider

Omschrijving taken									
(1) Animeren van residenten (2) Contact met externen, klanten, residenten (ontvangst, baliewerk, bemiddelingsgesprekken,...) (3) Huisbezoeken (4) Organiseren en meewerken aan kleine kookactiviteiten (5) Uitvoeren van administratieve taken (6) Verplaatsen op de openbare weg (met de fiets)								Bedrijf: Beschut Wonen Antwerpen Subbedrijf: Beschut Wonen Antwerpen Datum CPB/W/BOC: / Versienummer: 1 Eigenaar: Serge De Pauw	
Gevaren/Risico's	Taken	Mogelijke scenario's	Impact (voor)	Blootstelling (voor)	Gevolg (voor)	Preventiemaatregelen	Impact (na)	Blootstelling (na)	Gevolg (na)
Biologische agentia: Algemeen	1,3	Letzel door verbale (bedreigingen,...) en fysieke agressie (bijten, duwen, trekken, slaan, messen,...) Besmetting door overdraagbare aandoeningen via huidcontact of via de lucht Besmetting met biologische agentia ten gevolge van een insectenbeet Blootstelling van faeces, urine, schimmels, bloed, speeksel en lichaamsvochten: besmetting	3	1		Orde en netheid op de werkplaats Orde en netheid op de werkplaats Insecten Orde en netheid op de werkplaats	1	1	
Biologische agentia: Schimmels	3	Infectie na contact met biologische agentia: kadavers, uitwerpselen, ongedierte, insectenbeten	3	1		Handhygiëne; Herkennen van het risico	1	1	
Biologische agentia: Schurft	3	Infectie na contact met biologische agentia: kadavers, uitwerpselen, ongedierte, insectenbeten	3	1		Handhygiëne; Herkennen van het risico	1	1	
Biologische agentia: Stoelgang, secreties en bloed	3	Infectie na contact met biologische agentia: kadavers, uitwerpselen, ongedierte, insectenbeten	3	1		Handhygiëne; Herkennen van het risico	1	1	
Biologische agentia: TBC hoog risico	3	Infectie na contact met biologische agentia: kadavers, uitwerpselen, ongedierte, insectenbeten	3	1		Handhygiëne; Herkennen van het risico	1	1	
Ergonomie: Werkhouding (ver reiken (hor/ver), gebogen, geknield, langdurig stilstaan,...)	5	Ergonomische belasting: zittend werk	3	1		Werkvlak op ergonomische hoogte voorzien	1	1	
Geïmporteerd: Is er contact met externe klanten? (incl residenten, patiënten,...) andere (residenten,...)	2	Vnl. verbale agressie	2	3		Communicatie in stress situaties; Meldpunt agressie; Omgaan met agressie; Opvolging van betrokkene (gesprekken voeren, ventileren, ... in team) bij verbale agressie en eventueel doorverwijzen naar psychosociale preventiedienst. Bij elk agressiegeval een melding maken.	1	2	
Mechanische factoren: contact met voorwerp / botsing	6	Letzel door verkeersongeval	3	2		Fietshelm; Fietsopleiding; Periodiek onderhoud en nazicht fietsen; Signalisatiehesje	1	2	
Organisatie en omgeving: Contact met externe klanten (incl residenten, patiënten,...)	1	Letzel door verbale (bedreigingen,...) en fysieke agressie (bijten, duwen, trekken, slaan, messen,...)	3	1		Direct lichaamscontact vermijden; Meldpunt agressie; Opvolging van betrokkene (gesprekken voeren, ventileren, ... in team) bij verbale agressie en eventueel doorverwijzen naar psychosociale preventiedienst. Bij elk agressiegeval een melding maken.	1	1	
Organisatie en omgeving: Vallen, gelijke hoogte (struikelen,...)	6	Letzel door verkeersongeval	3	2		Fietshelm	1	2	
Psychosociaal: Agressie	1,3,4	Letzel door verbale (bedreigingen,...) en fysieke agressie (bijten, duwen, trekken, slaan, messen,...)	3	1		Meldpunt agressie; Omgaan met agressie; Opvolging van betrokkene (gesprekken voeren, ventileren, ... in team) bij verbale agressie en eventueel doorverwijzen naar psychosociale preventiedienst. Bij elk agressiegeval een melding maken.	1	1	
Psychosociaal: Emotioneel belastend	1,3	Letzel door verbale (bedreigingen,...) en fysieke agressie (bijten, duwen, trekken, slaan, messen,...)	3	1		Communicatie in stress situaties; Meldpunt agressie; Omgaan met agressie; Opvolging van betrokkene (gesprekken voeren, ventileren, ... in team) bij verbale agressie en eventueel doorverwijzen naar psychosociale preventiedienst. Bij elk agressiegeval een melding maken.	1	1	
Voeding en hygiëne: Niet correct behandelen/manipuleren van voedingswaren	4	Brandwonden door contact met hete voorwerpen / open vlam / ...	3	1		Handhygiëne; Orde en netheid op de werkplaats; Pannenslappen gebruiken bij het koken	2	1	

Medische Onderzoeken:**Medisch**

- KO + Luchtwegen (2 jaarlijks)
- Alg KO (3 jaarlijks)

Technisch

- Vaccin Hep AB (33 jaarlijks)
- Triaxis (10 jaarlijks)
- TBC screening (Jaarlijks)

Preventiemaatregelen:

Collectieve beschermingsmiddelen

- Periodiek onderhoud en nazicht fietsen
- Werkvlak op ergonomische hoogte voorzien

Instructie

- Direct lichaamscontact vermijden
- Handhygiëne
- Insecten
- Orde en netheid op de werkplaats
- Pannenvlappen gebruiken bij het koken

Opleiding

- Communicatie in stress situaties
- Fietsopleiding
- Herkennen van het risico
- Omgaan met agressie

Organisatorisch

- Meldpunt agressie
- Opvolging van betrokkene (gesprekken voeren, ventileren, ... in team) bij verbale agressie en eventueel doorverwijzen naar psychosociale preventiedienst. Bij elk agressiegeval een melding maken.

Persoonlijke beschermingsmiddelen

- Fietshelm
- Signalisatiehekje

Legende

Impact	Montstelling				
	1. jaarlijks	2. meerdere x/jaar	3. maandelijks	4. wekelijks	5. dagelijks
1. geen letsel	■	■	■	■	■
2. EHBO	■	■	■	■	■
3. letsel kort verzuim	■	■	■	■	■
4. letsel langdurig verzuim	■	■	■	■	■
5. dodelijk of blijvende invaliditeit	■	■	■	■	■

■ aanvaardbaar risico   ■ actie op lange termijn   ■ actie op korte termijn   ■ ernstigste actie vereist

III. Functieanalyse klusjesman/vrouw

FUNCTIEANALYSE Klusjesman/vrouw

Omschrijving taken											
(1) Afvoeren afval naar containerpark (2) Reinigen met hogedruk (3) Schilderwerken, kleine restauraties (cementerijen) uitvoeren (4) Uitvoeren van groenonderhoud (moestuinen, gras, hagen, ...) (5) Uitvoeren van herstellingen aan metalen onderdelen (raam- en deursluitingen, CV,...) (6) Uitvoeren van kleine elektriciteitswerken (lampen vervangen, afdekplaatjes vast vijzen,.....) (7) Uitvoeren van kleine loodgieterij (ontstoppen WC's, sifons proper maken,...) (8) Uitvoeren van kleine schrijnwerkerij (vijzen, plakken,.....) (9) Verhuizen (10) Werken in buitenomgeving (11) Werken in kruipruimten (12) Werken op hoogte met een ladder											
Bedrijf: Beschut Wonen Antwerpen Subbedrijf: Beschut Wonen Antwerpen Datum CPBw/BOC: / Versienummer: 1 Eigenaar: Serge De Pauw											
Gevaren/Risico's	Taken	Mogelijke scenario's	Impact (voor)	Blootstelling (voor)	Gevoel (voor)	Preventiemaatregelen	Impact (na)	Blootstelling (na)	Gevoel (na)		
Biologische agentia: Algemeen	4	Infectie na contact met biologische agentia	2	4	Orange	Aangepaste handschoenen; EHBO-middelen beschikbaar voor werknemers	1	4	Orange		
Biologische agentia: Schimmels	1	Contact met ongekende biologische agentia door contact met afval: besmetting	2	5	Orange	Handschoenen - nitril; Inenting, afh. van vaccinatiestatus; Werkkledij	1	5	Orange		
Biologische agentia: Stoelgang, secreties en bloed	1,2,7,9	Contact met ongekende biologische agentia door contact met afval: besmetting	2	5	Orange	Aseptische werkmethode; Handschoenen - nitril; Inenting, afh. van vaccinatiestatus; Overschoen; Werkkledij (Tyvek)	1	5	Orange		
		Contact met bevuild water	2	2	Yellow	Afgesloten veiligheidsbril; Handschoenen - vloeistofdichte en een lage chemische bescherming (EN 374-2); Veiligheidsbril en/of gelaatsbescherming - spatscherm; Veiligheidsschoenen S3 hoog; Werkkledij (Tyvek)	1	2	Yellow		
		Blootstelling aan faeces, urine: besmetting	3	2	Orange	Aangepast poetsgerief; Aangepaste werkkledij (tyvek); Handhygiëne; Handschoenen - vloeistofdichte bescherming; Werkmethode	1	2	Orange		
Chemische agentia: Aceton	3	Verven, oplosmiddelen, cement, white spirit ...	4	1	Orange	Aangepaste werkkledij; Veiligheidsbril	2	1	Orange		
Chemische agentia: Cement	3	Verven, oplosmiddelen, cement, white spirit ...	4	1	Orange	Aangepaste werkkledij; Adembescherming - FFP2; Handschoenen - vloeistofdichte en een lage chemische bescherming (EN 374-2); Veiligheidsbril	2	1	Orange		
Chemische agentia: Huishoudelijke producten	2,3	Brandwonden door contact met chemische stoffen	3	2	Orange	Afgesloten veiligheidsbril; Handschoenen - vloeistofdichte en een lage chemische bescherming (EN 374-2); Veiligheidsbril en/of gelaatsbescherming - spatscherm; Veiligheidsschoenen S3 hoog; Werkkledij (Tyvek)	1	2	Orange		
		Verven, oplosmiddelen, cement, white spirit ...	4	1	Orange	Aangepaste werkkledij; Veiligheidsbril	2	1	Orange		
Chemische agentia: Lijmen	3,8	Verven, oplosmiddelen, cement, white spirit ...	4	1	Orange	Herkennen van de risico's; Veiligheidsbril	2	1	Orange		
		Gebruik van lijm, stof: huid- en oogirritatie	3	1	Yellow	Adembescherming - FFP2; Handschoenen - vloeistofdichte bescherming; Veiligheidsbril	1	1	Yellow		
Chemische agentia: Olie	2,3	Brandwonden door contact met chemische stoffen	3	2	Orange	Afgesloten veiligheidsbril; Handschoenen - vloeistofdichte en een lage chemische bescherming (EN 374-2); Veiligheidsbril en/of gelaatsbescherming - spatscherm; Veiligheidsschoenen S3 hoog; Werkkledij (Tyvek)	1	2	Orange		
		Verven, oplosmiddelen, cement, white spirit ...	4	1	Orange	Aangepaste werkkledij; Veiligheidsbril	2	1	Orange		

Chemische agentia: Ontstoppingsproducten	11	Gebruik van ontstoppingsproducten, afdichtingsproducten, lijmen,...; huidirritatie	2	4		Gebruiksaanwijzingen, keuze, etikettering en MSDS van de gebruikte producten; Volgens MSDS	1	4	
Chemische agentia: Ontvetters	2,3,11	Brandwonden door contact met chemische stoffen	3	2		Afgesloten veiligheidsbril; Handschoenen - vloeistofdichte en een lage chemische bescherming (EN 374-2); Veiligheidsbril en/of gelaatsbescherming - spatscherm; Veiligheidsschoenen S3 hoog; Werkkledij (Tyvek)	1	2	
		Verven, oplosmiddelen, cement, white spirit ...	4	1		Aangepaste werkkledij; Handschoenen - vloeistofdichte en een lage chemische bescherming (EN 374-2); Veiligheidsbril	2	1	
		Gebruik van ontstoppingsproducten, afdichtingsproducten, lijmen,...; huidirritatie	2	4		Gebruiksaanwijzingen, keuze, etikettering en MSDS van de gebruikte producten; Volgens MSDS	1	4	
Chemische agentia: Verven	2,3	Brandwonden door contact met chemische stoffen	3	2		Afgesloten veiligheidsbril; Handschoenen - vloeistofdichte en een lage chemische bescherming (EN 374-2); Veiligheidsbril en/of gelaatsbescherming - spatscherm; Veiligheidsschoenen S3 hoog; Werkkledij (Tyvek)	1	2	
		Verven, oplosmiddelen, cement, white spirit ...	4	1		Aangepaste werkkledij; Handschoenen - vloeistofdichte en een lage chemische bescherming (EN 374-2); Veiligheidsbril	2	1	
Chemische agentia: White spirit	3	Verven, oplosmiddelen, cement, white spirit ...	4	1		Aangepaste werkkledij; Handschoenen - vloeistofdichte en een lage chemische bescherming (EN 374-2); Veiligheidsbril	2	1	
Elektrisch: Laagspanning	4,6	Letzel bij gebruik van arbeidsmiddel groenonderhoud	4	3		Veiligheidsinstructiekaart	1	3	
		Elektrische schok door contact met onder spanning staande delen; brandwonden, krampen, spierverlamming, hartkamerfibrillatie, dood	5	3		BA4/BA5; Elektriciteit afschakelen; Elektrisch isolerend materiaal; Werken volgens standaardprocedures	1	3	
		Elektriserend door contact met onder spanning staande delen	5	3		BA4/BA5; Elektriciteit afschakelen; Elektrisch isolerend materiaal; Werken volgens standaardprocedures; Werkkledij (Tyvek)	1	3	
Ergonomie: Heffen en tillen 5-23 kg, ergonomisch semicontinu, discontinu	1,4,9	Rugklachten ten gevolge van heffen en tillen	3	5		Ergonomisch werken; Tilhulpmiddelen; Verhuislift	2	5	
		Rugklachten ten gevolge van heffen, tillen, trekken en duwen	4	3		Ergonomisch werken	1	3	
Ergonomie: Werkhouding (ver reiken (hor/ver), gebogen, geknield, langdurig stilstaan,...)	4,11	Ergonomische belasting: ongunstige werkhouding (gehurkt, voorover gebogen, ...)	4	2		Ergonomisch werken	1	2	
		Manuele handelingen in moeilijke posities (onder, achter kasten bv.); schade aan gewrichten, pezen, spieren (zwellen, ontsteking)	3	4		Ergonomisch werken; houdingen afwisselen, belasting doseren	1	4	
Geluid: Law aai 80dB-85dB	8,11	Gebruik van handgereedschap (boormachines, slijpschijf,...); gehoorschade	3	3		Gebruik van gehoorbescherming; Gehoorbescherming - oordoppen meermaals gebruik; Gehoorbescherming - oorkappen; Herkennen van de risico's	1	3	
		Gebruik van handgereedschap (boormachines, slijpschijf,...)	2	4		Aankoopbeleid; Gebruik van gehoorbescherming; Gehoorbescherming - oorkappen	1	4	
Geluid: Law aai 85dB-87dB	4	Letzel bij gebruik van arbeidsmiddel groenonderhoud	4	3		Gehoorbescherming - oorkappen	1	3	
Mechanisch: Contact met bewegende/wegvliegende voorwerpen	9	Vervonding door hanteren van materialen: splinters, scherpe randen materiaal	3	3		Aangepaste handschoenen	1	3	
Mechanisch: Contact met snijdende voorwerpen (draaiend/stilstaand)	9	Vervonding door hanteren van materialen: splinters, scherpe randen materiaal	3	3		Aangepaste handschoenen	1	3	
Mechanische factoren: Aanrijding door een voertuig/mobiel arbeidsmiddel	9	Letzel door aanrijding	4	2			1	1	
Mechanische factoren: Contact met bewegende/wegvliegende voorwerpen	4	Letzel bij gebruik van arbeidsmiddel groenonderhoud	4	3		Afschermen van bewegende delen van machines; Gebruik arbeidsmiddelen; Gebruik volgens handleiding; Gelaatsscherm; Verbod: het dragen van loshangende kledij, haar en juwelen	1	3	
Mechanische factoren: Contact met snijdende voorwerpen (draaiend/stilstaand)	4,5,8,9,11	Letzel bij gebruik van arbeidsmiddel groenonderhoud	4	3		Afschermen van bewegende delen van machines; Gebruik arbeidsmiddelen; Tweehandsbediening; Veiligheidsinstructiekaart	1	3	
		Snijwonden door gebruik van gereedschapsmachines	5	3		Aangepaste werkkledij; Afschermen van bewegende delen van machines; Gebruik arbeidsmiddelen; Snijbestendige handschoenen; Veiligheidsbril; Veiligheidsinstructiekaart; Veiligheidsschoenen S3 hoog	2	3	
		Snijwonden door scherpe randen van voorwerpen of materiaal	3	3		Handschoenen tegen snijden en stoten (EN 1062); Kwalleit en stevigheid verhuisdozen en te verplaatsen voorwerpen controleren	1	3	
		Gebruik van o.a. slijpschijven	3	4		Handschoenen tegen snijden en stoten (EN 1062); Snijbestendige werkkledij (broek, vest en handschoenen)	1	4	
Mechanische factoren: Klemming/knelling	9	Letzel door klemming/knelling van ledematen	3	5		Afschermen van bewegende delen van machines; Handschoenen	2	5	
Organisatie en omgeving: Geïsoleerd werken	6	Alleen werken	4	1		Coaching, debriefing, duidelijke werkinstructies; Mobiele telefoon steeds binnen handbereik beschikbaar hebben voor urgentiegevallen	2	1	
Organisatie en omgeving: Opleidingen, instructies (gebrek aan)	2	Letzel door contact met water onder hoge druk	3	2		Reinigen met hogedruk; Veiligheidsinstructiekaart	2	2	
Organisatie en omgeving: Uitglijden	4	Letzel door uitglijden	4	3		Veiligheidsschoenen S3 hoog	1	3	

Organisatie en omgeving: Vallen van voorwerpen	9	Letsel door vallen van materiaal of voorwerp	4	5	Kwaliteit en stevigheid verhuisdozen en te verplaatsen voorwerpen controleren; Losse onderdelen vastmaken in voertuig; Verwijderen losse voorwerpen op/in meubelen vóór verhuis	1	5	
Organisatie en omgeving: Vallen vanop hoogte/in diepte	12	Letsel door vallen van hoogte	4	4	Gebruik en controle ladder; Periodieke keuring van materiaal; Veiligheidsschoenen S3 hoog; Werken op hoogte	1	4	
Organisatie en omgeving: Vallen, gelijke hoogte (struikelen,...)	4	Letsel door vallen en/of struikelen over materiaal	3	3	Orde en netheid op de werkplaats	1	3	
Organisatie en omgeving: Verstikking	11	Bedwelming in besloten ruimte	5	2	Herkennen van de risico's; Ventilatie; Werken in besloten ruimte	1	2	
Organisatie en omgeving: Werken in open lucht (blootstelling aan weersomstandigheden)	4,10	Verkoudheid, zonneslag, ... door blootstelling aan weersomstandigheden	3	1	Aangepaste kledij aan de weersomstandigheden; Zonnecrème met UVA, UVB filter	2	1	
		Blootstelling aan fysiek belastende omgevingsfactoren (temperatuur, luchtvochtigheid, lawaai,...)	2	2	Aangepaste werkkledij; Handschoenen	1	2	
Thermische factoren: Contact met hoge temperatuur	4	Brandwonden bij gebruik van arbeidsmiddel	4	2	Aangepaste handschoenen; Gebruik arbeidsmiddelen; Veiligheidsinstructiekaart	1	2	
Trillingen: Hand- arm trillingen	8,11	Gebruik van handgereedschap (boormachines, slijpschijf,...): hand- en polsklachten, schade aan bloedvaten en zenuwen	3	3	Gebruik arbeidsmiddelen; Handschoenen - trillingsdemping; Herkennen van de risico's; Regelmatig pauzeren, wisselen van taken; Trillingsdempende handvatten; Trillingsdempers aan de bron	2	3	
		Gebruik van handgereedschap (boormachines, slijpschijf,...)	2	4	aangepaste handschoenen; Trillingsdempers aan de bron	1	4	

Medische Onderzoeken:

Medisch

- KO + Neuromoto (3 jaarlijks)
- Alg KO (5 jaarlijks)
- KO + Huid slijmvlies (2 jaarlijks)

Technisch

- Audiogram (5 jaarlijks)
- Vaccin Hep AB (39 jaarlijks)
- Triaxis (10 jaarlijks)

Preventiemaatregelen:

Collectieve beschermingsmiddelen

- Aangepast poetsgerief
- Aankoopbeleid
- Afschermen van bewegende delen van machines
- Tilhulpmiddelen
- Trillingsdempende handvatten
- Trillingsdempers aan de bron
- Tweehandsbediening
- Ventilatie
- Verhuislift

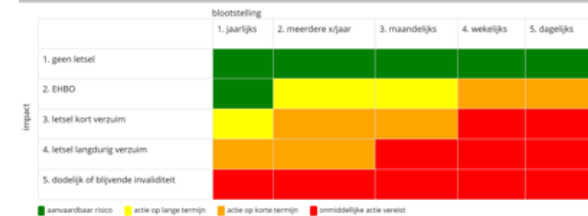
Eliminatie

- Elektriciteit afschakelen

Instructie

- Aangepaste kledij aan de weersomstandigheden
- EHBO-middelen beschikbaar voor werknemers
- Gebruik en controle ladder
- Gebruik van gehoorbescherming
- Gebruik volgens handleiding
- Handhygiëne
- Kwaliteit en stevigheid verhuisdozen en te verplaatsen voorwerpen controleren
- Losse onderdelen vastmaken in voertuig
- Mobiele telefoon steeds binnen handbereik beschikbaar hebben voor urgentiegevallen
- Orde en netheid in het voertuig
- Orde en netheid op de werkplaats
- Periodieke keuring van materiaal
- Regelmatig pauzeren, wisselen van taken
- Rusttijden volgens KB Thermische omgevingsfactoren
- Veiligheidsinstructiekaart
- Verbod: het dragen van loshangende kledij, haar en juwelen
- Verwijderen losse voorwerpen op/in meubelen vóór verhuis
- Werken in besloten ruimte
- Werkmethode

Legende

Opleiding

- Aseptische werkmethodes
- BA4/BA5
- Coaching, debriefing, duidelijke werkinstructies
- Ergonomisch werken
- Gebruik arbeidsmiddelen
- Gebruiksaanwijzingen, keuze, etikettering en MSDS van de gebruikte producten
- Herkennen van de risico's
- Reinigen met hogedruk
- Werken op hoogte
- Werken volgens standaardprocedures

Persoonlijk

- Aangepaste handschoenen
- Houdingen afwisselen, belasting doseren

Persoonlijke beschermingsmiddelen

- Aangepaste handschoenen
- Aangepaste werkkledij
- Aangepaste werkkledij (tyvek)
- Adembescherming - FFP2
- Afgesloten veiligheidsbril
- Elektrisch isolerend materiaal
- Gehoorbescherming - oordoppen meermalen gebruik
- Gehoorbescherming - oorkappen
- Gelaatsscherm
- Handschoenen
- Handschoenen - nitril
- Handschoenen - trillingsdemping
- Handschoenen - vloeistofdichte bescherming
- Handschoenen - vloeistofdichte en een lage chemische bescherming (EN 374-2)
- Handschoenen tegen snijden en stoten (EN 1082)
- Inenting, afh. van vaccinatiestatus
- Overschoen
- Snijbestendige handschoenen
- Snijbestendige werkkledij (broek, vest en handschoenen)
- Veiligheidsbril
- Veiligheidsbril en/of gelaatsscherm - spatscherm
- Veiligheidsschoenen S3 hoog
- Volgens MSDS
- Werkkledij
- Werkkledij (Tyvek)
- Zonnecrème met UVA, UVB filter

IV. Risicomatrix (5x5)

Beschut Wonen Antwerpen - Risicoanalyse (5x5 risicomatrix)

WELZIJNSDOMEIN	GEVARENDRAGER	RISICO (kans op...)	SCHADE	B	E	R ¹	PREVENTIEMAATREGELEN volgens preventiehiërarchie (niet-exhaustief)	B	E	R ²	
ARBEIDSHYGIËNE	SCHURFTMUTEN <i>(Sarcoptes scabiei var. Hominis)</i>	scabiës (infectieziekte)	jeukende uitslag (blaasjes, roodheid, schilf	2	3	6	algemene basishygiëne in de groepswoningen (collectieve maatregel)	1	1	1	
			huidirritatie/infectie/littekens	1	1	1	afspraken over logeren, delen van kledij/bedlinnen (organisatorische maatregel)	1	1	1	
			slaapproblemen/oververmoeidheid	2	1	2	informatie, sensibilisering en opleiding (overige schadebeperkende maatregelen)	2	1	2	
			prikkelbaarheid	2	1	2	vermijd langdurig, direct, intensief huid-op huidcontact met bewoners (organisatorische maatregel)	2	1	2	
			psychosociaal (onbehagen, schaamte, isolement)	2	1	2	vermijd langdurig contact met tapijt of zetel (organisatorische maatregel)	2	1	2	
			smetvrees bij personeelsleden	2	1	2	toepassen hygiënische maatregelen ("poetsen, wassen, smeren") in geval van uitbraak of ver	2	1	2	
			agressie (fysiek en mentaal) van bewoners	2	1	2	harde, methodische en consequente aanpak (tegen herhaling/opflakkering) (organisatorische maatregel)	2	1	2	
				2	1	2	vermijden contact tussen zwangere medewerkers en besmette personen (organisatorische maatregel)	2	1	2	
ARBEIDSHYGIËNE	BEDWANTSEN <i>(Cimex lectularius)</i>	bedwantsbeten	jeukende uitslag (blaasjes, roodheid, schilf	2	3	6	algemene basishygiëne in de groepswoningen (collectieve maatregel)	1	1	1	
			huidirritatie/infectie/littekens	1	1	1	afspraken over logeren, delen van kledij/bedlinnen (collectieve maatregel)	1	1	1	
			slaapproblemen/oververmoeidheid	2	1	2	informatie, sensibilisering en opleiding (overige schadebeperkende maatregelen)	2	1	2	
			prikkelbaarheid	2	1	2	vermijd langdurig, direct, intensief huid-op huidcontact met bewoners (organisatorische maatregel)	2	1	2	
			psychosociaal (onbehagen, schaamte, isolement)	2	1	2	vermijd langdurig contact met tapijt of zetel (organisatorische maatregel)	2	1	2	
			smetvrees bij personeelsleden + gezinsleden	2	1	2	toepassen hygiënische maatregelen ("poetsen, wassen, smeren") (organisatorische maatregel)	2	1	2	
				2	1	2	harde, methodische en consequente aanpak (tegen herhaling/opflakkering) (organisatorische maatregel)	2	1	2	
				2	1	2	vermijden contact tussen zwangere medewerkers en besmette personen (organisatorische maatregel)	2	1	2	
ARBEIDSHYGIËNE	BEDWANTSEN <i>(Cimex lectularius)</i>	bedwantsbeten	huidirritatie/infectie (cimicosis)	2	2	4	algemene basishygiëne in de groepswoningen (collectieve maatregel)	1	1	1	
			(extreme) jeuk	1	1	1	informatie, sensibilisering en opleiding (overige schadebeperkende maatregelen)	1	1	1	
			lichte huidwondjes	1	1	1		1	1	1	
ARBEIDSHYGIËNE	BEDWANTSEN <i>(Cimex lectularius)</i>	hepatitis B (uitzonderlijk)	levercirrose/leverfibrose/leverkanker	1	5	5		1	4	4	
ARBEIDSHYGIËNE	BEDWANTSEN <i>(Cimex lectularius)</i>	psychische/psychosomatische klachten	psychisch (stress, angst, walging, smetvrees	2	2	4	algemene basishygiëne in de groepswoningen (collectieve maatregel)	2	1	2	
			psychosociaal (schaamte, stigma, ...)	2	1	2	informatie, sensibilisering en opleiding (overige schadebeperkende maatregelen)	2	1	2	
ARBEIDSHYGIËNE	BEDWANTSEN <i>(Cimex lectularius)</i>	geurhinder (weeige, was-achtige geur)	misselijkheid	2	2	4	algemene basishygiëne in de groepswoningen (collectieve maatregel)	2	1	2	
ARBEIDSHYGIËNE	KAKKERLAKKEN <i>(Ectoparasieten)</i>	salmonella/dysenterie (contaminatie voedsel)	ziekte (voedselvergiftiging, diaree, uitdrogin	3	3	9	informatie, sensibilisering en opleiding (overige schadebeperkende maatregelen)	2	2	4	
							basishygiëne, orde en netheid in keukens (afspraken in huishoudelijk reglement)				
							(voedsel)afvalbeleid				
ARBEIDSHYGIËNE	KAKKERLAKKEN <i>(Ectoparasieten)</i>	allergische reactie	astma	3	3	9	algemene basishygiëne in de groepswoningen (collectieve maatregel)	2	2	4	
ARBEIDSHYGIËNE	KAKKERLAKKEN <i>(Ectoparasieten)</i>	overdracht naar privéwoning personeelslid	psychosociaal (schaamte, sociaal isolement)	3	2	6	algemene basishygiëne in de groepswoningen (collectieve maatregel)	2	1	2	
			smetvrees bij personeelsleden	2	1	2	informatie, sensibilisering en opleiding (overige schadebeperkende maatregelen)	2	1	2	
			psychisch (stress, angst, walging, blatofoobie)	2	1	2		2	1	2	
ARBEIDSHYGIËNE	KAKKERLAKKEN <i>(Ectoparasieten)</i>	geurhinder (onaangename muskusgeur)	psychisch (walging, stress, schaamte)	2	2	4	algemene basishygiëne in de groepswoningen (collectieve maatregel)	2	1	2	

Beschut Wonen Antwerpen - Risicoanalyse (5x5 risicomatrix)

WELZIJNSDOMEIN	GEVARENDRAGER	RISICO (kans op...)	SCHADE	PREVENTIEMAATREGELEN volgens preventiehiërarchie (niet-exhaustief)							
				B	E	R ¹	B	E	R ²		
				combinatie van alle preventiemaatregelen					2	1	2
ARBEIDSHYGIËNE	HUISMUIZEN (<i>Mus musculus domesticus</i>)	ziekte van Weil (uitzonderlijk)(contaminatie vo...	ziektesymptomen (plotseling hoge koorts (39-40 graden), koude rillingen, buikpijn, braken, spierpijn (vooral in de kuiten), hevige hoofdpijn) al dan niet met ziekenhuisopname	1	4	4	collectieve fysieke weringsmaatregelen (dichten kieren, plaatsen roosters, ...) (collectieve maatregel)	1	2	3	
							hygiënische maatregelen voedselveiligheid (organisatorische maatregel)	1	1	1	
				2	5	10	hygiëne, orde en netheid in keukens, kelder en zolders (huishoudelijk reglement) (organisatorische maatregel)	1	5	5	
				2	5	10	collectieve fysieke weringsmaatregelen (dichten kieren en gaten, plaatsen roosters, bijenb...	1	5	5	
				5	1	5	informatie, sensibilisering en opleiding (overige schadebeperkende maatregelen)	2	1	2	
				combinatie van alle preventiemaatregelen					2	1	2
ARBEIDSHYGIËNE	RATTEN (<i>Rattus norvegicus</i>)	ziekte van Weil (uitzonderlijk)(contaminatie vo...	ziektesymptomen (plotseling hoge koorts (39-40 graden), koude rillingen, buikpijn, braken, spierpijn (vooral in de kuiten), hevige hoofdpijn) al dan niet met ziekenhuisopname	1	4	4	collectieve fysieke weringsmaatregelen (dichten kieren en gaten, ...) (collectieve maatregel)	1	2	3	
							informatie, sensibilisering en opleiding (overige schadebeperkende maatregelen)	1	2	3	
				2	5	10	hygiëne, orde en netheid in keukens, kelder en zolders (huishoudelijk reglement) (organisatorische maatregel)	1	5	5	
				2	5	10	collectieve fysieke weringsmaatregelen (dichten kieren en gaten, ...) (collectieve maatregel)	1	5	5	
				2	1	2	hygiëne, orde en netheid in keukens, kelder en zolders (afspraken in huishoudelijk reglement) (organisatorische maatregel)	1	1	1	
				combinatie van alle preventiemaatregelen					1	1	1
Risicoanalyse volgens de preventiehiërarchie			B : blootstelling E : Effect R ¹ : naakt risico R ² : restrisco (na preventiemaatregelen)								
eliminatie van het gevaar: verwijdering											
vervanging van het gevaar											
risico's verminderen door collectieve beschermingsmiddelen (CBM)											
schade verminderen door het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM)											
organisatorische maatregelen											
overige schadebeperkende maatregelen: EHBO, noodplan, informatie...											
signalisatie: aanduiden van het restrisico											

RISICOMATRIX (5x5)

		1	2	3	4	5
		BLOOTSTELLING				
EFFECT		jaarlijks	meerdere x/jaar	maandelijks	wekelijks	dagelijks
1	geen letsel	1	2	3	4	5
2	EHBO/nadelig gevoel bij het werk	2	4	6	8	10
3	letsel kort verzuim	3	6	9	12	15
4	letsel langdurig verzuim	4	8	12	16	20
5	blijvend letsel/dood	5	10	15	20	25

	Risico is weinig significant en dus aanvaardbaar . Er kan veilig worden gewerkt.
	Er is een significant risico. Maatregelen zijn te nemen op lange termijn om risico's te beperken. Werken aanvatten enkel onder voorbehoud.
	Er is een significant risico met ernstige gevolgen of een significant risico dat courant voorkomt. Maatregelen zijn te nemen op korte termijn om risico's te beperken. Negatief advies tot aanvatten van werkzaamheden.
	Er is een onaanvaardbaar hoog risico . Onmiddellijke actie is vereist. Werkzaamheden moeten worden stopgezet .

V. Checklist EU-OSHA (toegepast op Beschut Wonen Antwerpen)

Risk assessment for biological agents

General checklist

Part A. Does the hazard exist at the workplace?		Yes	No
Questions	1 – Work activities		
1.1	Are workers in direct contact with humans?	☒	☐
1.2	Are workers in direct contact with animals?	☐	☒
1.3	Are workers in direct contact with soil or plant materials?	☐	☒
1.4	Are workers in contact with water – plain, spray or aerosol?	☐	☒
1.5	Are workers in contact with any kind of natural products?	☐	☒
1.6	Are workers in contact with natural or processed food products?	☒	☐
1.7	Are workers in contact with human or animal solid or liquid wastes?	☐	☒
1.8	Are workers in contact with human or animal body fluids?	☐	☒
1.9	Are workers in contact with human or animal corpses?	☐	☒
2 – Workers			
2.1	Are workers unaware of hazards they are being exposed to?	☐	☒
2.2	Are some workers particularly at risk of biological diseases: pregnant workers, workers with particular allergies or asthma, low immune system?	☒	☐
2.3	Are pregnant workers in contact with biological agents?	☐	☒
2.4	Are workers and management unaware of the chain of infection and possible routes of entry and transmission of the biological agents: inhalation, ingestion, absorption through the skin?	☒	☐
2.5	Do you have cleaners or maintenance staff that may have contact with biological agents? (e.g. if they empty waste containers).	☒	☐
2.6	Should warning and safety signs used at the workplace? Do workers have to use warning or safety signs?	☒	☐
2.7	Are new or young workers in contact with biological agents?	☒	☐
2.8	Are there workers for whom the national language is a foreign language? (Do workers have difficulty understanding the national language?)	☐	☒
3 – Workplace			
3.1	Is waste material disposed of without special measures? Is waste material disposed of in an unsafe manner? Is waste material easily accessible?	☐	☒
3.2	Are workplaces cleaned irregularly and without disinfection?	☐	☒
3.3	Are separated restrooms for workers missing?	☒	☐
3.4	Do the workplaces need ventilation?	☒	☐
3.5	Are workers unaware of (uninformed about) the results of any exposure monitoring or health surveillance?	☒	☐
4 – Work organisation			
4.1	Should the proper implementation of established procedures be checked?	☒	☐

Risk assessment for biological agents

5 – PPE			
5.1	Do workers need (wear) personal protective equipment?	☒	☐
5.2	Do workers wear protective equipment when leaving the workplace?	☐	☒
5.3	Do workers need respiratory protection?	☐	☒
5.4	Are workers at risk of splashes and spills contaminated with biological agents?	☒	☐
6 – Hygiene			
6.1	Do workers drink and eat at their workplace?	☒	☐
6.2	Are hand washing facilities limited or not available for all workers?	☐	☒
6.3	Do workers have injuries or wounds?	☐	☒
7 – First aid/evacuation of workers			
7.1	Are workers unaware of how to check and spot when things go wrong and to whom they should report any problems?	☒	☐
7.2	Is an emergency plan missing?	☐	☒
7.3	Are first aid kits lacking in some workplaces?	☐	☒
7.4	Should there be designated personnel responsible for first aid in the workplace?	☒	☐

The proposed solutions presented in Part B are examples of preventive measures that can be taken to prevent or reduce risks. The preventive measures correspond to the questions in Part A.

Part B.	Examples of preventive measures
Question no.	
1 – Work activities	
1.1 – 1.9	Informing workers about the biological risks. Consider posting written information in the workplace.
1.1 – 1.9	Regular training of workers about risks posed by biological agents and how they can be handled safely.
1.1 – 1.9	Registering exposed workers and their work activities. Specific conditions apply to workers exposed to biological agents of group 3 and 4 (a list of the names of such workers has to be kept for ten years).
1.1 – 1.9	Assessing the nature, degree and duration of workers' exposure to biological agents.
1.1 – 1.9	Classifying (ranking) identified biological agents according to one of the four groups described above.
1.1-1.9	Providing/implementing immunisation programmes for workers when necessary.
1.1-1.9	Examining workers regularly with regard to health risks at their workplace.
1.4	Avoiding generation of aerosols by using low pressure.
2 – Workers	
2.1	Informing workers about possible risks and hazards.
2.1	Providing Safety Datasheets and guidance material on biological agents.
2.1/2.2	Examining workers regularly with regard to health risks at their workplace.

2.1/2.2	Regular training of workers about risks posed by biological agents and how they can be handled safely.
2.2	Informing workers about their rights and special safety and health precautions. Arranging suitable instructions and information.
2.2	Giving special attention to workers at risk.
2.2	Preventing exposure to biological agents that can affect the unborn child (e.g. chlamydia, toxoplasma, rubella, listeria).
2.1/2.2	Providing/implementing immunisation programmes for workers when necessary.
2.1/2.2	Training workers on how to use personal protective equipment.
2.3	Providing information about biological agents and work activities that can affect the unborn child.
2.4	Informing and training workers about the chain of infection.
2.5	Ensuring that cleaners and maintenance staff are informed about biological risks.
2.5	Training cleaners and maintenance staff on how to deal with contaminated workplaces (biological agents).
2.6	Ensuring that workers are aware of and informed about safety and warning signs and how to use them.
2.7	Ensuring that new and young workers are trained.
2.7	Ensuring that young/new workers are appropriately supervised.
2.7	Training workers on how to use personal protective equipment.
2.8	Ensuring that all workers understand the safety information and training.
2.8	Providing information in different languages and/or with many illustrations.
3 – Workplace	
3.1	Establishing waste management procedures.
3.1	Ensuring that waste material is collected and disposed of in a safe manner and that it cannot be accessed easily (preventing public access).
3.1	Providing special waste disposal (e.g. special containers for needles and sharps).
3.2	Regular cleaning and disinfection.
3.2	Keeping records on cleaning activities (cleaning plan).
3.3	Providing appropriate restrooms, washing equipment, eating areas for all workers.
3.4	Installing adequate ventilation.
3.4	Inspecting and cleaning exhaust ventilation systems on a regular basis to maintain maximum efficiency and to decontaminate.
3.5	Informing all workers about exposure monitoring and health surveillance.
3.5	Advertising results of exposure monitoring and health surveillance.
4 – Work organisation	
	Accident procedures have been developed such as persons to notify, measures to take, accident reporting and record keeping.
5 – PPE	
5.1	Providing appropriate protective equipment.

Risk assessment for biological agents

5.1	Ensuring that the PPE is appropriate to EU Standards and CE marking.
5.1	Training of workers on how to use PPE.
5.1 – 5.2	Making sure that protective equipment is stored where it cannot be contaminated by biological hazardous substances and where it will not contaminate outdoor clothing.
5.1 -5.2	Carrying out regular technical checks of the personal protective equipment and respiratory protection.
5.2	Ensuring that PPE is not used outside the workplace.
5.2	Providing appropriate changing rooms.
5.2	Ensuring that the workers have enough time to change their clothes.
5.3	Providing appropriate respiratory protection if necessary.
5.4	Providing face visors (effective against splashes).
6 – Hygiene	
6.1	Prohibiting smoking, eating, drinking and application of cosmetics at the workplace.
6.2	Providing adequate (hand) washing facilities (with soap and if necessary disinfectants).
6.2	Ensuring that all workers have easy access to (hand) washing facilities.
6.1- 6.2	Washing hands before eating, drinking, smoking.
6.3	Cleansing and disinfecting all wounds and covering wounds with plaster.
7 – First aid/evacuation of workers	
7.1	Informing and training workers about what to do in case of emergency or problems.
7.1	Providing well-trained safety personnel.
7.1	Encouraging workers to report problems at the workplace.
7.2	Developing an emergency plan in close cooperation with safety representatives.
7.2	Informing workers about the emergency plan.
7.3	Providing first aid kits for each workplace.
7.3	Checking the content of first aid kits regularly.
7.4	Training personnel in first aid.
7.4	Ensuring that trained first aid personnel are available for each worker.

An example of risk assessment: Legionella

Legionella are bacteria that are commonly found in damp environments. They occur naturally in rivers, lakes and sometimes in soil. They will also proliferate in some artificial water systems such as domestic hot water supply systems, the cooling systems of some industrial processes and air conditioning units. They may give rise to outbreaks of Legionnaires' disease, which may occur as single cases or epidemics.

Legionella may cause diseases to humans when very fine water aerosols are inhaled. Infection by ingestion or skin contact has not been demonstrated. There is no transmission between human beings. Working populations which may be exposed to this risk include those having to work close to or within cooling plants, spa baths or installations generating water aerosols.